

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Agnės Jakaitės
V kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studentės

Magistro darbas

Sąžiningumo pareiga ikisutartiniuose santykiuose

Vadovas: prof. habil. dr. Valentinas Mikelėnas

Recenzentas: asist. Tomas Kontautas

Vilnius 2007

TURINYS

IŽANGA.....	2
1. IKISUTARTINIAI SANTYKIAI	6
1.1. IKISUTARTINIŲ SANTYKIŲ SAMPRATA IR TEISINĖ REIKŠMĖ	6
1.2. KLASIKINĖ SUTARTIES SUDARYMO SCHEMA – „OFERTA IR AKCEPTAS“	8
1.3. DERYBOS DĖL SUTARTIES SUDARYMO	11
1.4. IKISUTARTINIAI DOKUMENTAI.....	13
1.4.1. <i>Ketimų protokolas</i>	15
1.4.2. <i>Preliminarioji sutartis</i>	16
2. SAŽININGUMAS KAIP CIVILINĖS TEISĖS KATEGORIJA	20
3. SAŽININGUMO PAREIGA IKISUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE	24
3.1. PAREIGA ELGTIS SAŽININGAI IKISUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE	24
3.1.1. <i>Sąžiningumo pareiga Lietuvoje ir kitose kontinentinės teisės sistemos valstybėse</i>	24
3.1.2. <i>Sąžiningumo pareiga bendrosios teisės valstybėse</i>	26
3.2. REIKALAVIMAS DERĖTIS TIK TURINT TIKSLĄ SUDARYTI SUTARTĮ.....	30
3.3. REIKALAVIMAS NENUTRAUKTI TOLI PAŽENGUSIŲ DERYBŲ BE OBJEKTYVIŲ PRIEŽASČIŲ	34
3.3.1. <i>Toli pažengusios derybos</i>	34
3.3.2. <i>Objektyvios priežastys toli pažengusioms deryboms nutraukti</i>	37
3.4. REIKALAVIMAS VYKDYTI PRELIMINARIUS SUSITARIMUS	41
3.5. REIKALAVIMAS VESTI TIK SAŽININGAS LYGIAGREČIAS DERYBAS.....	46
3.6. PAREIGA ATSKLEISTI REIKŠMINGĄ INFORMACIJĄ	49
3.6.1. <i>Pareigos atskleisti informaciją turinys</i>	50
3.6.2. <i>Pareigos atskleisti informaciją taikymas užsienio šalių praktikoje</i>	54
3.6.2.1. <i>Pareigos atskleisti informaciją taikymas bendrosios teisės sistemos valstybėse</i>	54
3.6.2.2. <i>Pareigos atskleisti informaciją taikymas kontinentinės teisės sistemos valstybėse</i>	57
3.6.3. <i>Lietuvos teismų praktika dėl pareigos atskleisti informaciją</i>	59
3.7. KONFIDENCIALUMO REIKALAVIMAS	63
IŠVADOS.....	67
LITERATŪROS SĄRAŠAS	68
SANTRAUKA	76
SUMMARY	77

IŽANGA

„Sąžiningumas yra komercinių santykių pagrindinis veiksnys ir varomoji jėga“¹

Temos aktualumas. 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojęs naujasis Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas² (toliau – CK) daug kuo atnaujino civilinių teisinių santykių reglamentavimą Lietuvoje. Viena iš naujovių – specialių normų, nustatančių šalių pareigą elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose, įtvirtinimas. Tai užpildė rimtą iki tol galiojusio 1964 m. Civilinio kodekso³ teisės spragą⁴. Tačiau tik įtvirtinti sąžiningumo pareigą teisės normose nepakanka. Svarbu sukurti nuoseklų šios naujos normos taikymo mechanizmą, kad viena vertus, sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose reglamentavimas užtikrintų efektyvią civilinių teisinių santykių dalyvių teisių ir teisėtų interesų apsaugą, kita vertus, kad planinę ekonomiką Lietuvoje pakeitus rinkos ekonomikai, ūkio subjektų veiksmų laisvė nebūtų pernelyg suvaržyta.

Atsižvelgiant į tai, kad sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose taikymo praktika Lietuvoje nėra ilga ir tik besiformuojanti, o kilus ginčui tarp šalių ši pareiga paprastai nevienodai aiškinama ir suprantama, yra svarbu nagrinėti sąžiningumo pareigos turinį dar iki sutarties sudarymo. Todėl analizuojamos temos aktualumą lemia rinkoje dalyvaujančių subjektų keliami klausimai. Ypatingai šiandieninėje Lietuvoje, kai vis daugėja sudaromų sutarčių ir klasikinę sutarties sudarymo schemą – „oferta ir akceptas“ – papildo ilgesnė ar trumpesnė derybų stadija, verslo subjektui svarbu žinoti, ar jis pats ir kita derybų šalis gali bet kada nutraukti derybas dėl sutarties sudarymo, ar yra šalių pareiga elgtis sąžiningai esant ikisutartiniams santykiams ir koks šios pareigos turinys. Svarbu paminėti, kad dėl blogo sąžiningumo pareigos suvokimo ar netinkamo šios pareigos įgyvendinimo ikisutartiniuose santykiuose, šalys gali patirti nuostolių.

Šiame darbe nagrinėjama tema – sąžiningumo pareiga ikisutartiniuose santykiuose – yra ne tik aktuali, bet ir problemiška dėl skirtingo sąžiningumo pareigos apimtį taikymo ir turinio vertinimo įvairiose jurisdikcijose. Kontinentinės teisės sistemai priklausančiose

¹ Angl. „*Good faith is the prime mover and life giving spirit of commerce.*“ Cituota pagal: ZIMMERMANN, R., WHITTAKER, S. *Good Faith in European Contract Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, p. 18.

² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74).

³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1964, Nr. 19–138).

⁴ 1964 m. Civilinis kodeksas nenumatė specialių normų, reguliuojančių šalių ikisutartinius santykius. Taip pat ir preliminariosios sutarties institutas įstatymiškai Lietuvos teisėje iki naujojo Civilinio kodekso nebuvo įtvirtintas.

valstybėse sąžiningumas yra bendrojo pobūdžio reikalavimas, taikomas ir sutartiniams, ir ikisutartiniams santykiams. Bendrosios teisės sistemos šalyse reikalavimas elgtis sąžiningai tradiciškai pripažįstamas tik tada, kai vykdoma sutartis. Tačiau Didžiojoje Britanijoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – JAV) XX amžiaus pabaigoje pareiga elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose buvo pradėta netiesiogiai taikyti teismų praktikoje, o vėliau nustatyta ir Didžiosios Britanijos pozityviojoje teisėje. Todėl Lietuvos subjektams, derantis dėl sutarties sudarymo su užsienio jurisdikcijų subjektais, labai svarbu žinoti, kaip kitose valstybėse vertinama pareiga elgtis sąžiningai esant ikisutartiniams santykiams. Minėtos praktinės ir teorinės su sąžiningumo pareiga ikisutartiniuose santykiuose susijusios problemos supponavo šio magistro darbo temos pasirinkimą.

Darbo tikslas. Šiame darbe siekiama išnagrinėti ir įvertinti sąžiningumo pareigos turinį ikisutartiniuose santykiuose Lietuvos civilinės teisės kontekste, analizuojant Lietuvos teisės doktriną ir teismų praktiką, taip pat užsienio šalių ir tarptautinės prekybos dokumentų normas bei jų taikymo praktiką.

Darbo objektas. Šio darbo objektas – sąžiningumo pareigos turinys ikisutartiniuose santykiuose. Siekiant iškelto tikslo, darbui keliami šie uždaviniai: išanalizuoti ikisutartinių santykių ir sąžiningumo bendruosius klausimus bei išnagrinėti pagrindinius sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose turinio elementus. Darbas susideda iš kelių struktūrinių dalių. Pirmojoje darbo dalyje analizuojama ikisutartinių santykių samprata, šių santykių pradžios ir pabaigos momentai. Kadangi sudarant svarbias ir ilgų derybų reikalaujančias sutartis šalys tarpusavio pasiektus susitarimus fiksuoja įvairiuose ikisutartiniuose dokumentuose, pirmojoje dalyje taip pat nagrinėjami šių dokumentų ypatumai ir reikšmė vertinant šalių elgesį sąžiningumo principo požiūriu. Atsižvelgiant į tai, kad sąžiningumo pareiga ikisutartiniuose santykiuose gali būti visapusiškai išnagrinėta tik atskleidus sąžiningumo esmę civilinėje teisėje, antrojoje darbo dalyje gilinamasi į sąžiningumo, kaip vieno iš pagrindinio civilinės teisės principo, ribojančio šalių elgesį derybų metu, turinį. Trečioji darbo dalis skirta atskirų sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose turinio elementų analizei. Kadangi sąžiningumo pareigos turinys atsiskleidžia tik per jos taikymą konkrečioje faktinėje situacijoje, trečiojoje darbo dalyje nagrinėjami pagrindiniai teismų praktikos ir doktrinos suformuoti sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose elementai, tokie kaip, draudimas nepagrįstai nutraukti derybas, lygiagrečių derybų vedimas, pareiga atskleisti informaciją ir kt. Tačiau šiame darbe nesiekama analizuoti sąžiningumo pareigos taikymo problemų sudarant konkrečias sutarčių rūšis, nes, pavyzdžiui, pareiga atskleisti informaciją, sudarant

draudimo sutartis, reikalauja gilesnės analizės ir galėtų būti atskiro magistro darbo objektu. Taip pat atsižvelgiant į tai, kad sąžiningumo pareigos turinį lemia ir ikisutartinių santykių šalys, šiame darbe sąžiningumo pareigos turinys vertinamas tik komercinių sutarčių kontekste. Tokių šio magistrinio darbo temos ribų pasirinkimą lėmė gausi teismų praktika dėl derybų sudarant komercinio pobūdžio sutartis Lietuvoje ir kitose jurisdikcijose bei ginčų dėl sąžiningumo pareigos turinio ikisutartiniuose santykiuose tarp verslo subjektų daugėjimo tendencija⁵. Pažymėtina, kad šio darbo objektu nėra ikisutartinė atsakomybė, todėl darbe nebus analizuojamos ikisutartinės atsakomybės sąlygos, o nuostolių atlyginimo klausimas bus vertinamas tiek, kiek tai yra svarbu tam tikrų sąžiningumo pareigos kriterijų visapusiškai analizei atlikti.

Darbo tyrimo metodai. Nagrinėjant šio darbo objektą, kompleksiskai naudojami lyginamasis, sisteminis, istorinis ir ekonominis analizės metodai. Atsižvelgiant į tai, kad sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose nagrinėjimas bus efektyvus tik išsiaiškinus jos taikymo praktiką užsienio valstybėse, darbe dominuoja lyginamasis analizės metodas. Magistro darbe analizuojamos užsienio valstybių teisės normos, įtvirtinančios reikalavimą elgtis sąžiningai iki sutarties sudarymo, bei jų taikymo praktika, lyginant jas su Lietuvos doktrinos pozicija ir besiformuojančia teismų praktika. Vokietijos ir Prancūzijos jurisdikcijų pasirinkimą lėmė tai, kad Vokietijoje buvo suformuota ir išplėta *culpa in contrahendo* doktrina, o Prancūzijos teisė turėjo didelę įtaką rengiant CK. Lyginamuoju aspektu taip pat analizuojama Didžiosios Britanijos bei JAV praktika, kuri ypač reikšminga nagrinėjant *caveat emptor* doktriną, laikomą tipiniu individualizmo poveikio įrodymu. Sisteminis ikisutartinius santykius reglamentuojančių normų tarpusavio ryšys, ryšys su kitais teisės aktais, sisteminė doktrinos ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) bei Lietuvos apeliacinio teismo (toliau – LAPT) praktikos analizė taip pat svarbi nagrinėjant sąžiningumo pareigos turinį ikisutartinių santykių etape. Kadangi Lietuvos įstatymų leidėjas, įtvirtindamas sąžiningumo pareigą ikisutartiniuose santykiuose, absorbavo ne tik daugelio civilizuotų pasaulio valstybių teisės tradicijas⁶, bet ir pripažintus tarptautinės privatinės teisės principus, darbe CK normos sistemiškai nagrinėjamos su Tarptautinio privatinės teisės unifikavimo instituto (UNIDROIT) parengtais tarptautinių komercinių sutarčių principais⁷ (toliau – UNIDROIT

⁵ HARTKAMP, A. *et al. Towards a European Civil Code*. Nijmegen: Kluwer Law International, 2004, p. 478.

⁶ CK šeštosios knygos antros dalies normos, skirtos sutarčių teisės bendriesiems principams (tarp jų ir ikisutartiniams santykiams) reguliuoti, buvo sukurtos išanalizavus užsienio valstybių – Prancūzijos, Vokietijos, Italijos, Olandijos, Šveicarijos, Kanados ir kt. – nacionalinę teisę.

⁷ UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2004 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-10]. Prieiga per internetą:

<<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/blackletter2004.pdf>>.

principai) ir Europos sutarčių teisės principais⁸ (toliau – PECL principai). Siekiant detaliau iširti šio darbo objektą, taikomas istorinis tyrimo metodas, kuriuo remiantis tiriamas teisės doktrinos vystymasis ir sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose praktikos raida. Taikant ekonominės analizės metodą analizuojami atskiri sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose elementai, pavyzdžiui, reikalavimas atskleisti informaciją, reikšmingą sutarčiai sudaryti.

Darbo originalumas ir naujumas. Atsižvelgiant į tai, kad pareiga elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose buvo nustatyta tik priėmus naująjį CK, sąžiningumo pareigos turinys ikisutartiniuose santykiuose Lietuvos teisinėje mokslinėje literatūroje nėra plačiau tyrinėtas. Pažymėtina, kad per pastaruosius dvejus metus magistro darbų šia tema rašyta nebuvo.

Naudoti šaltiniai. Šiame darbe CK naudojamas kaip pagrindinis norminis teisės šaltinis, kurio 6.163 – 6.165 straipsniuose nustatytas ikisutartinių teisinių santykių reglamentavimas yra pagrindas analizuojant sąžiningumo pareigos turinį ikisutartinių santykių etape. Kadangi minėti CK straipsniai buvo parengti remiantis UNDROIT bei PECL principais, jie taip pat turėjo didelę reikšmę nagrinėjant šio magistro darbo objektą. Teisės doktrina taip pat labai svarbus šio darbo šaltinis. Darbe remiamasi dar iki naujojo CK įsigaliojimo išleista prof. V. Mikelėno monografija⁹, kurioje lyginamuoju aspektu atlikta sutarčių teisės analizė yra reikšminga nagrinėjant sąžiningumo pareigos reglamentavimo ir taikymo genezę ne tik Lietuvoje, bet ir užsienio valstybių teisėje bei teismų praktikoje. Atsižvelgiant į tai, kad tyrimo objektas Lietuvos teisinėje literatūroje nėra išsamiai nagrinėtas, darbe naudojama atitinkama mokslinė literatūra anglų ir prancūzų kalbomis. Reikšmingi šaltiniai buvo R. Zimmermann, S. Whittaker¹⁰ bei E.A. Farnsworth¹¹ darbai, kuriuose mokslininkai išsamiai nagrinėja sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose teisinius ir ekonominius aspektus bei atskleidžia teorijoje ir praktikoje kylančias problemas. Kadangi šiame darbe siekiama įvertinti ne tik teorinius, bet ir praktinius sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose aspektus, labai svarbus šaltinis buvo LAT ir LApT bei lyginamų užsienio jurisdikcijų teismų praktika.

⁸ Principles of European Contract Law 1998 by the Commission on European Contract law [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/textef.html>>.

⁹ MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996.

¹⁰ ZIMMERMANN, R., WHITTAKER, S. *Good Faith in European Contract Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

¹¹ FARNSWORTH, E. A. Precontractual Liability and Preliminary Agreements: Fair Dealing and Failed Negotiations. In *Columbia Law Review* [interaktyvus]. 1987, nr. 217 [žiūrėta 2006-06-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.international.westlaw.com>>.

1. IKISUTARTINIAI SANTYKIAI

2000 m. liepos 18 d. priimtas naujasis Civilinis kodeksas Lietuvos teisėje įstatymiškai įtvirtino šalių pareigas ikisutartiniuose santykiuose. Vedant derybas dėl sutarties sudarymo, pagrindinė abipusė šalių pareiga yra pareiga elgtis sąžiningai (CK 1.5 str., 6.4 str., 6.158 str., 6.163 str.). Nors sąžiningumo pareiga yra bendro pobūdžio, tačiau jos turinys priklauso ne tik nuo šalių, bet ir nuo sutartinių santykių etapo. Kadangi šiame darbe analizuojamas šalių sąžiningumas tik ikisutartinių santykių stadijoje, prieš nagrinėjant konkrečius teisės doktrinoje ir teismų praktikoje suformuotus sąžiningo elgesio ikisutartiniuose santykiuose kriterijus, yra svarbu atlikti santykių, susiklosčiusių tarp šalių iki sutarties sudarymo, analizę.

1.1. Ikisutartinių santykių samprata ir teisinė reikšmė

Lietuvos pozityvioji teisė nustato šalių teises ir pareigas ikisutartiniuose santykiuose, tačiau ikisutartinių teisinių santykių sampratos neatskleidžia. Nors Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamentas pateikdamas išvadą dėl Civilinio kodekso projekto nepritare 6.163 straipsnio nuostatoms, nurodydamas, kad reikėtų apibrėžti ikisutartinių santykių sąvoką, nes nėra aišku, ar ši sąvoka apima tik derybas, ar ir pavyzdžiui, preliminariosios sutarties sudarymą¹², vis dėl to, įstatymų leidėjas vadovavosi dar senovės Romos laikais suformuluota taisykle, kad kiekvienas apibrėžimas civilinėje teisėje yra pavojingas ir retai kuris negali būti sugriautas (lot. „*omnis definitio in iure civili periculosa est: parum est enim ut non subverti possit*“)¹³. Pažymėtina, kad ne tik Lietuvos, bet ir užsienio valstybių teisės aktai neatskleidžia ikisutartinių santykių sampratos. Pavyzdžiui Italija, viena iš nedaugelio šalių¹⁴, kurios civilinė teisė tiesiogiai įtvirtina šalių pareigą derybose elgtis sąžiningai¹⁵, tačiau jos teisėje taip pat nėra įstatyminės ikisutartinių teisinių santykių definicijos. UNIDROIT principai, kuriais remiantis buvo parengtas CK, taip pat tik įtvirtina šalių teises ir pareigas ikisutartiniuose santykiuose, bet šių santykių sąvokos nenumato. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad

¹² 2000 m. liepos 12 d. Lietuvos Respublikos Seimo pagrindinio komiteto išvada dėl Civilinio kodekso šeštosios knygos „Prievolių teisė“ projekto (P-2530) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-11]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=105060>.

¹³ MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 17.

¹⁴ Tiesiogiai pareiga elgtis sąžiningai ikisutartinių santykių etape taip pat įtvirtinta Graikijos, Portugalijos, Vokietijos teisės aktuose.

¹⁵ MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 134.

ikisutartinių santykių įstatyminės sampratos nebuvimas nelaikytinas Lietuvos pozityviosios teisės spraga. Todėl galima teigti, kad tarp šalių susiklosčiusių santykių iki sandorio sudarymo sąvokos apibrėžimas yra paliktas teisės doktrinai nustatyti ir konkrečiu atveju teismo diskrecijai spręsti, ar atitinkami tarp šalių susiklostę santykiai yra ikisutartiniai.

Teisės doktrinoje nurodoma, kad šalims pradėjus derybas tarp jų susiklostę santykiai vadinami ikisutartiniais¹⁶. Ikisutartiniai santykiai gali tęstis savaite, mėnesį ar net kelerius metus. Jų trukmė priklauso nuo sutarties dalyko, svarbos, vertės bei daugelio kitų aplinkybių¹⁷. Ikisutartiniai santykiai yra viena iš visuomeninių santykių rūšių – civiliniai teisiniai santykiai. Todėl jie pasižymi civiliniams teisiniams santykiams būdingais bruožais¹⁸. Visų pirma, ikisutartinius santykius reglamentuoja civilinės teisės normos. Antra, ikisutartinių teisinių santykių subjektai turi koresponduojančias civilines teises ir pareigas. Pavyzdžiui, ikisutartinių santykių subjektai privalo elgtis sąžiningai: viena šalis turi teisę reikalauti, kad kita šalis elgtųsi sąžiningai, o kita šalis turi pareigą elgtis sąžiningai, ir atvirkščiai. Trečia, ikisutartinių santykių subjektai yra autonomiški ir nepavaldūs vienas kitam: jie turi teisę laisvai pradėti derybas ir derėtis dėl sutarties sudarymo, bei teisę nutraukti derybas. Ketvirta, ikisutartinių teisinių santykių dalyvių subjektinių teisių įgyvendinimą garantuoja valstybė – šalims ikisutartinių santykių metu atsiranda tam tikros ikisutartinės prievolės, už kurių nevykdymą gali atsirasti civilinė atsakomybė¹⁹. Pavyzdžiui, CK 6.165 straipsnio 4 dalis nustato, kad jeigu preliminariąją sutartį sudariusi šalis nepagrįstai vengia ar atsisako sudaryti sutartį, t. y. elgiasi nesąžiningai, ji privalo atlyginti kitai šaliai padarytus nuostolius. Taigi jau ikisutartinių santykių etape šalys turi vykdyti tam tikrus įsipareigojimus ir tai reiškia, kad atsiranda ikisutartinės prievolės, už kurių nevykdymą gali atsirasti civilinė atsakomybė.

¹⁶ AMBRASIENĖ, D. *et al. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2004, p. 138.

¹⁷ PAPIRTIS, L. V. Preliminarioji sutartis. *Jurisprudencija*, 2002, T. 28 (20), p. 106.

¹⁸ VAIŠVILA, A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 317; VANSEVIČIUS, S. *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 211.

¹⁹ Tiek teisės doktrina, tiek teismų praktika pripažįsta, kad ikisutartinė atsakomybė, kaip atskira atsakomybės rūšis, neegzistuoja. Ikisutartinė atsakomybė nėra pripažįstama kaip trečia civilinės atsakomybės rūšis šalia deliktinės ir sutartinės atsakomybės, nes ji remiasi tiek sutartinės, tiek deliktinės atsakomybės taisyklėmis. Terminas „ikisutartinė“ labiau pabrėžia stadiją, kurioje padaromas teisės pažeidimas, o ne atsakomybės prigimtį. Tačiau Romos teisėje ikisutartinė atsakomybė buvo traktuojama kaip specifinė sutartinės atsakomybės rūšis. Modernioji sutarčių teisė ikisutartinę atsakomybę pradėjo analizuoti tik XIX amžiaus pabaigoje, kai žymus vokiečių teisininkas R. Jhering išplėtojo *culpa in contrahendo* doktriną, teigiančią, kad kalta šalis privalo atlyginti kitai šaliai ikisutartiniuose santykiuose padarytą žalą. XX amžiaus pradžioje šią doktriną toliau plėtojo kiti teisininkai: prancūzas R. Saleilles, italų teisininkas G. Faggella. MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 123-124, 127; MIKELĖNIENĖ, D., MIKELĖNAS, V. *International Encyclopedia of Laws. Contracts. Lithuania*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2004, p. 97; Europos Teisingumo Teismo 2002 m. rugsėjo 17 d. sprendimas byloje C-334/00, *Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SpA v. Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH (HWS)*, ECR I-07357.

Lietuvos teismų praktika, kaip ir teisės doktrina, pateikia bendro pobūdžio ikisutartinių teisinių santykių apibrėžimą. Viename iš garsiausių LAT precedentų *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*²⁰, kuriame buvo analizuojami tarp šalių susiklostę ikisutartiniai santykiai, teismas nurodė, kad „šalims pradėjus derybas tarp jų susiklosto tam tikri santykiai, vadinami ikisutartiniais.“ Tokią išvadą galima daryti ir lingvistiškai aiškinant žodį „ikisutartinis“, kuris reiškia egzistavęs iki tol, kol atsirado sutartis²¹.

Apibendrinant teisės doktrinos ir teismų praktikos pateiktas ikisutartinių santykių definicijas, darytina išvada, kad ikisutartiniai santykiai yra viena iš visuomeninių santykių rūšių – civiliniai teisiniai santykiai, susiklostantys tarp šalių iki sutarties sudarymo.

Pažymėtina, jog tam, kad ikisutartiniai santykiai atsirastų ir funkcionuotų yra būtinos tam tikros teisinės prielaidos – teisės norma, teisiniai faktai bei teisinis subjektiškumas (teisnumas ir veiksnumas)²². Tačiau atsižvelgiant į tai, kad šio darbo objektu yra sąžiningumo pareigos turinys sudarant komercines sutartis, tai reikšmingiausi juridiniai faktai yra sandoriai – asmenų veiksmai, kuriais siekiama sukurti, pakeisti arba panaikinti civilines teises ir pareigas (CK 1.63 str. 1 d.). Todėl yra svarbi sutarties sudarymo analizė, padedanti apibrėžti ikisutartinių santykių pradžios ir pabaigos momentus bei nustatyti sąžiningumo pareigos turinį ikisutartiniuose santykiuose.

1.2. Klasikinė sutarties sudarymo schema – „oferta ir akceptas“

Iki XIX amžiaus pabaigos Vakarų Europoje sutarties sudarymo procesas buvo vertinamas formaliai²³. Galiojo bendra taisyklė, kad šalių susitarimas pasiekiamas šalims apsikeičiant oferta ir akceptu. Toks sutarčių sudarymo mechanizmas civilinių teisinių santykių dalyviams suteikė teisinio tikrumo ir apibrėžtumo – oferta, vertinama, kaip ikisutartinių santykių pradžia, o akceptas, kaip ikisutartinių santykių pabaigos, momentai²⁴. Ši klasikinė ofertos ir akcepto taisyklė ir dabar įtvirtinta daugelio valstybių teisės normose.

Lietuvoje sutarties sudarymo procedūrą reglamentuoja CK 6.162 – 6.187 straipsniai. CK 6.162 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad sutartis sudaroma pateikiant pasiūlymą

²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. sausio 19 d. nutartis c. b. *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*, Nr. 3K-3-38/2005, kat. 42.5, 42.6, 52.3.

²¹ Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne nurodoma, kad priešdėlis „iki“ reiškia buvęs, egzistavęs ligi to, kas pasakyta pamatiniu žodžiu. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslų ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, p. 206.

²² VAIŠVILA, A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 319; VITKEVIČIUS, P. *et al. Civilinė teisė*. Kaunas: Vija, 1997, p. 59.

²³ HARTKAMP, A. *et al. Towards a European Civil Code*. Nijmegen: Kluwer Law International, 2004, p. 365.

²⁴ *Ibid.*

(oferta) ir priimant pasiūlymą (akceptas). Tačiau be šios normos, sprendžiant klausimą, ar sutartis buvo sudaryta, yra reikšmingos ir kitos CK normos (CK 6.154 str., 6.156 str., 6.158 str., 6.159 str.). Be to, aiškinantis, ar sutartis buvo sudaryta, taip pat svarbu atsižvelgti į sutarties sudarymo būdą, t. y. ar sutartis buvo sudaroma derybų, konkurso ar kitokiu būdu²⁵. Pažymėtina, kad iš CK 6.154 ir 6.159 straipsniuose pateikto sutarties apibrėžimo galima daryti išvadą, jog sutarties esmė yra šalių susitarimas – valios sutapimas (lot. *consensus ad idem*)²⁶. Civiliniams santykiams valios išreiškimas turi ypatingą reikšmę, nes priklausomai nuo to, kaip susiklosčiusių santykių dalyvis sprendžia apie kontrahento valios išreiškimą, taip jis atitinkamai koreguoja savo elgesį. Atsižvelgiant į tai, šalių valios išraiška taip pat yra labai svarbi vertinant ofertos ir akcepto pateikimą.

Pasiūlymas sudaryti sutartį yra laikomas oferta, jeigu jis pakankamai apibūdintas ir išreiškia oferento ketinimą būti sutarties susaistomam (CK 6.167 str. 1 d., UNIDROIT principų 2.1.2 str., PECL principų 2.201 str.). Iš Lietuvos ir tarptautinėse teisės normose įtvirtinto ofertos apibrėžimo matyti, jog tam, kad siūlymas būtų pripažintas oferta, jis turi atitikti du ofertos būtinuosius požymius²⁷. Pirma, siūlymas turi būti pakankamai apibrėžtas, t. y. jo turinys turi būti toks, kad leistų kitai, jį gavusiai šaliai, apsispręsti sudaryti sutartį vien remiantis jo turiniu ir jai nereikėtų kitos informacijos. Tai reiškia, kad ofertoje turi būti nurodytos bent esminės siūlomoms sutarties sąlygos. Antra, oferta yra tik toks siūlymas, kuris aiškiai išreiškia siūlančios šalies ketinimą sudaryti sutartį²⁸. Taigi iš siūlymo turinio turi būti aišku, kad sutartis bus sudaryta, jeigu siūlymas bus akceptuotas, kadangi oferentas nekelia jokių papildomų sąlygų.

Oferta, adresuota konkrečiam asmeniui, teisės doktrinoje vadinama individualiaja, o adresuota nenustatytam asmenų skaičiui – viešąja²⁹. Dažniausiai oferta adresuojama konkrečiam asmeniui. Tačiau kai kurios sutartys sudaromos pateikiant ir akceptuojant viešąją ofertą (pavyzdžiui, viešo konkurso paskelbimas (CK 6.947 str.)). Šio darbo objekto tyrimo tikslais toliau bus analizuojami tik su individualia oferta susiję klausimai.

Pagal CK 1.63 straipsnio 3 dalies nuostatas oferta yra vienašalis sandoris, kurio pakanka, kad atsirastų tam tikros teisinės pasekmės. Pateikus ofertą oferentui atsiranda tam tikros pareigos, o akceptantas įgyja teisę reikalauti, kad jų būtų laikomasi.

²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. sausio 19 d. nutartis c. b. UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“, Nr. 3K-3-38/2005, kat. 42.5, 42.6, 52.3.

²⁶ Lot. sutikimas dėl to paties dalyko, bendra nuomonė.

²⁷ JANET, O'SULLIVAN, HILLIARD J. *The Law of Contract*. Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 15.

²⁸ MIKELĖNAS, V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, I t., p. 213.

²⁹ *Ibid.*

Individualioji oferta įpareigoja oferentą tam tikrą laikotarpį nesudaryti sutarties su trečiaisiais asmenimis³⁰. Pavyzdžiui, jeigu yra nustatytas terminas ofertai akceptuoti, arba akceptantas turėjo protingą pagrindą manyti, kad oferta yra neatšaukiama, tai pagal CK 6.169 straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatas, išgaliojusios ofertos panaikinti negalima. Bet jeigu oferta yra atšaukiama, tai ją galima atšaukti prieš akceptantui išsiunčiant akceptą (CK 6.169 str. 1 d.).

Taigi individualioji oferta yra vienašalis sandoris, kuris yra juridinis faktas ikisutartiniams santykiams atsirasti ir reikšmingas šalies sąžiningumui iki sutarties sudarymo vertinti. Tačiau jeigu oferta yra akceptuojama – sutartis laikoma sudaryta ir ikisutartiniai santykiai pasibaigia (CK 6.162 str. 1 d.).

Pagal CK 6.173 straipsnio 1 dalies nuostatas, akceptu pripažįstamas elgesys, kuriuo pareiškiamas ofertos priėmimas. Atitinkamai tokia pati taisyklė įtvirtinta UNIDROIT principų 2.1.6 ir PECL principų 2.204 straipsniuose. Pažymėtina, kad akceptu yra laikomas tik besąlyginis ir aiškiai išreikštas sutikimas sudaryti sutartį ofertoje nurodytomis sąlygomis (CK 6.178 str. 1 d.). Atsižvelgiant į tai, akceptu, pavyzdžiui, nelaikomas pranešimas, kuriame nurodoma, kad sutinkama sudaryti sutartį, jeigu tam pritaris bendrovės valdyba³¹.

Svarbu paminėti, kad ofertos ir akcepto apsikeitimas nėra vienintelė sutarties sudarymą patvirtinanti procedūra. CK 6.162 straipsnio 1 dalyje numatyta galimybė šalių susitarimą pasiekti ir kitokiais šalių susitarimą pakankamai įrodančiais veiksmais. Tokia pat taisyklė įtvirtinta ir kitų valstybių teisės aktuose, bei UNIDROIT principų 2.1.1 ir PECL principų 2.211 straipsniuose. LAT yra pabrėžęs, kad norma, nustatanti, jog sutartis gali būti sudaroma ir kitais šalių susitarimą pakankamai įrodančiais veiksmais, yra ypatingai reikšminga tais atvejais, kai prieš pasirašydamos konkrečią sutartį šalys derasi ir siekia suderinti savo pasiūlymus, reikalavimus bei galimas būsimos sutarties sąlygas³². Pažymėtina, kad tai atspindi šiandien iš esmės tarp šalių susiklosčiusių santykių dėl sandorio sudarymo sudėtingumą, kuomet vykstant deryboms šalys ne kartą apsikeičia savo pasiūlymais, juos operatyviai modifikuoja ir atitinkamai riba tarp ofertos ir akcepto dažnai išnyksta. Todėl klasikinė „ofertos ir akcepto“ taisyklė dažnai yra ne tik sudėtinga pritaikyti mūsų dienomis, bet ir nepakankama ikisutartinių santykių etapui įvertinti³³.

³⁰ VITKEVIČIUS, P. *et al. Civilinė teisė*. Kaunas: Vija, 1997, p. 387.

³¹ MIKELĖNAS, V. *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, I t., p. 218.

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. sausio 19 d. nutartis c. b. UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“, Nr. 3K-3-38/2005, kat. 42.5, 42.6, 52.3.

³³ BAUM, A. H., *et al. Formation of Contracts and Precontractual Liability*. Paris: International Chamber of Commerce, 1990, p. 17.

Atsižvelgiant į tai, kitoje šio darbo dalyje analizuojamos derybos dėl sutarties sudarymo – taip pat teisiškai reikšmingos vertinant šalių elgesį ikisutartiniuose santykiuose sąžiningumo principo požiūriu.

1.3. Derybos dėl sutarties sudarymo

Kaip minėta, derybos yra vienas iš juridinių faktų ikisutartiniams santykiams atsirasti. Enciklopediniuose leidiniuose derybos apibūdinamos kaip tarimasis sudaryti sutartį³⁴, komunikavimas su kita šalimi siekiant pasiekti susitarimą³⁵. Paprastai derybos dėl sutarties sudarymo susideda iš kelių stadijų – etapų. Dažniausiai teisės doktrinoje³⁶ ir teismų praktikoje³⁷ yra skiriamos trys derybų stadijos.

Pradinėje stadijoje šalys susipažįsta, užmezga kontaktus, identifikuoja viena kitą. Ši stadija dar kitaip vadinama ikiderybine, nes šiame etape šalys tik apsikeičia pasiūlymais³⁸. Tokius veiksmus galima kvalifikuoti kaip kvietimą pradėti derybas dėl sutarties sudarymo³⁹. Tais atvejais, kai viena šalis pasiūlo pradėti derybas, o kita šalis priima kvietimą derėtis, tai tarp šalių susiklosto ikisutartiniai santykiai. Šiame etape taip pat yra labai svarbu nustatyti tikrąją šalių valią, tikruosius oferento ir akceptanto ketinimus. Kaip jau buvo minėta, tam, kad siūlymas būtų pripažintas oferta, jis turi atitikti du būtinuosius ofertos požymius: pirma, siūlymas turi būti pakankamai apibrėžtas, ir antra, pasiūlymas turi aiškiai išreikšti siūlančios šalies ketinimą sudaryti sutartį. Būtent pagal antrąjį kriterijų ofertą galima atriboti nuo siūlymo pradėti derybas dėl tam tikro sandorio sudarymo⁴⁰. Todėl jeigu ofertos sąlygose nėra aiškiai išreikšto ketinimo būti susaistytam akcepto atveju, nors jame ir yra žodis „oferta“, tai kvalifikuojama tik kvietimu pradėti derybas. Kadangi šiame pirminiame derybų etape šalys iš esmės apsikeičia savo pasiūlymais, tai šis derybų etapas tarpusavio teisių ir pareigų paprastai nesukuria ir šalys turi teisę laisvai nutraukti derybas.

³⁴ *Dabartinis lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, p. 116.

³⁵ GARNER, B. A., et al. *Black's Law Dictionary*. 8th ed. United States of America: Thomson West, 2004, p. 1064.

³⁶ FOX, W. F. *International Commercial Agreements: a Primer on Drafting, Negotiating and Resolving Disputes*. Deventer: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1992, p. 165-168; SMALIUKAS, A. Sutarčių teisės aktualios problemos. Lietuvos advokatūros seminaras. Vilnius, 2006.

³⁷ Olandija, Aukščiausiasis Teismas, 1982 m., *Plas v. Valburg*. Cituota pagal: MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 145-146.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ REK, H. Pre-contractual Good Faith and Breaking off Negotiations. Duty to Disclose v. Duty to Investigate the Target. In *International Law Office. Corporate Finance* [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2006-09-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.internationallawoffice.com>>.

⁴⁰ MIKELĖNAS, V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, I t., p. 213.

Antrojoje derybų stadijoje – viduriniame etape – pasiekiamas principinis šalių susitarimas, kad ateityje sutartis bus sudaryta ir suderinamos esminės būsimos pagrindinės sutarties sąlygos. Deryboms vykstant sėkmingai, jų eiga ir pasiekti susitarimai gali būti fiksuojami įvairiuose ikisutartiniuose dokumentuose⁴¹. Praktikoje šiame derybų etape dažnai pasikeičia ar padaugėja derybų dalyvių: paprastai šalys derybas pradeda savarankiškai ir tik vėliau į procesą yra įtraukiami teisininkai, finansų, mokesčių konsultantai ir pan. Šie asmenys, siūlydami šalims palankiausias ir įstatymus atitinkančią sandorio struktūrą, dažnai yra priversti daryti tam tikras korektyvas, todėl šalys toliau derina savo pozicijas ir atitinkamai derybų procesas gali trukti ilgiau.⁴² Šalių susitarimas tokiais atvejais pasiekiamas palaipsniui, žingsnis po žingsnio derantis ir ieškant konsensuso dėl atskirų sutarties sąlygų. Kadangi šioje antrojoje stadijoje derybos jau yra toliau pažengusios ir tarp šalių sukuriamas pasitikėjimas, tai gali sukurti tarpusavio teises ir pareigas⁴³, todėl šalys turi teisę nutraukti derybas tik dėl pateisinamų priežasčių, nes priešingu atveju, derybas nutraukusios šalies elgesys gali būti vertinamas kaip nesąžiningas.

Trečiojoje derybų stadijoje, dar kitaip vadinamoje baigiamąja, šalys suderina esmines sutarties sąlygas. Todėl dažnai šiame etape yra pasirašoma preliminarioji sutartis, kuri sudaroma iš esmės tada, kai dar yra aplinkybių, trukdančių sudaryti pagrindinę sutartį, o pati preliminarioji sutartis nėra tokia sutartis, kurios sąlygos automatiškai perkeliamos į pagrindinę sutartį⁴⁴. Preliminariąja sutartimi įtvirtinamas paskutinis, baigiamasis ikisutartinių teisinių santykių etapas. Šiuo susitarimu šalys nustato, kad numatytomis sąlygomis ateityje bus sudaryta kita pagrindinė sutartis, t. y. šalys iš ikisutartinių santykių peržengs į sutartinių santykių etapą. Kadangi šioje stadijoje šalys turi rimtą pagrindą manyti, kad sutartis bus sudaryta, tai tarp šalių susiklosčiusių santykių nutraukimo priežastys turi būti svarbesnės palyginus su antrąja derybų stadija, o nepagrįstas atsisakymas pasirašyti sutartį sukelia neigiamus teisinius padarinius.

Aptartos trys derybų stadijos teisės doktrinoje į atskiras gali būti neišskiriamos, arba gali būti nurodomi daugiau kaip trys derybų etapai, bet iš esmės tai yra aptartų stadijų skaidymas į smulkesnius etapus⁴⁵. Pažymėtina, kad praktikoje, šalims derantis ir nuolat keičiantis pasiūlymais bei modifikuojant tarpusavyje jau pasiektus susitarimus, atskirti

⁴¹ Plačiau šalių ikisutartinių santykių metu sudaromi dokumentai (ketinimų protokolai, preliminarioji sutartis ir kt.) ir ikisutartinių dokumentų teisinė reikšmė analizuojami šio darbo 1.4 dalyje.

⁴² VALIŪNAS, R. *et. al. Bendrovių valdymas*: žinynas. Vilnius: UAB „Verslo žinios“, 2006, p. 3.

⁴³ MIZARAS, V. *Prievolių teisė I*: paskaitų medžiaga [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2007-01-31]. Prieiga per internetą: <http://www.tf.vu.lt/failai/PT_5tema.pdf>.

⁴⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. sausio 30 d. nutartis c. b. E. A. v. B. P., Nr. 2A-52/2007.

⁴⁵ JENSEN, K. *Derybų vadovas*. Vilnius: UAB „Verslo žinios“, 2006, p. 21.

derybų etapas gali būti labai sudėtinga ar net neįmanoma. Tais atvejais, kai derybos baigiasi sandorio sudarymu ir iki sutarties tarp šalių susiklostę santykiai bei atlikti veiksmai problemų nesukelia, tai derybų skirstymas į stadijas gali būti svarbus tik teisės doktrinai. Tačiau jei dėl vieno ar kitų priežasčių sutartis net ir ilgai derėjusis lieka nesudaryta, tai gali būti svarbu ir praktikoje, siekiant apginti sąžiningos šalies interesus ir nustatyti, kaip toli derybos buvo pažengusios ir ar tarp šalių buvo sukurtas pasitikėjimas, kad sutartis bus sudaryta.

Apibendrinant galima teigti, kad derybų analizė yra reikšminga vertinant ikisutartinių santykių pradžią ir pabaigą, nes šiandieniniai sudėtingi ekonominiai santykiai lemia tai, jog tradicinį sutarties sudarymo modelį „oferta ir akceptas“ dažnai papildo ilgesnė ar trumpesnė, paprastesnė ar sudėtingesnė derybų stadija, o priklausomai nuo to, kaip kvalifikuojami tarp šalių susiklostę santykiai, priklauso ir šalių teisių ir pareigų, tarp jų ir sąžiningumo pareigos, turinys. Todėl ikisutartiniai santykiai pripažįstami itin reikšminga civilinių teisinių santykių dalimi, kuriai kontrahentai privalo skirti ne mažiau dėmesio nei pagrindinės sutarties pasirašymui.

1.4. Ikisutartiniai dokumentai

Derybų metu dėl tam tikro sandorio sudarymo šalys pasiektus susitarimus dažnai fiksuoja įvairiuose ikisutartiniuose dokumentuose. Paprastai ikisutartiniai dokumentai sudaromi, kai derybos vyksta ilgai ar būsima pagrindinė sutartis yra sudėtinga ir šalims ypatingai reikšminga, o derybinių pozicijų fiksavimas tam tikrame dokumente suteikia tarpusavio santykiams apibrėžtumo ir aiškumo⁴⁶.

Ikisutartinių santykių metu šalių sudaryti dokumentai gali būti pavadinti labai įvairiai: ketinimų protokolas (angl. *letter of intent*, pranc. *lettre d'intention*), tarpusavio supratimų protokolas (angl. *memorandum of understanding*), preliminarioji sutartis (angl. *memorialization letter of intent, preliminary agreement*), pagrindiniai būsimos sutarties principai ir t. t. Nors praktikoje šie dokumentai vadinami skirtingai, jų esmė ta pati – visi ikisutartiniai dokumentai fiksuoja tam tikrus šalių susitarimus, pasiektus per derybas dėl sutarties sudarymo⁴⁷.

Teisės doktrinoje ikisutartiniai dokumentai skirstomi į įvairias rūšis remiantis įvairiais kriterijais. Pavyzdžiui, pagal pasirašiusių šalių skaičių skiriami vienašaliai,

⁴⁶ FARNSWORTH, E. A. Precontractual Liability and Preliminary Agreements: Fair Dealing and Failed Negotiations. In *Columbia Law Review* [interaktyvus]. 1987, nr. 217 [žiūrėta 2006-06-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.international.westlaw.com>>.

⁴⁷ MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 124.

dvišaliai ir daugiašaliai ikisutartiniai dokumentai⁴⁸. Šio darbo objekto tyrimo tikslais reikšmingiausias yra ikisutartinių dokumentų skirstymas į teisinės pasekmės sukeliančius ir prievolinių santykių nesukuriančius ikisutartinius dokumentus.

Teisinių pasekmių sukeliančių dokumentų grupę, už kuriuose nurodytų įsipareigojimų nevykdymą gali atsirasti civilinė atsakomybė, sudaro dokumentai, praktikoje šalių vadinami labai įvairiai: parengtinės sutartys, preliminariosios sutartys (CK 6.165 str.), sutarties projektai ir pan.⁴⁹ Tuo tarpu, teisinių pasekmių nesukeliančios dokumentai, dažnai dar vadinami „džentelmeniškais susitarimais“, paprastai reiškia tam tikrus moralinius, bet ne teisinius šalių įsipareigojimus, todėl negalima prievarta reikalauti jų laikytis⁵⁰. Teisės doktrinoje išskiriamos kelios teisinių pasekmių nesukeliančių ikisutartinių dokumentų rūšys: garantinis arba patvirtinimo ketinimų protokolas (angl. *assurance letter of intent*, pranc. *declarations de patronage*), procedūrinis ketinimų protokolas (angl. *framework letter of intent*), informacinis ketinimų protokolas (angl. *publicity letter of intent*) ir kt.⁵¹

Ikisutartinių dokumentų skirstymas į rūšis turi ne tik teorinę, bet ir praktinę reikšmę. Tais atvejais, kai derybos tarp šalių yra nutraukiamos ir sandoris nesudaromas, gali būti svarbu nustatyti, ar ikisutartinis dokumentas turėjo kokią nors teisinę reikšmę šalių teisėms ir pareigoms, ir jeigu turėjo, tai kokią. Atkreiptinas dėmesys, kad nustatant ikisutartinio dokumento teisinę galią negali būti vadovaujama vien tik pažodiniu dokumento tekstu⁵². Nustatant ikisutartinio dokumento teisinę reikšmę turi būti vertinamos įvairios aplinkybės: susitarimo vieta, laikas, šalių elgesys ir kt. Svarbiausia, kad apie ikisutartinį dokumentą būtų sprendžiama pagal tikruosius sutarties šalių ketinimus, juos aiškinant ir nustatant vadovaujantis sutarčių aiškinimo taisyklėmis⁵³. Pažymėtina, kad LAT yra nurodęs, jog tais atvejais, kai šalys dėl tam tikro sandorio tariasi ilgai ir jas sieja tęstiniai tarpusavio santykiai, kurių metu šalys sudaro kelis

⁴⁸ Vienašaliu ketinimų protokolu laikomas ikisutartinis dokumentas, kuriuo tik viena šalis išreiškia norą sudaryti sutartį, pavyzdžiui, prekių užsakymo dokumentas. Dvišaliu ketinimų protokolu, dvi šalys išreiškia savo ketinimą ateityje sudaryti sutartį, pavyzdžiui, dvi įmonės pasirašo ketinimų protokolą dėl abiejų įmonių susijungimo. Daugiašaliu ketinimų protokolu savo planus išreiškia keli asmenys, pavyzdžiui, kelios įmonės pasirašo ketinimų protokolą steigti bendrą įmonę. MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 127.

⁴⁹ GEDEIKIS, M., BLIUVAITĖ, S. Preliminarioji sutartis. *Justitia*, 2005, nr. 3 (57), p. 51.

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. sausio 19 d. nutartis c. b. *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*, Nr. 3K-3-38/2005, kat. 42.5, 42.6, 52.3.

⁵¹ GEDEIKIS, M., BLIUVAITĖ, S. Preliminarioji sutartis. *Justitia*, 2005, nr. 3 (57), p. 51.

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 1998 m. balandžio 15 d. nutartis c. b. *Visagino miesto valstybinio socialinio draudimo skyrius v. UAB „Rina“*, Nr. 3K-21, kat. 21.

⁵³ Sutarties aiškinimas yra fakto klausimas, kurį ginčo atveju sprendžia pirmosios ir apeliacinės instancijos teismas, taikydamas CK 6.193 straipsnyje numatytas taisykles. Analizuojant LAT ir LApT praktiką, darytina išvada, kad sutarčių aiškinimo taisyklės, pradedant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. balandžio 3 d. nutarties c. b. *AB „Turto bankas“ v. UAB „Vaidlūvė“*, Nr. 3K-3-406/2000, kat. 14, precedentu, Lietuvos teismų praktikoje yra labai išplėtotos.

ikisutartinius dokumentus, nustatant galutinius šalių ketinimus svarbu išsiaiškinti pagrindinį susitarimą ir jų veiksmus vertinti šio susitarimo pagrindu⁵⁴.

Šiandien ketinimų protokolai ir preliminariosios sutartys tapo patogiu įrankiu verslo santykiuose dėl nekilnojamojo turto, įmonių pirkimo–pardavimo ir kitais atvejais, įpareigojančiais šalis elgtis sąžiningai, todėl šiuos dokumentus svarbu nagrinėti detaliau.

1.4.1. Ketinimų protokolai

Ketinimų arba kitaip literatūroje dar vadinamą procedūrinį ketinimų protokolą (angl. *framework letter of intent*) šalys dažniausiai pasirašo tada, kai derybos trunka ilgai ir jas yra būtina bei naudinga planuoti.

Šalys fiksuodamos savo derybines pozicijas procedūriniame ketinimų protokole paprastai numato derybų eigą, nustato abiejų šalių įsipareigojimus sąžiningai derėtis išimtinai tik su kita šalimi, nustato teisę atlikti patikrinimus, kad įsitikintų, jog kitos šalies pateikta informacija yra teisinga, susitaria dėl asmenų, atsakingų už pagrindinio sandorio parengimą ir pan. Be to, praktikoje šiame ketinimų protokole šalys dažnai numato pasikeitimo konfidencialia informacija derybose tvarką, šalių komercinės paslapties apsaugos būdus ir kitus komercinių santykių konfidencialumo klausimus⁵⁵. Taip pat šalys tarpusavio susitarimu gali nustatyti piniginę baudą, kurią viena šalis turi sumokėti kitai šaliai už tai, jeigu derybos vienašališkai nutraukiamos. Taigi galima teigti, kad procedūrinis ketinimų protokolai yra tarsi derybų planas, kuris yra labai patogus įrankis ilgai trunkančiose derybose.

Procedūrinis ketinimų protokolai paprastai prievolinių santykių jį sudariusioms šalims nesukuria⁵⁶. Jis tik patvirtina, kad sutartis bus sudaryta, todėl jo pasirašymas sutarties sudarymo nereiškia. Vadinas, teisiniu atžvilgiu ketinimų protokolai šalims neprivalomas ir nė viena šalis negali reikalauti įvykdyti jį priverstinai. Pažymėtina, kad daugelyje užsienio jurisdikcijų ketinimų protokolai taip pat pripažįstamas kaip teisinių pasekmių nesukeliantis ikisutartinis dokumentas⁵⁷.

Atkreiptinas dėmesys, kad šalys dažniausiai procedūrinį ketinimų protokolą sudaro viduriniame derybų etape⁵⁸, kai derybos jau toliau pažengusios ir tarp šalių sukurtas

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 15 d. nutartis c. b. *H. G. v. E. G.*, Nr. 3K-3-605/2006, kat. 21.1; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. sausio 30 d. nutartis c. b. *E. A. v. B. P.*, Nr. 2A-52/2007.

⁵⁵ VALIŪNAS, R. *et al. Bendrovių valdymas*: žinynas. Vilnius: UAB „Verslo žinios“, 2007, p. 3.

⁵⁶ GEDEIKIS, M., BLIUVAITĖ, S. Preliminarioji sutartis. *Justitia*, 2005, nr. 3 (57), p. 51.

⁵⁷ BAUM, A. H., *et al. Formation of Contracts and Precontractual Liability*. Paris: International Chamber of Commerce, 1990, p. 55.

⁵⁸ Plačiau derybų stadijos analizuojamos šio darbo 1.3 dalyje.

pasitikėjimas, todėl ketinimų protokolo nevykdymas ir derybų nutraukimas gali būti pagrindas šalies elgesį pripažinti nesąžiningu.

1.4.2. *Preliminarioji sutartis*

Preliminariąją sutartimi laikomas šalių susitarimas, pagal kurį aptartomis sąlygomis šalys įsipareigoja ateityje sudaryti kitą – pagrindinę – sutartį (CK 6.165 str. 1 d.). Preliminariosios sutarties išskirtinumas pasireiškia per jos tikslą – susitarti dėl pagrindinės sutarties sudarymo ateityje. Įvertinus jos tikslą, darytina išvada, kad tai yra organizacinio pobūdžio, parengiamoji sutartis⁵⁹. Kadangi preliminarioji sutartis paprastai sudaroma trečiojoje baigiamojoje derybų stadijoje, todėl preliminariosios sutarties sudarymą galima vadinti paskutiniuju ikisutartinių teisinių santykių etapu, nes šalys susitaria ateityje nustatytomis sąlygomis sudaryti pagrindinę sutartį, t. y. iš ikisutartinių santykių peržengti į sutartinių santykių etapą.

CK neišskiria atskirų sutarčių rūšių, kurias norint sudaryti galima rengti preliminariąsias sutartis, o kurias ne. Todėl CK atskiromis sutarčių rūšimis neapriboja šalių galimybės ikisutartiniuose santykiuose suderintą valią dėl būsimo sandorio įforminti preliminariąją sutartimi⁶⁰.

Teismų praktika ir teisės doktrina pripažįsta, jog preliminarioji sutartis yra atskira sutarties rūšis⁶¹, kuriai būdingi šie bruožai⁶²:

Visų pirma, preliminariąją sutartimi laikomas tik aiškus šalių susitarimas sudaryti ateityje kitą pagrindinę sutartį. Kadangi tai yra šalių susitarimas – šalių konsensusas – svarbu nustatyti suderintą šalių valią. Tačiau preliminariąją sutartimi gali būti laikomas tik veiksnis šalių susitarimas. Reikalavimai šalių veiksniumi preliminariosios sutarties sudarymo atveju nėra ypatingi ir sprendžiant, ar šalys gali sudaryti tokią sutartį, taikomi įprastiniai bendrieji kriterijai, kaip ir bet kurios kitos sutarties sudarymo atveju. Todėl esminę reikšmę turi veiksnis šalių susitarimo pasiekimas, o ne formalūs dalykai. Neturi reikšmės, kaip šalys pavadino preliminariąją sutartį, svarbiausia šalių ketinimai, bet ne dokumento pavadinimas. Jeigu šalių ketinimo susitarti dėl būsimos sutarties sudarymo

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis c. b. V. Š. v. A. N., A. N., Nr. 3K-P-382/2006, kat. 42.4, 45.1, 45.6 (S).

⁶⁰ DAMBRAUSKAS, E. Preliminarioji sutartis – sutartis dėl sutarties. *Juristas*, 2004, nr. 4, p. 14.

⁶¹ Nors preliminarioji sutartis CK 6.165 straipsnyje, taip pat ir teismų praktikoje bei teisės doktrinoje, vadinama sutartimi, vis dėl to ji priskiriama ne sutartinių, bet ikisutartinių civilinių teisinių santykių etapui dėl preliminariąją sutartį sudarančių šalių valios siekimo nesusiaistyti savęs tokios apimties pareigomis, kaip pagrindinės sutarties atveju, taip pat dėl šio susitarimo pažeidimo atveju specifinių nuostolių atlyginimo taisyklių, negalimumo tokį susitarimą įgyvendinti priverstinai ir kitų ypatumų.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis c. b. V. Š. v. A. N., A. N., Nr. 3K-P-382/2006, kat. 42.4, 45.1, 45.6 (S).

nebuvo, arba šalys nurodė, kad tas susitarimas jų nesaisto ir bet kuri šalis gali jį atsisakyti, preliminariosios sutarties nėra⁶³.

Antra, preliminarioji sutartis – tai šalių susitarimas dėl esminių pagrindinės sutarties sąlygų. Pažymėtina, kad šis požymis yra išskirtinis, nes apibūdina preliminariosios sutarties esmę, jog tai susitarimas dėl kitos pagrindinės sutarties sudarymo ateityje. Tokią taisyklę LAT suformavo jau 2003 metais⁶⁴ konstatuodamas, jog tam, kad preliminarioji sutartis galėtų būti laikoma sudaryta, joje privalo būti aptartos esminės⁶⁵ pagrindinės sutarties sąlygos, kad būtų aiškus šalių ketinimas, kokią būtent sutartį jos įsipareigojo sudaryti ateityje, nes preliminarįja sutartimi galima pripažinti tik aiškų šalių įsipareigojimą sudaryti ateityje konkrečią sutartį⁶⁶.

Trečia, pareiga sudaryti pagrindinę sutartį negali egzistuoti amžinai, nes kitaip būtų varžoma sutarties šalių laisvė ir tai ypatingai prieštarautų verslo interesams, o šalys negalėtų ieškoti kitų kontrahentų ir sudaryti sutarčių su kitais asmenimis⁶⁷. Todėl CK 6.165 straipsnio 3 dalis nustato, kad preliminarioje sutartyje šalys turi nurodyti terminą pagrindinei sutarčiai sudaryti. Prireikus šalys šį terminą gali pratęsti. Tuo atveju, kai šalys preliminarioje sutartyje nenustato termino pagrindinei sutarčiai sudaryti, tai šalys privalo pagrindinę sutartį sudaryti per vienerius metus nuo preliminariosios sutarties sudarymo dienos (CK 6.165 str. 3 d.). CK 6.165 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad minėtas vienerių metų terminas (ar kitas šalių susitarimu preliminarioje sutartyje nustatytas terminas pagrindinei sutarčiai sudaryti) yra naikinamasis – nesudarius pagrindinės sutarties per įstatymo ar šalių nustatytą terminą pripažįstama, kad šalys nebėra suinteresuotos ir prievolė sudaryti pagrindinę sutartį pasibaigia.

Ketvirta, preliminarioji sutartis sudaroma paprasta rašytine forma (CK 6.165 str. 2 d.). Šio reikalavimo nesilaikymas sutartį daro negaliojančia (CK 1.93 str. 1 d.). Reikalavimu sudaryti preliminarįją sutartį raštu siekiama užtikrinti tarp šalių susiklosčiusių santykių apibrėžtumą ir užkirsti kelią galimam šalių piktnaudžiavimui. Tačiau sutarties šalys dėl joms žinomų priežasčių gali susitarti preliminarįją sutartį

⁶³ MIKELĖNAS, V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, I t., p. 210.

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. spalio 8 d. nutartis c. b. AB „Ūkio bankas“ v. UAB „Baltijos Orfėjas“, Nr. 3K-3-966/2003, kat. 37.3, 37.6.

⁶⁵ Sutarčių teisėje esminėmis sutarties sąlygomis vadinamos tokios sąlygos, dėl kurių šalims nesusitarus, sutartis laikoma nesudaryta (CK 6.162 str. 2 d.). Taikant sisteminį metodą galima daryti išvadą, kad šalys preliminarioje sutartyje turi susitarti dėl būsimos pagrindinės sutarties dalyko. PAPIRTIS, L. V. Preliminarioji sutartis. *Jurisprudencija*, 2002, T. 28 (20), p. 106.

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. sausio 5 d. nutartis c. b. P. Kučinskas v. V. Basienė, V. Černauskytė, Nr. 3K-3-11/2005, kat. 42.4, 45.1; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. kovo 22 d. nutartis c. b. D. Jurėnas v. A. Mikoliūnienė, A. Mikoliūnas, G. Stasiulaitis, Nr. 2A-148/2005.

⁶⁷ MIKELĖNAS, V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, I t., p. 210.

sudaryti notarine forma, nes CK 1.77 straipsnio 2 dalis numato, kad šalys savo valia gali nustatyti griežtesnę sutarties formą negu to reikalauja įstatymas. Pažymėtina, kad, pavyzdžiui, Prancūzijoje preliminariajai sutarčiai speciali forma apskritai nenustatyta – tai grindžiama konsensualizmo doktrina, kurios esmė yra ta, kad sutarčiai galioti esminę reikšmę turi šalių susitarimas, o ne formalūs reikalavimai⁶⁸.

Atsižvelgiant į aukščiau nagrinėtus preliminariosios sutarties bruožus bei CK 6.159 straipsnio nuostatas darytina išvada, jog privalomi preliminariosios sutarties elementai yra: 1) šalių veiksnumas; 2) suderinta šalių valia pasiektas susitarimas ateityje sudaryti pagrindinę sutartį; ir 3) susitarimo išreiškimas rašytine forma (CK 6.169 str., 6.165 str. 1 ir 2 d., 1.73 str. 1 d. 7 p.). Terminu pagrindinei sutarčiai sudaryti nustatymas nėra būtinoji preliminariosios sutarties sąlyga, nes jei šalys preliminarinioje sutartyje nenumato terminu pagrindinei sutarčiai sudaryti, tai šalys privalo pagrindinę sutartį sudaryti per vienerius metus nuo preliminariosios sutarties sudarymo dienos (CK 6.165 str. 3 d.).

Svarbu paminėti, kad preliminariosios sutarties instituto įstatyminis įtvirtinimas yra viena iš CK naujovių. Tačiau nors iki 2001 m. liepos 1 d. galiojusiame Civiliniame kodekse nebuvo normų, reglamentuojančių preliminariosios sutarties sudarymą, tai nereiškia, kad iki naujojo CK įsigaliojimo ikisutartinių santykių nebuvo įmanoma reguliuoti sutartimi. 1964 m. Civilinio kodekso 4 straipsnyje buvo nustatyta, kad civilinės teisės ir pareigos atsiranda iš Lietuvos Respublikos įstatymuose numatytų pagrindų, taip pat iš fizinių ir juridinių asmenų veiksmų, kurie nors ir nėra įstatymuose numatyti, bet pagal civilinių įstatymų bendruosius pradmenis bei prasmę sukuria civilines teises ir pareigas. Be to, teisės doktrinoje preliminarinioji sutartis taip pat buvo žinoma, nes egzistavo sutarčių skirstymas į galutines ir parengtines. Prie parengtinių sutarčių buvo priskirtos tokios sutartys, kurios sukuria šalių teises ir pareigas ateityje sudaryti tam tikrą sutartį numatytomis sąlygomis⁶⁹. Iki CK įsigaliojimo preliminariosios sutarties institutą taip pat pripažino ir teismų praktika⁷⁰.

Pažymėtina, kad iki 1940 m. Lietuvoje galiojusio Rusijos imperijos Civilinių įstatymų sąvado X tomo, 1 dalies 1679 – 1690 straipsniai reglamentavo civilinius santykius, kilusius iš užpardavimo sutarties⁷¹. Pagal minėtų straipsnių nuostatas užpardavimo sutartis nuosavybės teisių į turtą nesukurdavo, o tik nustatydavo sutarties

⁶⁸ MONETARI, P. G. *et al. International Encyclopaedia of Laws. Contracts. France.* Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 1999, p. 85.

⁶⁹ GEDEIKIS, M., BLIUVAITĖ, S. Preliminarioji sutartis. *Justitia*, 2005, nr. 3 (57), p. 51.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. gruodžio 3 d. nutartis c. b. AB „Kauno baldai“ v. UAB „Skraja“, Nr. 3K-3-1005/2003, kat. 37.6, 37.4, 94.5.

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. kovo 6 d. nutartis c. b. I. I. V. v. Kauno apskrities viršininko administracija, Nr. 3K-3-177/2006, kat. 128.2 (S).

šalių teises ir pareigas ateityje sudaryti turto perleidimo sandorį⁷². Taigi galima teigti, jog užpardavimo sutartis savo esme buvo panaši į šiandien Lietuvos pozityviojoje teisėje įtvirtintą preliminariąją sutartį.

Atkreiptinas dėmesys, kad preliminarioji sutartis įvairiose jurisdikcijose vertinama skirtingai. Pavyzdžiui, nei Didžiosios Britanijos teisės doktrina, nei teismų praktika nepripažįsta preliminarių sutarčių, t. y. sutarčių dėl sutarties sudarymo ateityje (angl. *contract to contract*). Teismai tokius šalių susitarimus kvalifikuoja teisinių padarinių nesukuriančiais džentelmeniškais susitarimais arba pagrindinėmis sutartimis. Tuo tarpu pagal Prancūzijos teismų praktiką ikisutartinis dokumentas, kuriame numatytos būsimos sutarties sąlygos, gali būti pripažintas principine sutartimi (pranc. *un accord de principe*)⁷³. Todėl atsižvelgiant į skirtingą preliminariosios sutarties vertinimą įvairiose valstybėse, tarptautinėje praktikoje dažnai yra pabrėžiamas jos pavojingumas.

Apibendrinant darytina išvada, kad preliminarioji sutartis yra rašytinis dokumentas, kurį šalys sudaro, siekdamas fiksuoti ikisutartinių santykių metu pasiektus susitarimus ir sutardamos ateityje nustatytomis sąlygomis sudaryti kitą pagrindinę sutartį. Preliminarioji sutartis dažniausiai yra naudojama sudėtinguose teisiniuose santykiuose, sudarant itin svarbias, ilgų derybų reikalaujančias sutartis, kurių kaina paprastai yra didelė, o šalys įgyja įvairaus pobūdžio teises ir pareigas. Dėl šių priežasčių preliminarioji sutartis tapo patogiu įrankiu verslo santykiuose, fiksuojant šalių valią ateityje sudaryti pagrindinę sutartį. Svarbu paminėti, kad pasirašydamos preliminariąją sutartį šalys įsipareigoja ateityje veikti tam tikru būdu, t. y. susaisto savo veikimo laisvę kitos sutartį pasirašančios šalies atžvilgiu. Todėl preliminariosios sutarties pažeidimas gali būti pagrindas pripažinti šalių elgesį ikisutartiniuose santykiuose nesąžiningu⁷⁴. Tačiau prieš nagrinėjant teismų praktikos ir teisės doktrinos suformuotus sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose elementus, svarbu atlikti sąžiningumo, kaip bendrojo civilinės teisės principo, turinio analizę.

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. kovo 14 d. nutartis c. b. *L. Valatka v. Kauno apskrities viršininko administracija*, Nr. 3K-3-173/2005, kat. 128.2.

⁷³ MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 154.

⁷⁴ Iš CK 6.165 straipsnio 4 dalies nuostatų darytina išvada, kad yra du pagrindai nesąžiningam ikisutartinių santykių šalies elgesiui pripažinti ir nuostolių dėl preliminariosios sutarties pažeidimo reikalauti: pirma, nepagrįstas vengimas sudaryti sutartį, ir antra, nepagrįstas atsisakymas sudaryti pagrindinę sutartį. Teismų praktika taip pat patvirtina, kad preliminariosios sutarties pasirašymas yra rimto ketinimo sudaryti sutartį įrodymas, kuris sukelia rimtas teises pasekmes bei šalis įpareigoja, todėl jo nevykdymas taip pat yra pagrindas taikyti sutartinę atsakomybę. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. sausio 30 d. nutartis c. b. *E. A. v. B. P.*, Nr. 2A-52/2007.

2. SAŽININGUMAS KAIP CIVILINĖS TEISĖS KATEGORIJA

Sąžiningumas bendriausia prasme suprantamas kaip moralinė kategorija, vertybinis matas, reiškiantis dorumą, atvirumą, etiką, lojalumą, moralę ir pan.⁷⁵ Kaip teisės kategorija sąžiningumas (lot. *bona fides*) pirmiausia atsirado romėnų teisėje⁷⁶. Sąžiningumas antikos juristų buvo pripažįstamas kaip vienas iš teisės pradmenų, kurio tikslios definicijos net nebuvo stengiamasi pateikti, kadangi romėnai sąžiningumą intuityviai laikė pagrindu, ant kurio buvo kuriama visa teisės sistema ir juo argumentavo konkrečių teisinių situacijų sprendimus⁷⁷. Vėliau, viduramžiais, sąžiningumas buvo absorbuotas platesnio turinio kategorijos – teisingumas (lot. *aequitas*). *Aequitas* taikymas buvo būdingas pirklių tarpusavio santykiams. Todėl sąžiningumas tapo vienu iš pagrindinių *lex mercatoria* principų⁷⁸. Dabar sąžiningumas yra vienas iš romėnų teisės institutų, perimtų šiuolaikinės civilinės teisės.

Sąžiningumą, kaip civilinių teisinių santykių formavimo pagrindą bei subjektinių teisių įgyvendinimo principą, įtvirtina daugelio valstybių galiojantys civiliniai įstatymai (pvz.: Vokietijos, Olandijos, Prancūzijos ir kt.). Sąžiningumo principo nustatymas Lietuvos teisės normose yra viena iš CK naujovių. Svarbu paminėti, kad sąžiningumą įtvirtinanti norma yra imperatyvi, todėl šalys tarpusavio susitarimu negali nei panaikinti, nei apriboti jos taikymo (CK 6.158 str. 2 d., UNIDROIT principų 1.7 str., PECL principų 1.201 str.). Tačiau tiek pagal nacionalines, tiek pagal tarptautines teisės normas, šalys gali nustatyti griežtesnius, nei reikalauja sąžiningumas tarpusavio elgesio standartus⁷⁹.

Daugelio jurisdikcijų, tarp jų ir Lietuvos, teisės aktuose sąžiningumo principas įtvirtintas naudojant ne tik „sąžiningumo“ (angl. *good faith*, pranc. *bonne foi*), bet ir „sąžiningos dalykinės praktikos“ sąvokas (angl. *fair dealing*). Taip pat UNIDROIT principų 1.7 straipsnis nustato, jog kiekviena sutarties šalis turi veikti laikydamasi sąžiningumo ir sąžiningos dalykinės praktikos reikalavimų. Atitinkama nuostata pakartojama PECL principų 1.201 straipsnyje. Teisės doktrinoje nurodoma, kad sąžininga dalykinė praktika reiškia sąžiningumą versle, laikymąsi tiek bendrųjų elgesio standartų,

⁷⁵ GARNER, B. A., et al. *Black's Law Dictionary*. 8th ed. United States of America: Thomson West, 2004, p. 713.

⁷⁶ ZIMMERMANN, R., WHITTAKER, S. *Good Faith in European Contract Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, p. 16.

⁷⁷ JONAITIS, M. *Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei*. Daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2005, p. 30.

⁷⁸ ZIMMERMANN, R., WHITTAKER, S. *Good Faith in European Contract Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, p. 17.

⁷⁹ MIKELĖNAS, V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, I t., p. 198; UNIDROIT *Principles of International Commercial Contracts 2004*. Rome: International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), 2004, p. 21.

taikomų bet kuriam žmogui, tiek specifinių elgesio standartų, susiklosčiusių tam tikroje verslo srityje⁸⁰. Taigi sąžiningai dalykinei praktikai keliami tam tikri papildomi sąžiningo elgesio standartai. Šiame darbe toliau bus naudojama vieninga „sąžiningumo“ sąvoka, kurios turinio nagrinėjimas esant ikisutartiniams santykiams tarp verslo subjektų apims ne tik bendrų elgesio, bet ir specifinių elgesio standartų tam tikroje verslo srityje analizę.

Atkreiptinas dėmesys, kad nors daugelio valstybių teisės aktai ir tarptautiniai dokumentai nustato reikalavimą elgtis sąžiningai, bet jo turinio teisės normose neatskleidžia⁸¹. Teisės doktrinoje nurodoma, kad tikslios sąžiningumo definicijos pateikti objektyviai neįmanoma. Todėl sąžiningumą įtvirtinančios normos dažnai dar vadinamos atviromis (angl. *open norm*), nes jų turinys geriausiai gali būti atskleistas tik tame kontekste, kuriame jos veikia⁸². Taip pat ir CK komentare nurodoma, kad sąžiningumo turinys sąmoningai nebuvo atskleistas⁸³. Jis kiekvienu konkrečiu atveju priklauso nuo faktinių aplinkybių. Todėl sąžiningumo turinys gali būti nustatytas tik teisės doktrinos ir konkretizuotas teismų praktikos, vertinančios civilinių santykių dalyvių elgesį sąžiningumo principo požiūriu konkrečios situacijos faktinių aplinkybių kontekste.

Teisės doktrinoje nurodoma, kad sąžiningumas kaip vertybinis žmogaus elgesio matas nustatomas pagal du kriterijus – objektyvųjį ir subjektyvųjį. Pažymėtina, kad kai kurios valstybės, pavyzdžiui, Vokietija, pabrėždamos objektyvaus ir subjektyvaus sąžiningumo skirtingumą teisės aktuose vartoja nevienodas sąvokas⁸⁴.

Sąžiningumas objektyviuoju požiūriu yra toks žmogaus elgesys, kuris atitinka protingumo ir teisingumo principų reikalavimus. Taigi sąžiningas yra toks asmuo, kuris veikia rūpestingai ir teisingai, t. y. taip, kaip adekvačioje situacijoje elgtųsi *bonus pater*

⁸⁰ MIKELĖNAS, V. *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, I t., p. 197-198; GARNER, B. A., *et al. Black's Law Dictionary*. 8th ed. United States of America: Thomson West, 2004, p. 633; LANDO, O., BEALE, H. *Principles of European Contract Law. Parts I and II*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000, p. 113.

⁸¹ JAV ilgą laiką nepripažino sąžiningumo pareigos, tačiau 1967 m. priėmus Vieningą komercinį kodeksą (angl. *Uniform Commercial Code – UCC*) JAV ne tik oficialiai įtvirtino sąžiningumo principą, bet ir įstatymiškai nustatė sąžiningumo reikšmę. UCC 1–201 (19) straipsnis numato, kad sąžiningumas reiškia faktinį atvirumą veiksmo ir atitinkamo sandorio atžvilgiu (angl. *Good faith means honesty in fact in the conduct or transaction concerned*). Tačiau ši samprata taikoma tik tuo atveju, kai teisinių santykių subjektai nėra verslininkai (angl. *non merchants*). Verslininkams sąžiningumas reiškia faktinį atvirumą ir sąžiningos dalykinės praktikos protingumo standartus veiksmo ir atitinkamo sandorio atžvilgiu (angl. *Good faith means honesty in fact and observance of reasonable standards of fair dealing in the conduct of the transaction concerned*). Pažymėtina, kad minėtas UCC straipsnis netaikomas ikisutartiniams santykiams. ZIMMERMANN, R., WHITTAKER, S. *Good Faith in European Contract Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, p. 123.

⁸² POWERS, P. L. Defining the Undefinable: Good Faith and the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/powers.html>>.

⁸³ MIKELĖNAS, V. *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 75.

⁸⁴ Vokietijoje teisės aktuose subjektyvus sąžiningumas vadinamas „*guter Glaube*“, o objektyvaus sąžiningumo kategorijai atskirti vartojama „*Treu und Glaube*“ sąvoka. HARTKAMP, A. *et al. Towards a European Civil Code*. Nijmegen: Kluwer Law International, 2004, p. 471.

*familias*⁸⁵. Todėl nustatant, ar objektyviuoju požiūriu asmuo yra sąžiningas ar ne, turi būti analizuojamas atsakymas į klausimą, ar asmuo turėjo ką nors žinoti, daryti ar nedaryti. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad objektyvusis sąžiningumas reiškia asmens elgesio atitikimą kriterijams, nustatytiems moralės, teisės, nerašytoms žmonių bendravimo taisyklėms, tradicijoms ir pan.

Sąžiningumas subjektyviuoju požiūriu nusako asmens psichikos būklę konkrečioje situacijoje, analizuojant atsakymą į klausimą, ar asmuo galėjo ką nors žinoti, daryti ar nedaryti, atsižvelgiant į jo amžių, išsimokslinimą, išprusimą, gyvenimo patirtį, faktines bylos aplinkybes ir kt.⁸⁶ Taigi subjektyvus sąžiningumas reiškia faktinį sąžiningumą.

Teisės doktrinos pozicijai, kad sąžiningumas nustatomas vertinant subjektyvų ir objektyvų sąžiningumo kriterijus, pritaria ir teismų praktika⁸⁷. Teismų praktika pabrėžia, jog siekiant nustatyti, ar asmuo yra sąžiningas, būtina taikyti abu kriterijus, t. y. asmuo bus pripažįstamas sąžiningu tik jeigu jis ne tik nežinojo, bet ir negalėjo ir neturėjo žinoti tam tikrų aplinkybių. Taip pat svarbu nustatyti, ar asmuo tinkamai įvykdė savo pareigą išsiaiškinti tam tikras aplinkybes⁸⁸. Todėl darytina išvada, kad sąžiningumas reikalauja atidumo, rūpestingumo, šalių kooperavimosi, viena kitos informavimo, atsižvelgimo į teisėtus ir pagrįstus kitos šalies interesus.

Pažymėtina, kad garsaus JAV teisės profesoriaus R. S. Summers nuomone sąžiningumas (angl. *good faith*) yra vienas iš tų žodžių, kuris neturi fiksuoto ir aiškaus turinio. Todėl profesorius siūlo sąžiningumo turinį nustatyti netiesiogiai, t. y. per jo antonimą – nesąžiningumą (angl. „*bad faith*“)⁸⁹. Analizuojant, ką reiškia sąžiningumas, reikia konkrečiu atveju nustatyti, koks būtų elgesys, kurį teisėjas pasmerktų vadovaudamasis moralės ir teisės kategorijomis. Tuomet gautą atsakymą performulavus į jo antonimą, nustatomas sąžiningumo turinys⁹⁰. Pavyzdžiui, jeigu nesąžiningumas yra piktnaudžiavimas derybine padėtimi reikalaujant padidinti sandorio kainą, tai sąžiningumas reiškia nepiktnaudžiavimą derybine padėtimi, arba jeigu yra nesąžininga nuslėpti parduodamos prekės defektus, tai sąžiningumas reikalauja atskleisti kitai šaliai

⁸⁵ MIKELĖNAS, V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 77.

⁸⁶ MIKELĖNAS, V. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 193.

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. rugsėjo 18 d. nutartis c. b. J. Černijenko v. V. Remeikienė, A. Stolevičius, Nr. 3K-3-827/2000, kat. 37; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. gegužės 8 d. nutartis c. b. A. Rimkevičius v. R. Rimkevičienė, Nr. 3K-3-509/2000, kat. 42.

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. sausio 11 d. nutartis c. b. VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Cetarium“, UAB „Ortofina“ ir R. G. K., Nr. 3K-3-17/2006, kat. 35.6.1, 45.4 (S).

⁸⁹ HOUH, E. M. S. *The Doctrine of Good Faith in Contract Law: A (Nearly) Empty Vessel?* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.law.utah.edu>>.

⁹⁰ *Ibid.*

visus esminius faktus, darančius įtaką jos apsisprendimui sudaryti sutartį⁹¹. Pastebėtina, kad Lietuvos teismų praktikoje nustatant sąžiningumo turinį konkrečiu atveju taip pat dažnai taikomas šis metodas – sąžiningumo turinys analizuojamas per jo antonimą. Taigi nepaisant to, kad bendrosios ir kontinentinės teisės sistemose sąžiningumo pareigos taikymo apimtis skiriasi, iš esmės sąžiningumas suprantamas, aiškinamas ir nustatomas vienodai⁹².

Apibendrinant galima teigti, kad sąžiningumas yra civilinių teisinių santykių formavimo pagrindas ir pagrindinis subjektinių teisių įgyvendinimo principas, kurio turinys skirtingais sutartinių santykių etapais yra nevienodas ir priklauso nuo konkrečios faktinės situacijos. Taip pat darytina išvada, kad sąžiningumo turinys nustatomas pagal tam tikrą procedūrą – modelį, kuris visais atvejais yra vienodas: vertinamas asmens elgesys objektyvaus ir subjektyvaus sąžiningumo kriterijų požiūriu, vadovaujantis moralės, protingumo, teisingumo, teisės kategorijomis, arba šių kategorijų antonimais.

⁹¹ HOUH, E. M. S. *The Doctrine of Good Faith in Contract Law: A (Nearly) Empty Vessel?* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.law.utah.edu>>.

⁹² BALČIKONIS, R. Sąžiningumo principas sutarčių teisėje. *Jurisprudencija*, 2003, T. 41 (33), p. 174.

3. SAŽININGUMO PAREIGA IKISUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE

3.1. Pareiga elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose

Sutarties laisvės principas⁹³ (CK 1.2 str. 1 d., 6.156 str., UNDRUIT principų 1.1 str., PECL principų 1.102 str.), teisės doktrinoje dar vadinamas šalių autonomijos principu⁹⁴, yra vienas pagrindinių civilinės teisės principų, be kurio nebūtų įmanoma privačia nuosavybe grindžiama rinkos ekonomika⁹⁵. Vienas iš sutarties laisvės principo elementų – šalių teisė laisvai nuspręsti su kuo pradėti derybas dėl sandorio sudarymo, teisė laisvai derėtis ir nutraukti derybas. Analogiškai šis sutarties laisvės elementas buvo suprantamas ir jo formavimosi laikotarpiu XVIII – XIX amžiuje⁹⁶. Tokį aiškinimą iš esmės lėmė to meto ekonominės ir ideologinės sąlygos: kapitalizmo kūrimasis reikalavo išlaisvinti žmogų iš bet kokių varžymų, panaikinti verslo ribojimus, buvo propaguojamos individualizmo ir kitos idėjos. Bet XIX amžiaus pabaigoje ir XX amžiaus pradžioje pripažinta, kad absoliuti ikisutartinių teisinių santykių dalyvių laisvė negalima, todėl buvo nustatytos tam tikros sutarties laisvės ribos, o viena iš jų – reikalavimas elgtis sąžiningai.

Šiandien daugelio valstybių nacionalinių teisės aktų ir tarptautinių dokumentų normos nustato, kad pagrindinė šalių laisvę ikisutartiniuose santykiuose ribojanti pareiga yra sąžiningumo⁹⁷. Tačiau pareigos elgtis sąžiningai turinys ir taikymo ribos skiriasi įvairiose jurisdikcijose.

3.1.1. Sąžiningumo pareiga Lietuvoje ir kitose kontinentinės teisės sistemos valstybėse

Kontinentinės teisės sistemai priklausančiose valstybėse sąžiningumas yra bendrojo pobūdžio reikalavimas, taikomas tiek sutartiniais, tiek ikisutartiniais santykiams.

⁹³ Sutarties laisvės principo esmę sudaro civilinių teisinių santykių dalyvių laisvė pasirinkti sutarties šalį, savarankiškai nustatyti sutarties turinį ir laisvė apskritai sutarties nesudaryti.

⁹⁴ MIKELĖNAS, V. *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, I t., p. 194; MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 34–41.

⁹⁵ Pažymėtina, jog sutarties laisvės principą nustato Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnio 1 dalis, įtvirtinanti, kad Lietuvos ūkis yra grindžiamas privačios nuosavybės teise, asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva. Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais) (Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1992, Nr. 33–1014).

⁹⁶ MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 35.

⁹⁷ LAMBERTERIE, I., ROUHETTE, G., TALLON D. *et al. Les principes du droit europeen du contrat. L'exécution, l'inexécution et ses suites*. Paris: Sagim a Courtry, 1997, p. 52; UNIDROIT *Principles of International Commercial Contracts 2004*. Rome: International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), 2004, p. 9.

CK 6.163 straipsnio 1 dalis nustato, kad šalys privalo elgtis sąžiningai esant ikisutartiniams santykiams. Taigi sąžiningumo pareiga yra pagrindinė abipusė šalių pareiga ne tik vykdant sutartį, bet ir ją sudarant.

Pažymėtina, kad teisės teorijoje nurodoma, jog teisinė pareiga yra teisės normoje numatytas teisinių santykių dalyvio privalomo elgesio matas, kurio vykdymo ribos nustatytos teisės normoje⁹⁸. Vadinasi, šalys savo laisvę ikisutartiniuose santykiuose, derybų metu gali įgyvendinti tik tiek, kiek tai nepažeidžia reikalavimo elgtis sąžiningai. Todėl sąžiningumo pareigą įtvirtinančios teisės normos yra imperatyvios. CK 6.158 straipsnio 2 dalis nurodo, jog šalys tarpusavio susitarimu sąžiningumo pareigos negali nei pakeisti, nei panaikinti, nei apriboti bet kurioje sutartinių (t. y. ir ikisutartinių) santykių stadijoje. Kadangi CK straipsniai, reglamentuojantys ikisutartinius santykius, parengti pagal pripažintus tarptautinės privatinės teisės principus, tai UNIDROIT principų 1.7 straipsnis bei PECL principų 1.201 straipsnis įtvirtina atitinkamai tokias pačias imperatyvias normas.

Nors kontinentinės teisės šalyse reikalaujama elgtis sąžiningai iki sutarties sudarymo, bet tik Lietuva ir dar kelios valstybės – Graikija, Italija, Portugalija, Vokietija⁹⁹ ir kt., nacionaliniuose teisės aktuose tiesiogiai nustato šalių pareigą elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose. Tuo tarpu kitose kontinentinės teisės sistemai priklausančiose šalyse, pavyzdžiui, Prancūzijoje, ši pareiga pripažįstama teismų precedentų pagrindu¹⁰⁰. Tačiau net ir tais atvejais, kai reikalavimas elgtis sąžiningai tiesiogiai įtvirtintas teisės aktuose, jo turinys nustatomas ir atskleidžiamas teismų praktikos vertinant konkrečios situacijos faktines aplinkybes.

Svarbu paminėti, kad didelę įtaką reikalavimo elgtis sąžiningai iki sutarties sudarymo išplėtojimui kontinentinės teisės šalyse turėjo 1861 m. Vokietijoje *R. Ihering* suformuluota ir pagrįsta *culpa in contrahendo* (vok. *Verschulden bei Vertragsschluss*) doktrina¹⁰¹, kurios esmę atskleidžia teiginys, kad šalių pareiga elgtis sąžiningai egzistuoja nuo pat ikisutartinių santykių pradžios ir bet koks kaltas šalies veiksmas esant

⁹⁸ VAIŠVILA, A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 318; VANSEVIČIUS, S. *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 215.

⁹⁹ Pažymėtina, kad nors *culpa in contrahendo* doktrina atsirado ir buvo išvystyta Vokietijoje, įstatyminiu lygiu pareiga elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose buvo įtvirtinta Vokietijos civiliniame kodekse tik 2002 metais.

¹⁰⁰ LAMBERTERIE, I., ROUHETTE, G., TALLON D. *Les principes du droit europeen du contrat. L'execution, l'inexecution et ses suites*. Paris: Sagim a Courtry, 1997, p. 51.

¹⁰¹ KUHNE, G. *Reliance, Promissory Estoppel and Culpa in Contrahendo: a Comparative Analysis [interaktyvus]*. [Žiūrėta 2007-02-07]. Prieiga per internetą: <http://tldb.uni-koeln.de/php/pub_show_document.php?pubdocid=114700>.

ikisutartiniams santykiams laikomas pagrindu taikyti sutartinę atsakomybę¹⁰². Atsižvelgiant į tai, kad CK 6.163 straipsnio 1 dalis nurodo, jog šalys ikisutartiniuose santykiuose privalo elgtis sąžiningai, ir LAT yra ne kartą pabrėžęs, kad ikisutartiniuose santykiuose pagrindinė abipusė šalių pareiga yra pareiga elgtis sąžiningai¹⁰³, galima daryti išvadą, jog Lietuvoje *culpa in contrahendo* doktrina įtvirtinta pozityviojoje teisėje ir pripažįstama teismų praktikoje.

3.1.2. Sąžiningumo pareiga bendrosios teisės valstybėse

Bendrosios teisės sistemos valstybėse reikalavimas elgtis sąžiningai (angl. *duty of good faith*) tradiciškai taikomas tik kai vykdoma sutartis. Todėl šiose šalyse tiek teismų praktika, tiek teisės doktrina pareigos elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose nepripažįsta.

Tai pagrindžia garsus Didžiosios Britanijos Lordų Rūmų precedentas *Walford and Others v. Miles and Another*¹⁰⁴, kuriame Lordų Rūmai ne tik patvirtino, kad Didžiosios Britanijos teisė nepripažįsta sutarties dėl derybų eigos ir sutarties sudarymo ateityje, bet ir konstatavo, kad ikisutartiniuose santykiuose netaikoma bendro pobūdžio pareiga elgtis sąžiningai. Sprendime nurodoma, jog „pareiga elgtis sąžiningai derybose dėl sutarties sudarymo yra lygiai tokia pat netinkama praktikoje, kaip ir nesuderinama su derybų šalių pozicija. Šalys turi teisę bet kada nutraukti vykstančias derybas ir nesvarbu dėl kokios priežasties tai padarytų. Dėl to nėra pareigos tęsti derybų tol, kol atsiras objektyvios priežastys iš jų pasitraukti“¹⁰⁵.

Teisės doktrinoje teigiama, kad šis Lordų Rūmų sprendimas atspindi bendrosios teisės valstybėse stiprią rizikos teorijos įtaką, kurios pagrindą sudaro teiginys, jog šalys derasi kiekvienos jų sąskaita ir rizika, todėl turi teisę laisvai derėtis ir netrukdomai nutraukti derybas dėl sutarties¹⁰⁶. Tai iliustruoja Didžiosios Britanijos teismo sprendimo byloje *William Lacey (Hounslow) Ltd v. Davis* ištrauka, nurodanti, kad „derybas šalys turi

¹⁰² KUHNE, G. Reliance, Promissory Estoppel and Culpa in Contrahendo: a Comparative Analysis [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-07]. Prieiga per internetą: <http://tldb.uni-koeln.de/php/pub_show_document.php?pubdocid=114700>.

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. sausio 19 d. nutartis c. b. *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*, Nr. 3K-3-38/2005, kat. 42.5, 42.6, 52.3; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 10 d. nutartis c. b. *L. B. v. Valstybės įmonė „Valstybės turto fondas“*, Nr. 3K-7-470/2006, kat. 42.1, 45.12; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis c. b. *V. Š. v. A. N., A. N.*, Nr. 3K-P-382/2006, kat. 42.4, 45.1, 45.6 (S).

¹⁰⁴ Didžioji Britanija, Lordų Rūmai, 1993 m. sausio 23 d., *Walford and Others v. Miles and Another* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006-12-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.international.westlaw.com>>.

¹⁰⁵ CARTWRIGHT, J. *Misrepresentation, Mistake and Non-disclosure*. London: Sweet and Maxwell, 2007, p. 538.

¹⁰⁶ BAUM, A. H., et al. *Formation of Contracts and Precontractual Liability*. Paris: International Chamber of Commerce, 1990, p. 59.

vertinti kaip lažybas, kurių kainos dalį sudaro jų verslo pridėtinės išlaidos, kurias šalys tikisi atgauti iš ateityje sudaryto sandorio pelno“¹⁰⁷.

Svarbu pažymėti, kad šalys yra laisvos susitarti dėl jų ikisutartiniams santykiams taikytinos teisės. Todėl jei pagal bendrąsias jurisdikcijos taisykles šalių ikisutartiniams santykiams būtų taikomos vienos iš bendrajai teisės sistemai priklausančių šalių nacionalinės teisės normos, tradiciškai nenustatančios sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose, tai šalys gali tarpusavio susitarimu įsipareigoti derybų metu elgtis sąžiningai ir net nustatyti griežtus sąžiningo elgesio kriterijus¹⁰⁸.

Atkreiptinas dėmesys, kad nors minėta Didžiosios Britanijos teismų praktika aiškiai patvirtina bendrosios teisės sistemos šalių tradicinę poziciją netaikyti sąžiningumo pareigos ikisutartinių santykių stadijoje, tačiau kontinentinės teisės doktrinoje yra nuomonių, jog XX amžiaus pabaigoje bendrosios teisės sistemos šalyse sąžiningumo pareiga ikisutartiniuose santykiuose netiesiogiai pripažinta ir apie sąžiningumą iki sutarties sudarymo buvo pradėta kalbėti atsargiau bei ne taip kategoriškai¹⁰⁹.

Visų pirma, tokia išvada darytina atsižvelgiant į tai, kad bendrosios teisės sistemos valstybių teismai, sprenddami ginčus dėl tarp šalių susiklosčiusių ikisutartinių santykių, priimtus sprendimus argumentuoja remiantis sąžiningo elgesio kriterijumi¹¹⁰. Pavyzdžiui, Didžiosios Britanijos precedente *Carter v. Boehm* lordas *Mansfield* nurodė, kad „derybų metu šalis turi atskleisti kitai šaliai neįprastus faktus (angl. *unusual facts*), kurie jai buvo žinomi, bet nežinomi kitai šaliai. Sąžiningumas draudžia kitai šaliai slėpti faktus, kuriuos tik ji asmeniškai žino“¹¹¹. Vėliau šis precedentas tapo pagrindu nustatyti *caveat emptor* taisyklės išimtis konkrečioms sutarčių rūšims¹¹². Kitoje 1988 m. nagrinėtoje byloje *Interfoto Picture Library Ltd v. Stiletto Visual Programmes Ltd*.¹¹³ teigiama, kad „Didžiosios Britanijos teisė nepasmerkė savęs neapibrėžto principo (t. y. sąžiningumo) taikymui ikisutartiniuose santykiuose, tačiau pasirinko kitą kelią, kaip išspręsti

¹⁰⁷ Didžioji Britanija, Lordų Rūmai, 1957, *William Lacey (Hounslow) Ltd v. Davis*. Cituota pagal: KOTTENHAGEN, R. J. P. Freedom of Contract to Forcing Parties into Agreement: the Consequences of Breaking Negotiations in Different Legal Systems. In *IUS Gentium* [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.international.westlaw.com>>.

¹⁰⁸ Tarptautinių prekybos rūmų Tarptautinio arbitražo teismas, 1996 m. rugsėjo 4 d., sprendimas Nr. 8540, [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <<http://www.unilex.info/case.cfm?pid=2&do=case&id=644&step=FullText>>.

¹⁰⁹ ATIYAH, P. S. *The Rise and Fall of Freedom of Contract*. Oxford: Clarendon Press, 1979, p. 168.

¹¹⁰ HARTKAMP, A. *et al. Towards a European Civil Code*. Nijmegen: Kluwer Law International, 2004, p. 371.

¹¹¹ Cituota pagal: ATIYAH, P. S. *The Rise and Fall of Freedom of Contract*. Oxford: Clarendon Press, 1979, p. 168.

¹¹² Plačiau *caveat emptor* taisyklė analizuojama šio darbo 3.6.2.1 dalyje.

¹¹³ Cituota pagal: GOSWAMI, R. *The Principle of Good Faith in English Contract Law: Walford v. Miles Revisited* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.indlaw.com/publicdata/articles/article214.pdf>>.

nesąžiningumo klausimą. Didžiosios Britanijos kompetentingų institucijų tendencija – analizuoti šalių ir susitarimo prigimtį, nustatyti, ką šalys viena kitai įsipareigojo, bei nuspręsti, ar būtų sąžininga įpareigoti šalis laikytis tam tikro elgesio iki sutarties sudarymo“¹¹⁴.

Kad bendrosios teisės valstybės priartėja prie sąžiningumo pareigos taikymo ikisutartiniuose santykiuose patvirtina ir vėlesnė Didžiosios Britanijos teismų praktika. 2002 m. Lordų Rūmų nagrinėtoje byloje *Director General of Fair Trading v. First National Bank*¹¹⁵ nurodyta, kad „Didžiosios Britanijos teisėje sąžiningumo (angl. *good faith*) neįtvirtinimas nereiškia, kad pripažįstamas nesąžiningumas (angl. *dishonesty*), o veikiau pabrėžiamas kontinentinės civilinės teisės sąžiningumo ir sąžiningos dalykinės praktikos (angl. *fair and open dealing*) koncepcijos netaikymas.“ Tai, kai kurių autorių nuomone, patvirtina, kad Lordų Rūmai sąžiningumą aiškina kaip objektyvią kategoriją, remdamiesi protingumu ir teisingumu¹¹⁶. Nes, pavyzdžiui, 1995 m. Didžiosios Britanijos apeliacinio teismo nagrinėtoje byloje *Philips International BV v. British Sky Broadcasting Ltd*¹¹⁷, teismas, sprendamas ginčą tarp šalių dėl ilgai trukusių derybų kontroliniam akcijų paketui televizijos rinkoje įsigyti nutraukimo, analizavo tikruosius šalių ketinimus ir daugiausiai rėmėsi teisingumo (angl. *equity*) principu¹¹⁸. Kaip minėta, viduramžiais teisingumas (lot. *aequitas*) absorbavo sąžiningumo principą. Todėl yra nuomonių, kad platus teisingumo principo taikymas teismų praktikoje ir šios koncepcijos išvystymas Didžiosios Britanijos teisėje rodo, kad bendrosios teisės šalių teisė yra labiau įtakota Romėnų teisės tradicijos nei šių šalių atstovai tai teigia¹¹⁹. Dėl to taikant teisingumo principą ikisutartiniuose santykiuose, veikia ir sąžiningumas, nes teisingumo principo turinys aiškinamas per sąžiningumo principą¹²⁰.

Antra, diskusijas apie reikalavimo elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose pripažinimą bendrosios teisės sistemos valstybėse sąlygojo *acquis communautaire* įgyvendinimas Didžiosios Britanijos nacionaliniuose teisės aktuose. Pavyzdžiui, įgyvendinant įvairias Europos Sąjungos (toliau – ES) direktyvas vartotojų teisių apsaugą reglamentuojančiuose teisės aktuose buvo įtvirtinta pareiga atskleisti informaciją esant

¹¹⁴ HARTKAMP, A. *et al. Towards a European Civil Code*. Nijmegen: Kluwer Law International, 2004, p. 371.

¹¹⁵ GOSWAMI, R. The Principle of Good Faith in English Contract Law: Walford v. Miles Revisited [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.indlaw.com/publicdata/articles/article214.pdf>>.

¹¹⁶ *Ibid.*

¹¹⁷ *Ibid.*

¹¹⁸ HARTKAMP, A. *et al. Towards a European Civil Code*. Nijmegen: Kluwer Law International, 2004, p. 369.

¹¹⁹ *Ibid.*

¹²⁰ BALČIKONIS, R. Sąžiningumo principas sutarčių teisėje. *Jurisprudencija*, 2003, T. 41 (33), p. 165.

ikisutartiniams santykiams¹²¹. Taip pat ES direktyvos dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse¹²² nuostatos buvo įgyvendintos kituose Didžiosios Britanijos nacionaliniuose teisės aktuose¹²³. Iš kitos pusės, galima teigti, kad ES teisės normų įtvirtinimas Didžiosios Britanijos teisėje dar nereiškia visiško sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose pripažinimo, kadangi tai turėtų būti vertinama kaip bet kurios kitos ES valstybės narės įsipareigojimų vykdymas.

Trečia, bendrosios teisės sistemos valstybių praktikoje pradedama suvokti, kad sąžiningumo pareigos taikymas ikisutartiniuose santykiuose yra privalumas, o ne su praktika nesuderinamas reikalavimas, kaip teigiama *Walford and Others v. Miles and Another* precedente. Tai pagrindžia XX amžiuje išvystyta sutarčių teisės ekonominė teorija, teigianti, kad kiekvienas asmuo, derėdamasis dėl tam tikro sandorio sudarymo, visų pirma siekia patenkinti savo ekonominius poreikius ir sutartį vertina, kaip ekonomiškai naudingą institutą¹²⁴. Todėl nors iš vienos pusės, sutarčių teisės ekonomikos teorija naudojama rizikos teorijai pagrįsti, tačiau iš kitos pusės, civilinių teisinių santykių dalyviai siekia, kad jų kontrahentai laikytųsi sąžiningumo reikalavimo, nes sudėtingi ekonominiai santykiai ir konkurencija tarp verslo subjektų sąlygoja vis ilgesnes derybas, kurioms dėl kitos šalies nesąžiningumo pasibaigus nesėkmingai, sąžininga šalis gali patirti didelių nuostolių ir nepagrįstai pralaimėti konkurencinę kovą.

Apibendrinant darytina išvada, kad tradiciškai bendrosios teisės sistemos šalyse nepripažįstamas sąžiningumo pareigos taikymas ikisutartiniuose santykiuose. Bet analizuoti pavyzdžiai patvirtina, jog bendrosios teisės sistemos valstybės priartėjo prie reikalavimo elgtis sąžiningai taikymo ne tik sutarties vykdymo, bet ir ikisutartinių santykių stadijoje. Tačiau kol aiškiai sąžiningumo pareiga iki sutarties sudarymo bendrosios teisės valstybėse nėra pripažinta, tai tais atvejais, kai tarp šalių susiklosčiusiems ikisutartiniams santykiams taikoma bendrosios teisės valstybės teisė, civilinių santykių subjektai, siekdami užtikrinti sąžiningą derybų procesą, turėtų sudaryti šalis įpareigojantį susitarimą derėtis sąžiningai.

¹²¹ 1973 m. Sąžiningos prekybos įstatymas (angl. *Fair Trading Act*), 1974 m. Vartotojų kreditavimo įstatymas (angl. *Consumer Credit Act*), 1978 m. Vartotojų saugos įstatymą (angl. *Consumer Safety Act*) ir kt. Cituota pagal: MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 133.

¹²² 1993 m. balandžio 5 d. Europos Sąjungos Ministrų Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse (OL, 1993, L 095, p. 0029–0034).

¹²³ The Unfair Terms in Consumer Contracts Regulations 1994 (Statutory Instruments number 3159 of 1994); Consumer Protection: the Unfair terms in Consumer Contracts Regulations 1999 (Statutory instruments, 22/07/1999, No 2083. SG(99)A/11410) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:71993L0013:EN:NOT#FIELD_UK>.

¹²⁴ POSNER, E. A. Economic Analysis of Contract Law after Three Decades: Success or Failure? [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-10]. Prieiga per internetą:

<http://www.law.uchicago.edu/Lawecon/WkngPprs_126-150/146.EAP.Contract%20Law.pdf>.

Kaip minėta, sąžiningumo pareiga ikisutartiniuose santykiuose apima įvairius elementus, kurių turinio nustatymas yra svarbus ne tik teisės doktrinai, bet ir civilinių teisinių santykių dalyviams, siekiantiems teisinio tikrumo ir apibrėžtumo ikisutartinių santykių stadijoje. Todėl kitose šio darbo dalyse analizuojami teisės normose nustatyti ir teismų praktikos bei teisės doktrinos suformuoti pagrindiniai sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose turinio elementai: reikalavimas derėtis tik turint tikslą sudaryti sutartį, reikalavimas nenutraukti toli pažengusių derybų be objektyvių priežasčių, reikalavimas vykdyti preliminarius susitarimus, reikalavimas vesti tik sąžiningas lygiagrečias derybas, pareiga atskleisti informaciją ir konfidencialumo reikalavimas.

3.2. Reikalavimas derėtis tik turint tikslą sudaryti sutartį

CK 6.163 straipsnis reglamentuoja šalių pareigas ikisutartiniuose santykiuose. Šio straipsnio 3 dalis nustato, kad laikoma, jog derybos pradedamos ir deramasi nesąžiningai, kai derybų šalis neturi tikslo sudaryti sutartį. Iš minėtos normos konstrukcijos galima daryti išvadą, kad vienas iš pareigos elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose turinio elementų yra draudimas pradėti derybas neturint rimtų ketinimų sudaryti sutartį. Toks pats sąžiningumo ikisutartiniuose santykiuose kriterijus įtvirtintas UNIDROIT principų 2.1.15 straipsnio 3 dalyje bei PECL principų 2.301 straipsnio 3 dalyje, taip pat ir kai kurių kontinentinės teisės valstybių nacionaliniuose teisės aktuose, pavyzdžiui, Graikijos civilinio kodekso 197–198 straipsniuose, Italijos civilinio kodekso 1328 straipsnyje, Portugalijos civilinio kodekso 227 straipsnyje¹²⁵.

Pažymėtina, kad nurodytos teisės normos nustato, jog nesąžiningu elgesiu laikomas derybų pradėjimas ir derėjimasis neturint tikslo sudaryti sutartį. Vadinasi, sąžiningumas ikisutartiniuose santykiuose reikalauja ne tik pradėti, bet ir tęsti derybas tik turint rimtus ketinimus sudaryti sandorį su kontrahentu¹²⁶. Todėl jei šalis derybas pradeda turėdama tikslą sudaryti sutartį, tačiau vėliau dėl kokių nors priežasčių šalys nesusitaria, arba vienos iš šalių pateikti pasiūlymai kitos derybų pusės netenkina ir šalis nebeturi tikslo toliau derėtis dėl sutarties sudarymo, sąžiningumas reikalauja nedelsiant derybas nutraukti ir kitą šalį iš karto informuoti apie tokį sprendimą¹²⁷. Priešingu atveju, derybas tęsianti šalis bus laikoma nesąžininga ir privalės atlyginti kitai šaliai padarytus nuostolius.

¹²⁵ LANDO, O., BEALE, H. *Principles of European Contract Law. Parts I and II*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000, p. 191.

¹²⁶ GEDEIKIS, M. Pareiga elgtis sąžiningai, kai yra ikisutartiniai santykiai. *Juristas*, 2006, nr. 1, p. 20.

¹²⁷ LANDO, O., BEALE, H. *Principles of European Contract Law. Parts I and II*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000, p. 192; GEDEIKIS, M. Pareiga elgtis sąžiningai, kai yra ikisutartiniai santykiai. *Juristas*, 2006, nr. 1, p. 20.

Siekiant nustatyti, ar šalis turi tikslą sudaryti sutartį, kiekvienu konkrečiu atveju turi būti analizuojama tarp šalių susiklosčiusių ikisutartinių santykių faktinių aplinkybių visuma. Nors pareiga elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose yra viena iš Lietuvos civilinės teisės naujovių įtvirtintų CK 6.163 straipsnyje, tačiau galima išskirti tam tikras teisės doktrinos ir teismų suformuotas taisykles, kuriomis remiantis galima nustatyti, ar derybos vedamos sąžiningai, t. y. turint tikslą sudaryti sutartį.

Teisės doktrinoje nurodoma, kad nustatant, ar tikslas sudaryti sutartį yra ar, kad jo nėra, arba kad jis tęsiant derybas po tam tikro laiko išnyko, turi būti vertinama tarp šalių susiklosčiusių santykių aplinkybių visuma: ofertos ir akcepto pateikimas, šalių pasirašyti ikisutartiniai dokumentai, žodiniai ir rašytiniai šalių pareiškimai, tarpusavio susirašinėjimas ir pan.¹²⁸ Pažymėtina, kad doktrina yra suformavusi taisyklę, jog jei ofertoje nustatoma, kad ji yra neatšaukiama, tai kitai šaliai tai yra pakankamas pagrindas tikėti, jog kontrahentas turi rimtą ketinimą ir tikslą sudaryti sutartį. Tuo tarpu, jeigu oferentas nustato neprotingą terminą akceptui pateikti, tai vertinama kaip derybų vedimas neturint tikslo sudaryti sutartį¹²⁹.

Be minėtų teisės doktrinos taisyklių teismų praktikoje pripažįstama, kad ikisutartinio dokumento pasirašymas yra rimto ketinimo sudaryti sutartį įrodymas¹³⁰. Taip pat teismų praktika nurodo, kad gali būti pripažinta, jog šalis pradėjo ir tęsė derybas iš tikrųjų neturėdama tikslo sudaryti sutartį, jeigu nustatoma, kad vos tik nutraukus derybas, ta šalis, kurios iniciatyva derybos buvo nutrauktos, greitai sudaro analogišką sutartį su trečiąja šalimi, t. y. nustatomas lygiagrečių derybų vedimas su trečiuoju asmeniu, rodantis, kad derybų metu su pirmąją šalimi tikslo sudaryti sutartį nebuvo, išskyrus atvejus, kai paralelinės derybos vedamos sąžiningai¹³¹.

Svarbu paminėti, kad reikalavimas pradėti ir tęsti derybas tik turint tikslą sudaryti sutartį nėra pagrįstas vien tik vertybiniu, moraliniu civilinių teisinių santykių dalyvių elgesio vertinimu sąžiningumo principo požiūriu, bet ir ekonomine derybų proceso analize.

Ilgai trunkančios derybos šalims dažnai brangiai kainuoja. Jos konsultuojasi su įvairių sričių specialistais, rengia ikisutartinių dokumentų bei sutarčių projektus, atlieka įvairius parengiamuosius veiksmus, būtinus sandoriui sudaryti ateityje, tiria rinkos

¹²⁸ UNIDROIT *Principles of International Commercial Contracts 2004*. Rome: International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), 2004, p. 60; LANDO, O., BEALE, H. *Principles of European Contract Law. Parts I and II*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000, p. 190.

¹²⁹ GEDEIKIS, M. Pareiga elgtis sąžiningai, kai yra ikisutartiniai santykiai. *Juristas*, 2006, nr. 1, p. 20.

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis c. b. V. Š. v. A. N., A. N., Nr. 3K-P-382/2006, kat. 42.4, 45.1, 45.6 (S); Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. sausio 30 d. nutartis c. b. E. A. v. B. P., Nr. 2A-52/2007.

¹³¹ Sąžiningų paralelinių derybų vedimas analizuojamas šio darbo 3.5 dalyje.

konkurencines sąlygas, kuriose jos veikia ir pan.¹³² Todėl nors ikisutartinių santykių dalyviai žino, jog jie negali būti tikri, kad susitarimas tikrai bus pasiektas, jie investuoja, tikėdamiesi, kad ateityje sudaryta sutartis atpirks jų investicijas ir ilgoms deryboms paskirtą laiką¹³³. Atkreiptinas dėmesys, kad ypatingai verslo subjektai, veikiantys ir konkuruojantys tam tikroje rinkoje, dėl ilgesnių ar trumpesnių derybų su priešinga nesąžininga šalimi, kuri net neketina sudaryti sutarties, gali nepagrįstai pralaimėti konkurencinę kovą ir atitinkamai dėl to patirti didelius nuostolius¹³⁴.

Tai, kad praktikoje dažniausiu pretekstu pradėti derybas iš tikrųjų neturint tikslo sudaryti sutartį yra šalies siekis tokiu būdu nesąžiningai laimėti konkurencinę kovą atitinkamoje rinkoje, parodo ir UNIDROIT principų komentare pateikiamas pavyzdys: A sužino apie B ketinimą parduoti savo restoraną. Tačiau, nepaisant to, kad A neketina pirkti B restorano, A įsitraukia į ilgas derybas su B vien tik dėl to, kad B neparduotų savo restorano C, kuris yra A konkurentas. Vėliau, kai C nusiperka kitą restoraną, A nutraukia derybas su B¹³⁵.

UNIDROIT komentatoriai nurodo, kad tokiu atveju sąžininga derybų šalis turi teisę į nuostolių atlyginimą. Tačiau ikisutartiniuose santykiuose šalies atsakomybė dėl nesąžiningo derėjimosi yra ribojama kitos šalies patiriamais nuostoliais. Nukentėjusioji šalis gali atgauti derybų metu patirtas išlaidas, taip pat jai gali būti atlyginta prarasta galimybė sudaryti kitą sutartį su trečiąja šalimi (angl. *reliance or negative interest*), tačiau jai negali būti atlyginta ta nauda, kurią ji būtų gavusi, jei pirmoji sutartis būtų buvusi sudaryta (angl. *expectation or positive interest*) (UNIDROIT principų 2.1.15 str. 2 d.)¹³⁶.

Pažymėtina, jog LAT formuoja panašias nuostolių atlyginimo taisykles, nurodydamas, kad jei viena ikisutartinių santykių šalis elgiasi nesąžiningai (šiuo atveju pradeda ir tęsia derybas neturėdama tikslo sudaryti sutartį), tai ji privalo kitai šaliai atlyginti nuostolius, kuriuos sudaro derybų metu turėtos išlaidos ir prarastos galimybės pinigine vertė, pagrįsta realiomis, įrodytomis, neišvengiamomis pajamomis ar išlaidomis, bei nesąžiningos šalies gauta nauda, pripažinta sąžiningos šalies patirtais nuostoliais¹³⁷.

¹³² GROSSKOPF, O., BARAK, M. Regulating Contract Formation: Pre-contractual Reliance, Sunk Costs and Market Structure [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <http://www.law.northwestern.edu/news/fall05/TelAviv_Grosskopf.pdf>.

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ *Ibid.*

¹³⁵ UNIDROIT *Principles of International Commercial Contracts 2004*. Rome: International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), 2004, p. 60.

¹³⁶ *Ibid.*

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis c. b. V. Š. v. A. N., A. N., Nr. 3K-P-382/2006, kat. 42.4, 45.1, 45.6 (S).

Analogiškas nuostolių atlyginimo taisyklės už sąžiningumo pareigos pažeidimą derybų stadijoje formuoja ir kitų kontinentinės teisės valstybių teismų praktika¹³⁸.

Analizuojant šio pareigos elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose elemento (t. y. reikalavimo derėtis tik turint tikslą sudaryti sutartį) vertinimą bendrosios teisės sistemos šalyse, svarbu priminti, kad tradiciškai šiose valstybėse sąžiningumo pareiga ikisutartiniuose santykiuose netaikoma. Be to, jose stipri rizikos teorijos įtaka, teigianti, kad šalys turi teisę laisvai derėtis ir netrukdomai nutraukti derybas dėl sutarties, nes deramasi kiekvienos jų sąskaita ir rizika¹³⁹. Dėl to bendrosios teisės valstybėse nereikalaujama, kad šalis pradėtų derybas ir derėtusi tik turėdama tikslą sudaryti sutartį.

Tačiau, kaip jau buvo minėta, bendrosios teisės valstybių teismai, sprenddami ginčus dėl santykių, susiklosčiusių tarp šalių iki sutarties sudarymo, labai priartėjo prie reikalavimo elgtis sąžiningai taikymo ikisutartiniuose santykiuose. Todėl nagrinėjant bendrosios teisės valstybių teismų precedentus, galima pastebėti, kad taikant apgaulės kaip vieno iš laisvės nevaržomai elgtis derybų metu piktnaudžiavimo institutą¹⁴⁰, labai priartėjama prie kontinentinės teisės sistemos pripažįstamo reikalavimo derėtis tik turint tikslą sudaryti sutartį.

Šią poziciją patvirtina JAV teismo sprendimas byloje *Markov v. ABC Transfer & Storame Co.*¹⁴¹, kurioje buvo nustatyta, kad sandėlių savininkas lygiagrečiai derėjosi su dviem suinteresuotais asmenimis: su jų nuomininku dėl sandėlių nuomos sutarties pratęsimo ir su pirkėju dėl sandėlių pardavimo. Likus kelioms savaitėms iki nuomos sutarties pabaigos, sandėliai buvo parduoti ir naujasis jų savininkas pareikalavo jų nuomininkų išsikelti. Teismas patenkino nuomininko ieškinį dėl nuostolių atlyginimo, nurodydamas, kad sandėlių savininkas, derėdamasis dėl nuomos sutarties pratęsimo ir žadėdamas ją pratęsti, elgėsi apgaulingai. Jis visai neketino pratęsti sutarties, nes nuo pat derybų pradžios turėjo kitą tikslą – parduoti sandėlius. Teismas iš buvusio sandėlių savininko priteisė visas nuomininko dėl skubaus išsikėlimo iš sandėlių ir prekių perkėlimo į kitą sandėlį patirtas išlaidas, taip pat persikėlimo laikotarpiu nuomininko negautas pajamas. Atkreiptinas dėmesys, kad šis JAV teismo precedentas praktikoje taikomas ne tik tada, kai šalis pradeda derybas neturėdama rimto ketinimo sudaryti

¹³⁸ DESHAYES, O. Refus de l'indemnisation de la perte de chance de tirer profit du contrat en cas de rupture fautive des pourparlers. *La semaine juridique*, 2006, nr. 30, p. 1509-1512.

¹³⁹ BAUM, A. H., et al. *Formation of Contracts and Precontractual Liability*. Paris: International Chamber of Commerce, 1990, p. 59.

¹⁴⁰ JAV praktika patvirtina, kad tam tikrais atvejais šalys piktnaudžiauja joms suteikta derybų laisve. Piktnaudžiavimas sutarties laisvės principu gali pasireikšti labai įvairiai. Dažniausiai jis pasireiškia trejopai: nepagrįstu praturtėjimu, apgaule ir ikisutartinio išpareigojimo nevykdymu.

¹⁴¹ Cituota pagal: BAUM, A. H., et al. *Formation of Contracts and Precontractual Liability*. Paris: International Chamber of Commerce, 1990, p. 19.

sutartį, bet ir tada kai iš pradžių ji ketina sudaryti sutartį, bet vėliau šį ketinimą pakeičia, tačiau apie tai kitai šaliai nepraneša ir derasi toliau¹⁴².

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad kontinentinės teisės sistemos teismų praktika ir teisės doktrina yra suformavusi tam tikras taisykles, kuriomis remiantis praktikoje galima vadovautis nustatant, ar kontrahentas turi tikslą sudaryti sutartį. Tačiau konkrečioje situacijoje vertinant, ar tikslas sudaryti sutartį yra, turi būti analizuojama tarp šalių susiklosčiusių santykių faktinių aplinkybių visuma. Taip pat darytina išvada, kad nors bendrosios teisės sistemos šalys tradiciškai nenustato reikalavimo derėtis tik turint tikslą sudaryti sutartį, tačiau teismų praktika rodo, kad taikant apgaulės institutą nesąžiningoms ikisutartinių santykių šalims, praktiškai yra draudžiama piktnaudžiauti kitos šalies pasitikėjimu ir derėtis neturint rimtų ketinimų sudaryti sutartį.

3.3. Reikalavimas nenutraukti toli pažengusių derybų be objektyvių priežasčių

Kitas teismų praktikos¹⁴³ ir teisės doktrinos¹⁴⁴ suformuotas pareigos elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose turinio elementas – draudimas nepagrįstai nutraukti toli pažengusias derybas, kai viena ar kita šalis jau turi visiškai pagrįstą pagrindą tikėtis, jog priešingos šalies ketinimai yra rimti ir sutartis tikrai bus sudaryta.

Iš šio sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose elemento apibrėžimo darytina išvada, kad nustatant, ar šalies elgesys ikisutartiniuose santykiuose nepažeidžia analizuojamo draudimo, turi būti nagrinėjami du elementai: pirma, ar derybos dėl sutarties sudarymo buvo toli pažengusios, ir antra, ar derybas viena iš šalių nutraukė pagrįstai.

3.3.1. Toli pažengusios derybos

Bendriausia prasme vertinant, ar derybos dėl tam tikros sutarties sudarymo yra toli pažengusios, turi būti atsižvelgiama į faktinių aplinkybių visumą, susijusią su tarp šalių susiklosčiusiais ikisutartiniais santykiais.

¹⁴² MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 139.

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. sausio 19 d. nutartis c. b. *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*, Nr. 3K-3-38/2005, kat. 42.5, 42.6, 52.3; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio 5 d. nutartis c. b. *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*, Nr. 2A-161/2005; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 10 d. nutartis c. b. *L. B. v. Valstybės įmonė „Valstybės turto fondas“*, Nr. 3K-7-470/2006, kat. 42.1, 45.12 (S).

¹⁴⁴ FARNSWORTH, E. A. Precontractual Liability and Preliminary Agreements: Fair Dealing and Failed Negotiations. In *Columbia Law Review* [interaktyvus]. 1987, nr. 217 [žiūrėta 2006-06-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.international.westlaw.com>>.

Teisės doktrinoje nurodoma, kad norint nustatyti, ar derybos yra toli pažengę, turėtų būti vertinamas laikotarpis, per kurį šalys vedė tarpusavio derybas, t. y. derybų trukmė¹⁴⁵. Žymus JAV teisės profesorius *E. A. Farnsworth* teigia, kad derybų proceso trukmė yra teisiškai reikšmingas faktas, nes kontrahento tikėjimas, jog ateityje sutartis bus sudaryta, sukuriama ir sustiprinama per tam tikrą laiko tarpą. Todėl profesorius nurodo, jog kuo ilgiau tęsiasi derybos, tuo priešinga šalis turi rimtesnę pagrindą tikėti kitos šalies rimtais ketinimais sudaryti sutartį ir atitinkamai, kuo ilgiau trunka derybos, tuo derybas nutraukusiai šaliai iš esmės yra sudėtingiau pateisinti jos pasitraukimą¹⁴⁶.

Iš kitos pusės, teisės doktrinoje pripažįstama, kad derybų trukmė nevisada parodo, ar derybos tarp šalių buvo toli pažengusios, nes praktikoje derybos gali trukti savaitę, mėnesį ar net kelerius metus. Jų trukmė priklauso nuo sutarties dalyko, svarbos, vertės, šalių bei daugelio kitų aplinkybių¹⁴⁷. Be to, tam tikrais atvejais šalys esminius susitarimus dėl būsimo sandorio gali pasiekti ir per labai trumpą laiką, pavyzdžiui, kelias dienas. Todėl tai, kad derybų procesas truko neilgai, dar nereiškia, kad derybos nebuvo toli pažengusios.

Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad derybų trukmė nėra lemiamas kriterijus vertinant, ar derybos tarp šalių buvo toli pažengusios. Taip pat darytina išvada, jog koks konkrečiai laikotarpis būtų pagrindas pripažinti derybas toli pažengusiomis, doktrinoje nustatyti objektyviai neįmanoma. Ši aplinkybė, kaip ir kitos, turi būti vertinamos kiekvienu konkrečiu atveju visų ikisutartinių santykių faktinių aplinkybių kontekste.

Svarbu paminėti, kad teismų praktika nurodo, jog analizuojant, ar derybos tarp šalių buvo toli pažengusios, svarbiausia vertinti derybų procese šalių sudarytus ikisutartinius dokumentus bei pasiektus susitarimus dėl esminių būsimo sandorio sąlygų¹⁴⁸. Tokia teismų pozicija grindžiama tuo, kad būtent ikisutartiniuose dokumentuose fiksuojami šalių pasiekti susitarimai, o jei susitariama dėl esminių būsimo sandorio sąlygų, tai galima daryti išvadą, kad derybos yra pažengę į priekį. Be to, LAT nurodo, kad pasirašius, pavyzdžiui, preliminarią sutartį, viena ar kita šalis jau turi visiškai pagrįstą pagrindą tikėtis, jog priešingos šalies ketinimai yra rimti ir sutartis tikrai bus sudaryta¹⁴⁹.

¹⁴⁵ BAUM, A. H., *et al. Formation of Contracts and Precontractual Liability*. Paris: International Chamber of Commerce, 1990, p. 26.

¹⁴⁶ FARNSWORTH, E. A. Precontractual Liability and Preliminary Agreements: Fair Dealing and Failed Negotiations. In *Columbia Law Review* [interaktyvus]. 1987, nr. 217 [žiūrėta 2006-06-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.international.westlaw.com>>.

¹⁴⁷ PAPIRTIS, L. V. Preliminarioji sutartis. *Jurisprudencija*, 2002, T. 28 (20), p. 106.

¹⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. sausio 19 d. nutartis c. b. *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*, Nr. 3K-3-38/2005, kat. 42.5, 42.6, 52.3.

¹⁴⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. sausio 30 d. nutartis c. b. *E. A. v. B. P.*, Nr. 2A-52/2007.

LAT byloje *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*¹⁵⁰ pabrėžė, jog „sąžiningumas reikalauja, kad toli pažengusios derybos nebūtų nutrauktos be pakankamos priežasties. Draudimas nepagrįstai nutraukti toli pažengusias derybas paaiškinamas tuo, kad tokiose derybose viena ar kita šalis jau turi visiškai pagrįstą pagrindą tikėtis, jog priešingos šalies ketinimai yra rimti ir sutartis bus sudaryta. CK 6.163 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad šalis, kuri derybų metu elgiasi nesąžiningai, privalo atlyginti kitai šaliai nuostolius. Taigi ši CK norma nustato civilinę atsakomybę nuostolių atlyginimo forma už pagrįsto pasitikėjimo sugriovimą. Dėl to net ir pripažinus, kad sutartis nebuvo sudaryta, būtina įvertinti derybas nutraukusios šalies elgesį sąžiningumo principo požiūriu ir atsakyti į klausimą, derybas be pakankamo pagrindo nutraukusi šalis savo elgesiu sukūrė ar ne kitai šaliai pagrįstą pasitikėjimą ir įsitikinimą, jog sutartis tikrai bus sudaryta. Jeigu atsakymas į šį klausimą būtų teigiamas, tai nesąžininga šalis privalėtų kitai šaliai atlyginti nuostolius, kuriuos sudaro derybų metu turėtos išlaidos bei prarastos galimybės pinigine verte“¹⁵¹. Taigi vertinant, ar derybos buvo toli pažengusios, svarbu analizuoti šalių pasiektus susitarimus ir tarp jų susiklosčiusius ikisutartinius santykius. Jeigu nustatoma, kad šalis savo elgesiu derybų metu sukūrė kitai šaliai pagrįstą pasitikėjimą, kad sutartis bus sudaryta, tai derybos gali būti kvalifikuojamos toli pažengusiomis.

Nustatyti, ar derybos tarp šalių yra toli pažengusios, taip pat galima remiantis teisės doktrinoje ir teismų praktikoje išskiriamų derybų stadijų analize¹⁵².

Jeigu nustatoma, kad derybos dėl sandorio sudarymo buvo tik pradiniam etape, kuriame šalys iš esmės tik susipažįsta ir apsikeičia pasiūlymais, tai bet kuri šalis turi teisę nutraukti derybas ir jokios prievolės atlyginti viena kitai nuostolius neatsiranda. Bet, jei pripažįstama, kad derybos buvo pasiekusios antrąjį etapą, kai tarp šalių pasiekiamas principinis susitarimas dėl būsimo sandorio sudarymo, tai gali būti pagrindas pripažinti, kad derybos tarp šalių buvo toli pažengusios. Olandijos Aukščiausiasis Teismas byloje *Plas v. Valburg*¹⁵³ patvirtino, kad nuo antrosios derybų stadijos atsiranda šalių pareiga tęsti derybas, o norint jas sąžiningai nutraukti, priežastys turi būti svarios. Tuo tarpu jeigu derybos jau yra trečiame – baigiamajame etape, kuriame šalys tarpusavyje susitarė visais esminiais klausimais ir sutarties pasirašymas laikomas tik formalia procedūra, tai pasitraukti iš šitų derybų šalis gali tik dėl svarbių objektyvių bei pateisinamų priežasčių, nes kaip Olandijos Aukščiausiasis Teismas šioje byloje konstatavo, baigiamojoje derybų

¹⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. sausio 19 d. nutartis c. b. *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*, Nr. 3K-3-38/2005, kat. 42.5, 42.6, 52.3.

¹⁵¹ *Ibid.*

¹⁵² Plačiau derybų stadijų analizuojamos šio darbo 1.3 dalyje.

¹⁵³ Olandija, Aukščiausiasis Teismas, 1982 m., *Plas v. Valburg*. Cituota pagal: MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 145-146.

fazėje priešinga šalis jau gali pagrįstai manyti, kad derybos tikrai baigsis sutarties pasirašymu. Tačiau praktikoje šalims derantis ir nuolat keičiantis pasiūlymais gali būti labai sudėtinga nustatyti derybų etapą¹⁵⁴.

Atkreiptinas dėmesys, kad Prancūzijos Aukščiausiasis Teismas (pranc. *Cour de Cassation*), analizuodamas derybų nutraukimą, dažniausiai vertina tris elementus – derybų stadiją, šalių pasiektus susitarimus ir derybų nutraukimo staigumą¹⁵⁵. Vadinasi, Prancūzijoje toli pažengusios derybos vertinamos panašiai kaip Lietuvoje ir kitose valstybėse. Tik Prancūzijos teismų praktikos nurodytas derybų nutraukimo staigumas turėtų būti pripažintas labiau reikšmingu faktu vertinant antrąjį šio draudimo elementą – derybų nutraukimo pagrįstumą.

Taip pat svarbu paminėti, kad vertinant bet kurias ikisutartinių santykių aplinkybes turi būti atsižvelgiama ne tik į tai, kokią reikšmę joms suteikia kiekviena derybų šalis, bet ir kokią reikšmę toms aplinkybėms adekvačioje situacijoje suteiktų protingas, apdairus ir rūpestingas asmuo, t. y. *bonus pater familias*.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad norint nustatyti, ar derybos tarp šalių yra toli pažengusios, turi būti nagrinėjama konkrečių faktinių aplinkybių visuma, bet svarbiausiu vertinamu faktu turėtų būti šalių derybų procese pasirašyti ikisutartiniai dokumentai ir pasiekti susitarimai dėl esminių būsimo sandorio sąlygų.

3.3.2. Objektivos priežastys toli pažengusioms deryboms nutraukti

Analizuojant antrąjį šio draudimo elementą, t. y. kokios priežastys sąžiningumo principo požiūriu gali pateisinti toli pažengusių derybų nutraukimą, svarbu pažymėti, kad šalys turi teisę laisvai derėtis ir neatsako už tai, kad sutartis nebuvo sudaryta (CK 6.163 str. 2 d., UNIDROIT principų 2.1.15 str. 1 d., PECL principų 2.301 str. 1d.). Tai vienas iš esminių sutarties laisvės principo elementų, pagal kurį negalima versti šalies derėtis ar tęsti derybas, jeigu ji to nenori, prieš jos valią, ar taikyti jai atsakomybę už tai, kad sutartis nebuvo sudaryta. Vienintelis reikalavimas, kurio tokiais atvejais privalo laikytis abi šalys – tai reikalavimas elgtis sąžiningai¹⁵⁶.

¹⁵⁴ ZIMMERMANN, R., WHITTAKER, S. *Good Faith in European Contract Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, p. 247.

¹⁵⁵ KOTTENHAGEN, R. J. P. Freedom of Contract to Forcing Parties into Agreement: the Consequences of Breaking Negotiations in Different Legal Systems. In *IUS Gentium* [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.international.westlaw.com>>.

¹⁵⁶ MIKELĖNAS, V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, I t., p. 207.

Sąžiningumo pareiga ikisutartiniuose santykiuose reikalauja, kad šalis dėtų visas pastangas (angl. *best efforts*), kad susitarimas būtų pasiektas¹⁵⁷. Tai reiškia, kad deryboms pažengus į priekį, sąžininga šalis turi siūlyti savo sąlygas, atsižvelgdama į kitos šalies interesus, jas modifikuoti, arba pateikti naujus siūlymus ir siekti, kad toli pažengusios derybos nebūtų vienašališkai nepagrįstai nutrauktos¹⁵⁸.

Aiškinant lingvistiškai žodis „objektyvus“ reiškia nepriklausantis nuo sąmonės, bešališkas, be išankstinio nusistatymo, atitinkantis tikrovę¹⁵⁹. Todėl pripažįstama, kad objektyviomis priežastimis nutraukti toli pažengusias derybas gali būti tokios aplinkybės kaip, nenugalima jėga (lot. *force majeure*)¹⁶⁰, nesąžiningas kitos šalies elgesys¹⁶¹, iš esmės pasikeitusios aplinkybės, kai besąlygiškas derybų tęsimas reikštų sąžiningumo ir šalių interesų pusiausvyros pažeidimą, ar kitos aplinkybės, kurios įvertinus tarp šalių susiklosčiusius ikisutartinius teisinius santykius gali būti laikomos objektyviomis.

Teisės doktrinoje pabrėžiama, kad tais atvejais, kai ikisutartinių santykių šalis yra verslo subjektai, profesionalai, tai objektyvios priežasties „kartelė“ neturi būti pernelyg aukštai pakelta, ne tik dėl ekonominių priežasčių, skatinančių konkurenciją ir laisvos rinkos ekonomiką, bet ir dėl to, kad verslininkai veikia savo paties rizika¹⁶². Taip pat Prancūzijos teismai ne kartą yra pabrėžę, kad ikisutartinių santykių stadija visada yra rizikinga, bet tai netrukdo verslui, todėl jeigu civilinių santykių dalyviai gali būti lengvai pripažinti pažeidę sąžiningumo pareigą derybų metu, tai gali sąlygoti didelę žalą ekonominei verslo laisvei¹⁶³. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad derybų nutraukimo priežasčių neobjektyvumas turi būti akivaizdus ir neginčijamas.

Lietuvos teismų praktikoje taip pat yra suformuotos kelios taisyklės, kuriomis vadovaujantis galima nustatyti, ar toli pažengusias derybas šalis nutraukė pagrįstai, t. y. ar nepažeidė pareigos elgtis sąžiningai ikisutartinių santykių etape.

¹⁵⁷ BAUM, A. H., et al. *Formation of Contracts and Precontractual Liability*. Paris: International Chamber of Commerce, 1990, p. 26.

¹⁵⁸ *Ibid.*

¹⁵⁹ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslų ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, p. 460.

¹⁶⁰ *Force majeure* derybų etape gali būti pripažinti įvykiai ar veiksmai, kuriems būdingi šie požymiai: 1) derybų metu atsiranda aplinkybės, kurių nebuvo ikisutartinių santykių pradžioje ir kurių atsiradimo šalis negalėjo protingai numatyti; 2) dėl derybų etape atsiradusių aplinkybių sutarties objektyviai negalima sudaryti; 3) derybas nutraukusi šalis tų aplinkybių negalėjo kontroliuoti ar negalėjo joms užkirsti kelio, t. y. jos atsirado be šalies kaltės ir valios; 4) taip pat derybas nutraukusi šalis nebuvo prisiėmusi tokių aplinkybių atsiradimo rizikos.

¹⁶¹ GEDEIKIS, M. Pareiga elgtis sąžiningai, kai yra ikisutartiniai santykiai. *Juristas*, 2006, nr. 1, p. 21.

¹⁶² ZIMMERMANN, R., WHITTAKER, S. *Good Faith in European Contract Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, p. 237, 241.

¹⁶³ KOTTENHAGEN, R. J. P. Freedom of Contract to Forcing Parties into Agreement: the Consequences of Breaking Negotiations in Different Legal Systems. In *IUS Gentium* [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.international.westlaw.com>>.

LAT byloje *L. B. v. VĮ Valstybės turto fondas*¹⁶⁴ konstatavo, kad atsakovas nepagrįstai nutraukė derybas su ieškovu dėl akcijų įsigijimo, nes derybos tarp šalių jau buvo toli pažengusios (ieškovas jau buvo pripažintas akcijų paketo privatizavimo konkurso laimėtoju, šalys kelis kartus, ilgai ir aktyviai derino sutarties projektą), o derybas atsakovas nutraukė tik dėl to, kad per nustatytą dešimties dienų terminą ieškovas neatvyko parafuoti sutarties. LAT pagrįstai nurodė, kad „atsakovas, nustatydamas 10 dienų terminą, elgėsi nepagrįstai ir nesąžiningai, šiuo atveju nurodytas terminas nebuvo protingas ir nesudarė sąlygų ieškovui tinkamai atvykti ir parafuoti sutarties projekto, juolab, kad ieškovas manė, jog dėl sutarties projekto iki galo nėra susitarta.“ Teismas pabrėžė, kad „atsakovas būdamas sąžiningas privalėjo visiškai įsitikinti, dėl kokių klausimų ieškovas dar nori derėtis. Tik tiksliai žinodama aiškiai išreikštą ieškovo ketinimą atsisakyti toliau derėtis, viešo konkurso komisija jį privalėjo įforminti derybų protokole, kuriame būtų nurodytos konkreti derybų pabaigos data ir priežastys“¹⁶⁵. Atsižvelgiant į tai, LAT konstatavo, kad „dėl neteisėtų atsakovo veiksmų derybos dėl sutarties projekto parengimo parafuoti nutrauktos ir ieškovas pašalintas iš šių derybų be pakankamos priežasties (nesuderinus mokėjimo tvarkos). Tokiu atsakovo elgesiu buvo sugriautas ieškovo pagrįstas pasitikėjimas ir įsitikinimas, jo teisėti lūkesčiai, kad sutartis bus sudaryta. Iš byloje nustatytų faktinių aplinkybių galima spręsti, kad atsakovo neteisėti veiksmai yra nepagrįsti ir nesąžiningi“¹⁶⁶. Taigi darytina išvada, kad Lietuvos teismų praktika pripažįsta, jog sąžiningumo pareiga ikisutartiniuose santykiuose reikalauja, kad šalys, atsižvelgdamos į protingumo ir teisingumo principus, dėtų visas įmanomas pastangas, kad deryboms toli pažengus susitarimas tarp šalių būtų pasiektas, o derybų metu vienos šalies nustatytų neprotingų terminų pažeidimas, negali būti laikomas objektyvia priežastimi šį terminą nustačiusiai šaliai pasitraukti iš derybų.

Lietuvos teismų praktika yra suformulavusi ir kitas taisykles, kada gali būti pripažįstama, kad toli pažengusios derybos buvo nutrauktos nepagrįstai. Pavyzdžiui, šiame darbe jau minėtame LAT precedente *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*¹⁶⁷ teismas suformulavo taisyklę, jog nebus pripažįstama, kad toli pažengusios derybos buvo nutrauktos sąžiningai, t. y. dėl objektyvių priežasčių, jeigu iš derybų proceso šalis pasitraukė dėl iš trečiosios šalies gauto pelningesnio pasiūlymo. Taip pat LAPT yra nurodęs, kad šalys „turi nekvestionuojamą teisę sudarinėti sandorius maksimaliai sau

¹⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 10 d. nutartis c. b. *L. B. v. Valstybės įmonė „Valstybės turto fondas“*, Nr. 3K-7-470/2006, kat. 42.1, 45.12 (S).

¹⁶⁵ *Ibid.*

¹⁶⁶ *Ibid.*

¹⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. sausio 19 d. nutartis c. b. *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*, Nr. 3K-3-38/2005, kat. 42.5, 42.6, 52.3.

naudingomis sąlygomis, tačiau tai negali pažeisti kitų asmenų teisių bei teisėtų interesų. Dėl to atsisakiusi sudaryti sutartį turi atlyginti kitos šalies dėl to turėtus nuostolius¹⁶⁸.

Pažymėtina, kad ekonomiškai naudingesnio ar pelningesnio pasiūlymo gavimą kaip nepagrįstą priežastį pasitraukti iš toli pažengusių derybų pripažįsta ir daugelio kitų kontinentinės teisės valstybių teismų praktika, pavyzdžiui, Vokietijos, Prancūzijos¹⁶⁹.

Iš vienos pusės, tokia pozicija vertinama, kaip ginanti sąžiningos derybų šalies teisėtus interesus, kai ji jau turi rimtą pagrindą tikėtis, kad sutartis tikrai bus sudaryta. Taip pat teisės doktrinoje yra nuomonių, kad pareiga elgtis sąžiningai ikisutartinių santykių šalis veikia prevenciškai, kad derybose dalyvautų motyvuotai ir nedarytų žalos kitų šalių interesams¹⁷⁰.

Tačiau iš kitos pusės, nurodymas, jog pelningesnis sandoris nėra objektyvi priežastis toli pažengusioms deryboms nutraukti, vertinamas kaip griežtas ir ekonominės sutarčių teisės teorijos atstovų nuomone neteisingas¹⁷¹, nes kiekvienas asmuo pirmiausia siekia patenkinti savo ekonominius poreikius ir nori sudaryti sutartį jiems maksimaliai naudingomis sąlygomis, todėl yra neprotinga atsisakyti pelningesnio pasiūlymo¹⁷².

Vis dėl to, teisininkas *Knapp* tvirtina, kad „pasitraukimas iš derybų dėl geresnio trečiosios šalies pasiūlymo yra daugiau nei akivaizdus nesąžiningumo atvejis“¹⁷³. Čia taip pat svarbu paminėti JAV teisės profesorius *E. A. Farnsworth* poziciją, kad protingumo, teisingumo principai bei šalių bendradarbiavimo pareiga reikalauja, kad jei vykstant deryboms su viena šalimi, gaunamas naudingesnis pasiūlymas iš trečiosios šalies, tai apie tai turi būti pranešta priešingai šaliai, nes kitaip ji negali konkuruoti su naujai pateiktu pasiūlymu¹⁷⁴. Be to, *E. A. Farnsworth* nurodo, kad jei derybos yra pažengę į priekį ir šalis jas nutraukia dėl trečiosios šalies gauto pasiūlymo, net neinformavus pirmosios šalies ir nesuteikus jai galimybės konkuruoti su pateiktu pasiūlymu, pakeičiant ar papildant savo siūlymą, tai pirmoji šalis turi teisę reikalauti nuostolių atlyginimo¹⁷⁵.

¹⁶⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. sausio 30 d. nutartis c. b. *E. A. v. B. P.*, Nr. 2A-52/2007.

¹⁶⁹ ZIMMERMANN, R., WHITTAKER, S. *Good Faith in European Contract Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, p. 237-257.

¹⁷⁰ *Ibid.*, p. 241.

¹⁷¹ POSNER, E. A. *Economic Analysis of Contract Law after Three Decades: Success or Failure?* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-10]. Prieiga per internetą:

<http://www.law.uchicago.edu/Lawecon/WkngPprs_126-150/146.EAP.Contract%20Law.pdf>.

¹⁷² GROSSKOPF, O., BARAK, M. *Regulating Contract Formation: Pre-contractual Reliance, Sunk Costs and Market Structure* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą:

<http://www.law.northwestern.edu/news/fall05/TelAviv_Grosskopf.pdf>.

¹⁷³ KNAPP, *Enforcing the Contract to Bargain* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-22]. Prieiga per internetą: <<http://www.international.westlaw.com>>.

¹⁷⁴ FARNSWORTH, E. A. *Precontractual Liability and Preliminary Agreements: Fair Dealing and Failed Negotiations*. In *Columbia Law Review* [interaktyvus]. 1987, nr. 217 [žiūrėta 2006-06-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.international.westlaw.com>>.

¹⁷⁵ *Ibid.*

Apibendrinant galima teigti, kad toli pažengusių derybų nutraukimas laikomas nepagrįstu ir pažeidžiančiu pareigą elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose, jeigu neįrodoma, kad šalis iš derybų proceso pasitraukė dėl objektyvių priežasčių. Taip pat galima daryti išvadą, kad Lietuvos teismų praktika, užtikrindama civilinės apyvartos stabilumą, nuosekliai formuoja nepagrįsto toli pažengusių derybų nutraukimo vertinimo taisykles.

Svarbu paminėti, kad praktikoje sąžiningai šaliai gali būti sunku įrodyti, kad kontrahentas iš toli pažengusių derybų pasitraukė nepagrįstai. Todėl pastebima, kad praktikoje šalys, siekdamos išvengti ginčo atveju sudėtingo toli pažengusių derybų ir neobjektyvių vienos iš šalių pasitraukimo priežasčių bei patirtų nuostolių įrodinėjimo, dažnai derybų pradžioje pasirašo ketinimų protokolą ar kitos rūšies ikisutartinį dokumentą, kuriame įsipareigoja vienašališkai nutraukus derybas sumokėti kitai šaliai nustatyto dydžio baudą, kuri pripažįstama sąžiningos šalies minimaliais nuostoliais.

3.4. Reikalavimas vykdyti preliminarius susitarimus

Jeigu šalys derybų metu sudaro preliminarias sutartis¹⁷⁶ dėl tam tikro sandorio sudarymo ateityje, tai sąžiningumo pareiga ikisutartiniuose santykiuose reikalauja, kad šalys vykdytų prisiimtus įsipareigojimus¹⁷⁷.

Šį reikalavimą įtvirtina CK 6.165 straipsnio, reglamentuojančio preliminarosios sutarties institutą, 4 dalis, nustatanti, jog jeigu preliminarąją sutartį sudariusi šalis nepagrįstai vengia ar atsisako sudaryti pagrindinę sutartį, tai ji privalo atlyginti kitai šaliai padarytus nuostolius.

Tai, kad preliminarosios sutarties nevykdymas yra viena iš nesąžiningo elgesio ikisutartiniuose santykiuose pasireiškimo formų, ne kartą patvirtino ir teismų praktika. Pavyzdžiui, byloje *UAB „Club Baltica“ v. UAB „Alkesta“*¹⁷⁸ LAT nurodė, kad šalies nepagrįstas atsisakymas sudaryti pagrindinę sutartį reiškia teisinės pareigos elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose pažeidimą. Taip pat LAT nutartyje *S. A. v. UAB „Beržolė“*¹⁷⁹ pabrėžė, jog „iš preliminarosios sutarties atsiranda prievolė

¹⁷⁶ Atkreiptinas dėmesys, kad ikisutartinių santykių etape šalys gali sudaryti įvairius ikisutartinius dokumentus, tačiau atsižvelgiant į tai, kad praktikoje daugiausiai ginčų kyla dėl preliminarių sutarčių nevykdymo, toliau šioje darbo dalyje bus naudojama apibendrinta „preliminarosios sutarties“ sąvoka.

¹⁷⁷ MIKELĖNAS, V. Sutarčių teisės normų taikymas teismų praktikoje. 139 – ojo seminaro medžiaga. Vilnius: UAB „Mokesčių srautas“, 2006.

¹⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. vasario 28 d. nutartis c. b. *UAB „Club Baltica“ v. UAB „Alkesta“*, Nr. 3K-3-79/2005, kat. 42.4, 44.5.2.17.

¹⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 25 d. nutartis c. b. *S. A. v. UAB „Beržolė“*, Nr. 3K-3-441/2006, kat. 42.4 (S).

sudaryti kitą – pagrindinę – sutartį, šios prievolės nevykdymas, t. y. nepagrįstas vengimas ar nepagrįstas atsisakymas sudaryti pagrindinę sutartį, yra preliminariosios sutarties pažeidimas; tokiais atvejais nukentėjusios šalies interesai ginami jai atlyginant nuostolius (CK 6.165 straipsnio 4 dalis). Taip teisiškai užtikrinamas tam tikras šalių tarpusavio santykių teisinis apibrėžtumas, sutarties šalių interesų apsauga. Teisinės pareigos elgtis sąžiningai pažeidimas yra pagrindas taikyti preliminariosios sutarties šaliai civilinę atsakomybę¹⁸⁰.

Todėl atsižvelgiant į CK 6.165 straipsnio 4 dalies konstrukciją, bei minėtą teismų praktikos poziciją, darytina išvada, kad nesąžiningas elgesys ikisutartiniuose santykiuose, kaip preliminariosios sutarties nevykdymas, gali pasireikšti dviem būdais: pirma, nepagrįstu vengimu sudaryti pagrindinę sutartį, ir antra, nepagrįstu atsisakymu sudaryti pagrindinę sutartį¹⁸¹.

Naudojant lingvistinį tyrimo metodą, vengimas sudaryti pagrindinę sutartį gali būti aiškinamas, kaip preliminariosios sutarties šalies pasyvumas, neveiklumas, abejingumas ar išsisukinėjimas sudaryti pagrindinę sutartį¹⁸². Tuo tarpu atsisakymas sudaryti pagrindinę sutartį paprastai pasireiškia aktyviais veiksmais – aiškiu preliminariosios sutarties šalies pareiškimu, jog nevykdys pagal preliminarą sutartį prisiimtų įsipareigojimų, nesutikimu atlikti tam tikrų veiksmų, būtinų pagrindinei sutarčiai sudaryti ir pan.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad teisės doktrina¹⁸³ ir teismų praktika¹⁸⁴ nustato, jog pagal CK 6.165 straipsnio 4 dalį tik nepagrįstas vengimas ar atsisakymas sudaryti pagrindinę sutartį yra pagrindas atlyginti nuostolius dėl preliminariosios sutarties pažeidimo. Tokia išvada taip pat darytina vertinant šalių elgesį derybų metu sąžiningumo principo požiūriu. Pagrindinę sutartį vengiančios ar atsisakančios sudaryti šalies elgesys nepažeis sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose tik tuo atveju, jeigu pagrindinė sutartis nebus sudaryta dėl objektyvių – nuo šalies nepriklausomų, svarbių, bešališkų, atitinkančių tikrovę, pateisinamų – priežasčių¹⁸⁵.

¹⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 25 d. nutartis c. b. S. A. v. UAB „Beržolė“, Nr. 3K-3-441/2006, kat. 42.4 (S).

¹⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. vasario 28 d. nutartis c. b. UAB „Club Baltica“ v. UAB „Alkesta“, Nr. 3K-3-79/2005, kat. 42.4, 44.5.2.17.

¹⁸² *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslų ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, p. 921.

¹⁸³ GEDEIKIS, M. Pareiga elgtis sąžiningai, kai yra ikisutartiniai santykiai. *Juristas*, 2006, nr. 1, p. 24.

¹⁸⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. liepos 17 d. nutartis c. b. UAB „Lidl“ v. V. T., B. T., Nr. 2A-244/2006.

¹⁸⁵ Pažymėtina, kad CK 6.401 straipsnio, reglamentuojančio būsimo gyvenamojo namo ar buto pirkimo – pardavimo sutartį, 2 dalies 1 punkte nustatyta, jog pirkėjas turi teisę per dešimt dienų nuo sutarties sudarymo dienos atsisakyti preliminariosios sutarties. Sistemaiškai aiškinant CK normas, darytina išvada, kad pirkėjas turi teisę per dešimt dienų nuo preliminariosios sutarties sudarymo dienos atsisakyti jos net be pateisinamų priežasčių. Tačiau ši CK 6.401 straipsnio 2 dalies 1 punkte numatyta teisė nepagrįstai atsisakyti

Ar preliminariosios sutarties šalis nepagrįstai vengė ar atsisakė sudaryti pagrindinę sutartį ir elgėsi nesąžiningai yra fakto klausimas, kurį ginčo atveju sprendžia pirmosios ir apeliacinės instancijų teismai, ištyrę ir įvertinę įrodymus apie teisiškai reikšmingas faktines aplinkybes¹⁸⁶. Tačiau galima išskirti kelias teismų ir teisės doktrinos suformuotas taisykles, kuriomis vadovaujantis nustatoma, ar preliminarioji sutartis nevykdoma pagrįstai.

Lietuvos teismų praktika nurodo, jog atsisakymas sudaryti pagrindinę sutartį, motyvuojant tuo, kad per preliminariojoje sutartyje pagrindinei sutarčiai sudaryti nustatytą terminą padidėjo sutarties dalyko rinkos vertė, kaina, negali būti pripažinta pagrįstu pagrindu atsisakyti vykdyti pagal preliminarią sutartį prisiimtus įsipareigojimus. Tai ne kartą konstatavo LAT, nagrinėdamas ginčus dėl preliminariosios sutarties pažeidimo¹⁸⁷.

Šią LAT suformuotą taisyklę, kad ikisutartinio dokumento pasirašymas yra rimto ketinimo sudaryti sutartį įrodymas, o naudingesnės sandorio sąlygos nėra pagrįstas pagrindas nevykdyti preliminariojoje sutartyje prisiimtų įsipareigojimų, patvirtina LAPT nutartis byloje *E. A. v. B. P.*¹⁸⁸ LAPT sprenddamas šį ginčą dėl vengimo ir atsisakymo sudaryti pagrindinę sutartį visų pirma nurodė, kad šalys turi neginčijamą teisę nesutikti su kitos šalies siūlomomis pagrindinės sutarties sąlygomis, nes vienas iš pagrindinių principų yra sutarties laisvės principas, numatantis, kad niekas negali priversti asmens sudaryti kokį nors sandorį prieš jo valią. Teismas taip pat pabrėžė, jog „preliminariosios sutarties sudarymas yra rimtas teisinės pasekmės bei įsipareigojimus sukkeliantis dokumentas. Šalis gali atsisakyti sudaryti pagrindinį sandorį, tačiau ji tai turi daryti sąžiningai, dėl tikrai svarbių priežasčių“. Be to, LAPT konstatavo, kad šalys turi „nekvestionuojamą teisę sudarinėti sandorius maksimaliai sau naudingomis sąlygomis,

preliminarios sutarties šiame darbe neanalizuojama, nes šio darbo objektu nėra sąžiningumo pareigos turinys vartojimo sutarčių atžvilgiu. Tuo tarpu, vertinant tai, kad pagal CK 6.401 straipsnio 1 dalį preliminariosios sutarties šalimi – pirkėju gali būti tik fizinis asmuo, kuriam suteikta teisė atsisakyti preliminarios sutarties, o pardavėjas, kuriuo pagal CK 6.401 straipsnio 1 dalį gali būti tik juridinis asmuo, neturi tokios atsisakymo teisės, darytina išvada, kad ši sutartis iš esmės pripažįstama vartojimo sutartimi (pvz.: teisė atsisakyti sutarties taip pat nustatyta esant vartojimo pirkimo – pardavimo (CK 6.357 str. 6 d., 6.367 str., 6.370 str.), vartojimo nuomos (CK 6.505 str. 3 d.), vartojimo rangos (CK 6.673 str.) sutartyse). GEDEIKIS, M., BLIUVAITĖ, S. Preliminarioji sutartis. *Justitia*, 2005, nr. 4 (58), p. 64; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. rugsėjo 13 d. nutartis c. b. *V. Maniušienė v. UAB „Progresyvos investicijos“*, *UAB „Hanza lizingas“*, Nr. 3K-3451/2004, kat. 19.3, 37.8, 40.6.

¹⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 25 d. nutartis c. b. *S. A. v. UAB „Beržolė“*, Nr. 3K-3-441/2006, kat. 42.4 (S).

¹⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio 20 d. nutartis c. b. *J. Gudavičienė v. S. Krivoščenko*, Nr. 3K-3-225/2005, kat. 21.4.2.6, 45.1; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis c. b. *V. Š. v. A. N., A. N.*, Nr. 3K-P-382/2006, kat. 42.4, 45.1, 45.6 (S); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis c. b. *E. Mikutavičius v. R. Kaupas*, Nr. 3K-3-585/2006, kat. 36.1, 42.4.

¹⁸⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. sausio 30 d. nutartis c. b. *E. A. v. B. P.*, Nr. 2A-52/2007.

tačiau tai negali pažeisti kitų asmenų teisių bei teisėtų interesų. Dėl to atsisakiusi vykdyti preliminarią sutartį, šalis turi atlyginti kitos šalies dėl to turėtus nuostolius“¹⁸⁹.

Atkreiptinas dėmesys, kad praktikoje būtent kainų pokyčiai rinkoje dažnai lemia ne tik nepagrįstą atsisakymą ar vengimą sudaryti pagrindinę sutartį, bet ir nepagrįstą preliminariosios sutarties ginčijimą teismuose. Paprastai teismai nustato, kad šalys, siekdamos sudaryti joms naudingesnį sandorį, nesažiningai tvirtina, kad preliminariosios sutarties sudarymo metu iš esmės suklydo dėl kainos.

Tai patvirtina LAT nutartis byloje *E. Mikutavičius v. R. Kaupas*¹⁹⁰, kurioje teismas nurodė, jog „šalies, teigiančios, kad ji suklydo, elgesį būtina vertinti atsižvelgiant į apdairaus, atidaus žmogaus elgesį tokiomis pačiomis aplinkybėmis. Atsižvelgdami į atsakovo R. Kaupo aukštąjį išsilavinimą, amžių, teismai pagrįstai sprendė, kad atsakovas negalėjo suklysti dėl preliminarioje sutartyje nurodytos žemės sklypo kainos. Šioje sutartyje kainos dydis žodžiais įrašytas paties atsakovo ranka. Tai rodo, kad atsakovas turėjo suvokti, už kokią kainą jis įsipareigoja parduoti žemės sklypą. Atsakovo nurodyta aplinkybė, kad jis sutiko žemesne, nei vidutinės rinkos kainos, kaina parduoti žemės sklypą, vertintina ne kaip atsakovo suklydimas, o kaip neatidumas ir patyrimo stoka žemės sandoriuose. Sandorio sudarymas šaliai komerciškai nenaudinga kaina nėra pagrindas tokiai šaliai reikalauti pripažinti sandorį negaliojančiu“¹⁹¹. Taigi teismas ne tik konstatavo, kad preliminarioji sutartis nebuvo sudaryta dėl esminio suklydimo, bet dar kartą pabrėžė, kad komerciškai nenaudinga kaina nėra pagrindas šaliai reikalauti pripažinti preliminarią sutartį negaliojančia.

Analizuojant sąžiningumo pareigos turinį ikisutartiniuose santykiuose, taip pat svarbu paminėti, kad teisės doktrina nurodo, jog sąžiningumas ikisutartiniuose santykiuose draudžia ne tik nepagrįstai nevykdyti preliminarių sutarčių, bet ir jas nepagrįstai ginčyti¹⁹². Tai aiškinama siekiu teisiškai užtikrinti šalių tarpusavio santykių teisinį apibrėžtumą, stabilumą bei sutarties šalių interesų apsaugą, kad derybų procesas nebūtų nepagrįstai vilkinamas. Todėl galima teigti, kad minėtoje LAT byloje *E. Mikutavičius v. R. Kaupas*¹⁹³, atsakovas sąžiningumo pareigą ikisutartiniuose

¹⁸⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. sausio 30 d. nutartis c. b. *E. A. v. B. P.*, Nr. 2A-52/2007.

¹⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis c. b. *E. Mikutavičius v. R. Kaupas*, Nr. 3K-3-585/2006, kat. 36.1; 42.4.

¹⁹¹ *Ibid.*

¹⁹² MIKELĖNAS, V. Sutarčių teisės normų taikymas teismų praktikoje. 139 – tojo seminaro medžiaga. Vilnius: UAB „Mokesčių srautas“, 2006.

¹⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis c. b. *E. Mikutavičius v. R. Kaupas*, Nr. 3K-3-585/2006, kat. 36.1; 42.4.

santykiuose pažeidė nepagrįstai nevykdydamas preliminarios sutarties ir nepagrįstai ją ginčydamas.

Pažymėtina, kad teisinėje mokslinėje literatūroje taip pat yra suformuluota taisyklė, leidžianti nustatyti, kada šalis gali būti laikoma be pakankamo pagrindo nevykdanti ikisutartinių santykių metu sudaryto preliminaraus susitarimo.

Teisės doktrina pripažįsta, jog jei viena šalis atsisako sudaryti pagrindinę sutartį dėl kitos šalies kaltės, pavyzdžiui, jeigu sudarant preliminarią sutartį buvo pateikta tikrovės neatitinkanti informacija, tai nėra pagrindo konstatuoti, kad atsisakymas vykdyti pagal preliminarią sutartį priimtus įsipareigojimus buvo nepagrįstas¹⁹⁴. Taigi objektyvia priešastimi atsisakyti sudaryti pagrindinę sutartį teisės doktrinoje pripažįstamas nesąžiningas kitos šalies elgesys.

Šią teisės doktrinos poziciją patvirtina ir LAT praktika. Nutartyje *UAB „Club Baltica“ v. UAB „Alkesta“*¹⁹⁵ teismas konstatavo, kad byloje nebuvo nustatyta jokių objektyvių aplinkybių, pašalinančių atsakovo kaltę dėl atsisakymo sudaryti pagrindinę pastatų ir žemės sklypo pirkimo – pardavimo sutartį. LAT nurodė, kad nustačius, jog „ikisutartinėse derybose šalys suderina, kokie pastatai ir už kokią kainą bus parduoti, koks žemės sklypas numatomas perleisti naudotis prie pastatų ir pasirašo numatomo perleisti naudotis sklypo schemą, bet pardavėjas rengia žemės sklypo dokumentus iš esmės nukrypdamas nuo suderintos schemos ir vėliau atsisako sudaryti pirkimo – pardavimo sutartį, tai toks elgesys vykdant derybas ir rengiantis sudaryti sutartis pagrįstai vertintinas kaip neatitinkantis sąžiningumo reikalavimų¹⁹⁶. Todėl atsižvelgiant į šią LAT nutartį, galima teigti, kad jei viena ikisutartinių santykių šalis sąmoningai kryptingai nevykdo preliminariosios sutarties įsipareigojimų, tai toks šalies elgesys yra pagrindas pripažinti šalį nesąžiningai vengiančia sudaryti pagrindinę sutartį.

Apibendrinant, darytina išvada, kad tai, ar preliminariosios sutarties šalis nepagrįstai vengė ar atsisakė sudaryti pagrindinę sutartį ir elgėsi nesąžiningai yra fakto klausimas, kurį konkretaus ginčo atveju sprendžia pirmosios ir apeliacinės instancijų teismai, ištyrę ir įvertinę įrodymus apie teisiškai reikšmingas faktines aplinkybes. Tačiau šiame darbe analizuoti teisės doktrinos ir teismų praktikos nepagrįsto vengimo ir atsisakymo sudaryti pagrindinę sutartį pagrindai, pavyzdžiui, rinkos kainų pasikeitimas, rodo, kad Lietuvos teisės doktrina ir teismų praktika pakankamai nuosekliai formuoja griežtas preliminarių sutarčių šalių sąžiningo elgesio vertinimo taisykles.

¹⁹⁴ DAMBRAUSKAS, E. Preliminarioji sutartis – sutartis dėl sutarties. *Juristas*, 2004, nr. 4, p. 16.

¹⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. vasario 28 d. nutartis c. b. *UAB „Club Baltica“ v. UAB „Alkesta“*, Nr. 3K-3-79/2005, kat. 42.4; 44.5.2.17.

¹⁹⁶ *Ibid.*

3.5. Reikalavimas vesti tik sąžiningas lygiagrečias derybas

Sąžiningumo pareiga ikisutartiniuose santykiuose draudžia derėtis iš karto su keliais asmenimis dėl tos pačios sutarties sudarymo apie tai jų neinformuojant, t. y. reikalaujama vesti tik sąžiningas lygiagrečias derybas¹⁹⁷.

Lygiagrečių derybų (angl. *parallel negotiations*, pranc. *pourparlers paralleles*) vedimas suprantamas kaip derėjimasis su keliais asmenimis tuo pačiu metu dėl tos pačios sutarties sudarymo¹⁹⁸. Svarbu pažymėti, kad sąžiningumas ikisutartiniuose santykiuose nedraudžia apskritai derėtis iš karto su keliais asmenimis. Tačiau tam, kad lygiagrečios derybos būtų pripažintos sąžiningomis, jos turi atitikti tam tikras teisės doktrinos ir teismų praktikos nustatytas sąlygas.

Lietuvos teisinėje mokslinėje literatūroje nurodoma, kad lygiagrečių derybų vedimas pripažįstamas sąžiningu, jeigu yra tenkinamos dvi sąlygos: visų pirma, pradėjus derybas su trečiaisiais asmenimis būtina iš karto apie tai informuoti kitą šalį, ir antra, nevesti lygiagrečių derybų tik tam, kad būtų pakenkta konkurentams ar dėl kitų priežasčių neturint tikslo sudaryti sutarties bent su vienu iš derybų partnerių¹⁹⁹. Taigi, jeigu yra tenkinamos abi minėtos sąlygos, tai paralelines derybas vedantis asmuo nepažeis sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose. Atsižvelgiant į tai, praktikoje sąžiningi civilinių santykių dalyviai, veddami derybas su viena šalimi ir gavę trečiosios šalies jį dominantį pasiūlymą arba norėdami savo iniciatyva pateikti trečiajai šaliai siūlymą derėtis dėl tos pačios sutarties sudarymo, turėtų remtis aukščiau nurodytomis teisės doktrinos taisyklėmis ir nedelsiant informuoti apie tai kitą šalį bei siekti sudaryti sutartį bent su vienu iš derybų partnerių.

Pažymėtina, kad kitų kontinentinės teisės sistemos šalių teismų praktika ir doktrina nustato panašias sąžiningų paralelinių derybų vedimo sąlygas. Pavyzdžiui, Italijoje sąžiningumo pareiga ikisutartiniuose santykiuose taip pat reikalauja nepradėti lygiagrečių derybų su kitais asmenimis, o jas pradėjus nedelsiant informuoti apie tai visus suinteresuotus asmenis²⁰⁰.

Lietuvos teismų praktikoje nėra suformuotų taisyklių, kada lygiagrečias derybas vedančios šalys pripažįstamos nepažeidžiančiomis sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos teismų praktikoje yra buvę

¹⁹⁷ MIKELĖNAS, V. Sutarčių teisės normų taikymas teismų praktikoje. 139 – tojo seminaro medžiaga. Vilnius: UAB „Mokesčių srautas“, 2006.

¹⁹⁸ DESHAYES, O. Refus de l'indemnisation de la perte de chance de tirer profit du contrat en cas de rupture fautive des pourparlers. *La semaine juridique*, 2006, nr. 30, p. 1509-1512.

¹⁹⁹ GEDEIKIS, M. Pareiga elgtis sąžiningai, kai yra ikisutartiniai santykiai. *Juristas*, 2006, nr. 1, p. 21.

²⁰⁰ *Ibid.*

nustatytų tokių faktinių bylos aplinkybių, kai šalis ilgai derėjusis su viena šalimi, po kurio laiko derybas nutraukdavo ir greitai sudarydavo analogišką sutartį su trečiuoju asmeniu²⁰¹. Toks šalies elgesys ikisutartiniuose santykiuose galėtų būti analizuojamas šioje darbo dalyje nagrinėjamu sąžiningumo turinio elemento aspektu, t. y. ar šalis vesdama derybas su pirmąja šalimi buvo sąžininga ir nevedė neatskleistų lygiagrečių derybų dėl tos pačios sutarties sudarymo su kitais asmenimis. Tačiau praktikoje sąžininga derybų šalis paprastai pasirenka įrodinėti mažiau sudėtingą sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose elementą. Pažymėtina, kad tokia pati tendencija pastebima ne tik Lietuvos teismų praktikoje, bet ir kitose kontinentinės teisės šalyse. Pavyzdžiui, Vokietijoje, kurioje nepaisant to, kad ypatingai išplėtotą *culpa in contrahendo* doktrina, teismai, būdami taip pat apriboti šalių pasirinktu įrodinėti sąžiningumo pareigos elemento pažeidimu, nepasisako dėl sąžiningų lygiagrečių derybų vedimo sąlygų²⁰².

Atsižvelgiant į tai, praktikoje civilinių teisinių santykių dalyviai, siekdami užsitikrinti, kad derybos dėl tos pačios sutarties sudarymo nebus vedamos su trečiaisiais asmenimis (ypatingai su jų konkurentais), dažnai derybų pradžioje pasirašo ketinimų protokolą ar kitos rūšies ikisutartinį dokumentą, kuriame įsipareigoja tam tikrą laiką ar ikisutartinio dokumento galiojimo laikotarpį be išankstinio raštiško kitos šalies sutikimo neinicijuoti ir nevykdyti jokių derybų su jokia trečiąja šalimi arba numato, kad šalis turi nedelsdama informuoti priešingą šalį, jeigu gauna iš trečiosios šalies pasiūlymą dėl to paties sandorio sudarymo²⁰³.

Kadangi bendrosios teisės valstybėse sąžiningumo pareiga ikisutartiniuose santykiuose tradiciškai nepripažįstama, tai derybų šalys turi teisę tuo pačiu metu derėtis su keliais partneriais ir nusprendusios sudaryti sutartį su kuriuo nors vienu, nutraukti derybas su kitais asmenimis. Todėl derybas nutraukusiai šaliai jokių teisinių padarinių neatsiranda, nes šiose šalyse kontinentinei teisei būdinga *culpa in contrahendo* doktrina nepripažįstama²⁰⁴. Taigi bendrosios teisės sistemos valstybių civilinių teisinių santykių dalyviai turi teisę laisvai derėtis su keliais asmenimis tuo pačiu metu dėl tos pačios sutarties sudarymo.

²⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. sausio 19 d. nutartis c. b. *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*, Nr. 3K-3-38/2005, kat. 42.5, 42.6, 52.3; Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio 5 d. nutartis c. b. *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*, Nr. 2A-161/2005.

²⁰² BAUM, A. H., et al. *Formation of Contracts and Precontractual Liability*. Paris: International Chamber of Commerce, 1990, p. 43.

²⁰³ *Ibid.*, p. 27.

²⁰⁴ MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 128.

Svarbu paminėti, kad, pavyzdžiui, JAV paralelinės derybos yra įprastos praktikoje ir pripažįstamos svarbia konkurencijos tarp verslo subjektų dalimi.

JAV teisės profesorius *E. A. Farnsworth* nurodo, jog protingumas ir šalių kooperavimo – bendradarbiavimo pareiga reikalauja, kad jei vykstant deryboms su viena šalimi, gaunamas pasiūlymas iš trečiosios šalies, tai apie tai turi būti pranešta priešingai šaliai, nes kitaip ji negalės konkuruoti su naujai pateiktu pasiūlymu. Be to, *E. A. Farnsworth* nurodo, kad jeigu derybos yra pažengę į priekį ir šalis jas nutraukia dėl trečiosios šalies gauto pasiūlymo, net neinformavus pirmosios šalies ir nesuteikus jai galimybės konkuruoti su pateiktu pasiūlymu, pakeičiant ar papildant savo siūlymą, tai pirmoji šalis turi teisę reikalauti nuostolių atlyginimo²⁰⁵. Todėl galima daryti išvadą, kad tam tikros paralelinių derybų ribos yra nustatytos ir bendrosios teisės sistemos valstybėse.

Kita vertus, bendrosios teisės šalyse išskirtinės derybos tik su viena šalimi (angl. *exclusive negotiations*) taip pat pripažįstamos ir taikomos praktikoje. Tokiais atvejais šalys nori, kad dėl tam tikro joms svarbaus sandorio būtų deramasi išimtinai tik su ja. Todėl ir sudaromi šalis įpareigojantys ikisutartiniai dokumentai, nustatantys šalių pareigą tam tikrą laiką nesiderėti su trečiaisiais asmenimis dėl tos pačios sutarties sudarymo²⁰⁶. Atkreiptinas dėmesys, kad JAV teismai pripažįsta, jog esant ikisutartiniams santykiams galimi susitarimai nesiderėti dėl sutarties sudarymo su kitais asmenimis, nepaisant to, buvo ar nebuvo numatytas tokio susitarimo galiojimo terminas²⁰⁷. Manoma, kad esant tokiam susitarimui šalys per protingą laiką negali pradėti derybų su kitais asmenimis dėl tokios pačios sutarties sudarymo²⁰⁸. Teismas remdamasis kitos šalies ieškiniu gali uždrausti susitarimą pažeidusiai šaliai derėtis su kitais asmenimis arba iš susitarimą pažeidusios šalies priteisti kitos šalies patirtus nuostolius, remiantis vienu iš piktnaudžiavimo sutarties laisvės principu institutų – ikisutartinio įsipareigojimo nevykdymu.

Apibendrinant darytina išvada, kad Lietuvos ir kitų kontinentinės teisės valstybių praktika ir doktrina rodo, jog lygiagrečių derybų vedimas nepažeis sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose tik tuo atveju, jeigu apie tai bus nedelsiant informuotas kontrahentas ir bent su viena iš šalių bus siekiama sudaryti sutartį. Tačiau praktikoje civilinių teisinių santykių dalyviai dažnai suinteresuoti, kad būtų deramasi išimtinai tik su

²⁰⁵ FARNSWORTH, E. A. Precontractual Liability and Preliminary Agreements: Fair Dealing and Failed Negotiations. In *Columbia Law Review* [interaktyvus]. 1987, nr. 217 [žiūrėta 2006-06-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.international.westlaw.com>>.

²⁰⁶ BAUM, A. H., et al. *Formation of Contracts and Precontractual Liability*. Paris: International Chamber of Commerce, 1990, p. 27.

²⁰⁷ MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 140.

²⁰⁸ *Ibid.*

jais. Todėl gali būti sudaromi ikisutartiniai dokumentai, įpareigojantys be išankstinio kitos šalies sutikimo neinicijuoti derybų su trečiaisiais asmenimis. Taip pat galima teigti, kad nors bendrosios teisės valstybėse šalys turi teisę laisvai derėtis su keliais partneriais vienu metu, tačiau sudėtinga konkurencinė kova tarp verslo subjektų lemia, jog šių šalių praktikoje taip pat dažnai sudaromi išskirtinių derybų susitarimai, kuriuos pripažįsta ir teismų praktika.

3.6. Pareiga atskleisti reikšmingą informaciją

Dar vienas sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose turinio elementas yra reikalavimas atskleisti informaciją, reikšmingą sutarčiai sudaryti.

Svarbu paminėti, kad pareiga suteikti informaciją jau buvo žinoma romėnų teisėje, kuri nustatė pardavėjo pareigą informuoti pirkėją apie parduodamo daikto trūkumus, o kad ši pareiga yra teisinė, o ne moralinė, patvirtino *Ciceronas, Gajus ir Ulpianas*²⁰⁹. Dabar šią pareigą nustato kontinentinės teisės valstybių pozityvioji teisė arba teismai išplėtoję šią pareigą, remiantis bendro pobūdžio reikalavimu elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose²¹⁰.

Lietuvos teisėje pareigą atskleisti informaciją reglamentuoja CK 6.163 straipsnio 4 dalis, nustatanti, kad šalys privalo atskleisti viena kitai joms žinomą informaciją, turinčią reikšmės sutarčiai sudaryti. Pažymėtina, kad 1964 m. Civiliniame kodekse nebuvo įtvirtinta nuostatų, reglamentuojančių bendro pobūdžio pareigą atskleisti informaciją ikisutartinių santykių etape. Kita vertus, pareigos teikti informaciją įtvirtinimas Lietuvos teisėje nėra visiškai naujas dalykas²¹¹. Dar iki CK įsigaliojimo ši pareiga buvo įtvirtinta atskiruose įstatymuose, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Prekybos įstatymo 44 straipsnio 1 dalis draudė prekybos dalyvių veiksmus, kurie klaidina pirkėjus²¹², Lietuvos Respublikos 1994 m. lapkričio 10 d. Vartotojų teisių gynimo įstatymo 2 straipsnis įtvirtino vartotojo teisę gauti informaciją apie prekes, paslaugas ir savo kaip vartotojo teisių įgyvendinimo ar atkūrimo tvarką²¹³. Tačiau minėtuose įstatymuose nustatyta informacijos teikimo pareiga buvo ne bendro pobūdžio, o taikoma

²⁰⁹ BARRY, N. The Obligation to Disclose Information. English Report. Contract Law Today. Cituota pagal: MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 142.

²¹⁰ GEDEIKIS, M. Pareiga elgtis sąžiningai, kai yra ikisutartiniai santykiai. *Juristas*, 2006, nr. 1, p. 21.

²¹¹ MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 165.

²¹² Lietuvos Respublikos prekybos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1995, Nr. 10-204).

²¹³ Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1994, Nr. 94-1833).

tik tada, kai viena sutarties šalis buvo vartotojas. Todėl galima teigti, kad galiojant senajam Civiliniam kodeksui pareiga atskleisti reikšmingą sutarčiai sudaryti informaciją tarp civilinių teisinių santykių dalyvių – ne vartotojų – buvo vertinama ne kaip tam tikrų privalomų įstatymo normų nustatyta pareiga, o kaip bendrojo pobūdžio pareiga elgtis tinkamai ir rūpestingai. Atsižvelgiant į tai, bendro pobūdžio reikalavimas atskleisti reikšmingą informaciją sutarčiai sudaryti yra analizuojamas kaip naujas Lietuvos civilinėje teisėje nustatytas reikalavimas ir sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose turinio elementas.

3.6.1. Pareigos atskleisti informaciją turinys

Kaip jau buvo nurodyta, CK 6.163 straipsnio 4 dalis nustato reikalavimą ikisutartiniuose santykiuose atskleisti šalims žinomą informaciją, reikšmingą sandorio sudarymui. Tokia bendro pobūdžio norma įtvirtinta atsižvelgiant į tai, jog įstatymais neįmanoma sureguliuoti kiekvienos situacijos ir nurodyti, kokią informaciją konkrečiu atveju reikia ir yra svarbu pateikti kitai derybų šaliai²¹⁴.

Lietuvos ir kitų kontinentinės teisės valstybių, numatančių pareigą atskleisti informaciją, teisės doktrinoje ir teismų praktikoje pripažįstama, kad analizuojamo elemento pagrindą sudaro reikalavimas ikisutartinių santykių metu atskleisti tokias aplinkybes, kurios padėtų kitai derybų šaliai apsispręsti sudaryti sutartį ar ne. Iš kitos pusės, pabrėžiama, kad sąžiningumas ikisutartiniuose santykiuose draudžia nutylėti sutarties sudarymui reikšmingą informaciją²¹⁵. Vadinasi, galima teigti, kad jei šalis svarbias aplinkybes sąmoningai nuslepia, tai ji bus laikoma pažeidusia bendro pobūdžio pareigą atskleisti informaciją bei reikalavimą elgtis sąžiningai ikisutartinių santykių etape²¹⁶.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos pozityvioji teisė ir tarptautinė praktika numato, kad svarbios informacijos nutylėjimas yra pripažįstamas apgaule²¹⁷, kuris skirtingai nei melagingos bei žinomai neteisingos ir tikrovės neatitinkančios informacijos pateikimas pasireiškia ne aktyviais, bet pasyviais asmens veiksmais²¹⁸. CK 1.91 straipsnio 5 dalis numato, jog apgaule gali būti sandorio šalies tylėjimas, t. y. aplinkybių, kurias žinodama

²¹⁴ GEDEIKIS, M. Pareiga elgtis sąžiningai, kai yra ikisutartiniai santykiai. *Juristas*, 2006, nr. 1, p. 22.

²¹⁵ MIKELĖNAS, V. Sutarčių teisės normų taikymas teismų praktikoje. 139 – tojo seminaro medžiaga. Vilnius: UAB „Mokesčių srautas“, 2006.

²¹⁶ GEDEIKIS, M. Pareiga elgtis sąžiningai, kai yra ikisutartiniai santykiai. *Juristas*, 2006, nr. 1, p. 22.

²¹⁷ CARTWRIGHT, J. *Misrepresentation, Mistake and Non-disclosure*. London: Sweet and Maxwell, 2007, p. 538.

²¹⁸ MIKELĖNAS, V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 203.

sandorio šalis nebūtų sudariusi sandorio, nuslėpimas, jeigu vadovaujantis protingumo, teisingumo ir sąžiningumo principais, tos aplinkybės turėjo būti atskleistos kitai šaliai. Atitinkamai UNIDROIT principų 3.8 straipsnis nustato, kad apgaulė yra ne tik apgaulingi kitos šalies pareiškimai žodžiu ar veiksmais, bet ir nesąžiningas faktų nuslėpimas, kuriuos vadovaujantis protingais komercinės veiklos standartais reikia pranešti kitai šaliai. Toks pats pasyvios apgaulės turinys įtvirtintas ir PECL principų 4.107 straipsnyje.

Lietuvos teisės doktrina nurodo, jog apgaulė yra tada, kai asmuo pats neteisingai suvokia savo sudaromo sandorio esmę, aplinkybes, t. y. valios trūkumas, o kita šalis, žinodama tai ir naudodamasi suklydimu, sudaro sandorį²¹⁹. Taip pat apgaulės institutas aiškinamas ir Lietuvos teismų praktikoje. Byloje *I. Š. firma „InSpe“ v. UAB „Folis“*²²⁰ LAT pabrėžė, kad „apgaulė gali pasireikšti tik tyčia ir tik tam, kad sandoris būtų pripažintas negaliojančiu kaip sudarytas dėl apgaulės, būtina nustatyti tyčinius veiksmus, kurie gali pasireikšti tiek tylėjimu, tiek aktyviais veiksmais.“ UNIDROIT principų komentatoriai taip pat nurodo, kad ikisutartinių santykių šalis, nutylėjusi sutarties sudarymui reikšmingą informaciją, bus laikoma nesąžininga tik jeigu ji sąmoningai taip pasyviai elgėsi²²¹.

Atsižvelgiant į tai, kad šalies elgesys ikisutartinių santykių etape turi būti vertinamas sąžiningumo principo požiūriu, darytina išvada, kad nustatant, ar šalis pažeidė reikalavimą elgtis sąžiningai ir nuslėpė reikšmingą informaciją, turi būti taikomi abu sąžiningumo kriterijai, t. y. subjektyvus ir objektyvus²²². Vadinasi, reikia nustatyti, ar asmuo atsižvelgiant į visas aplinkybes žinojo ir galėjo žinoti, kad nutyli svarbią informaciją. Jeigu nustatoma, kad informacijos neatskleidusi šalis iš tikrųjų žinojo, arba atsižvelgiant į visas aplinkybes ir protingumo, teisingumo, sąžiningumo principus turėjo žinoti, kad jos nutylėta informacija buvo reikšminga kitos šalies apsisprendimui sudaryti sutartį ir ji žinodama tokias aplinkybes sutarties nebūtų sudariusi arba būtų sudariusi iš esmės kitomis sąlygomis, tai tokios informacijos neatskleidusi šalis pripažįstama pažeidusia reikalavimą elgtis sąžiningai ikisutartinių santykių stadijoje.

Taip pat svarbu pažymėti, kad Lietuvos ir kitų kontinentinės teisės sistemos valstybių teismų praktikoje pabrėžiama, jog sudėtingiausia yra nustatyti, ar tikrai neatskleista informacija buvo tokia reikšminga, kad ją atskleidus kita šalis būtų sandorį

²¹⁹ MIKELĖNAS, V. *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 202–203.

²²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis c. b. *I. Š. firma „InSpe“ v. UAB „Folis“*, Nr. 3K-3-640/2006, kat. 21.4.2.7.

²²¹ *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2004*. Rome: International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), 2004, p. 104.

²²² Plačiau subjektyvus ir objektyvus sąžiningumo kriterijai analizuojami šio darbo 2 dalyje.

sudariusi visai kitomis sąlygomis arba apskritai nebūtų sudariusi sutarties. Tačiau pripažįstama, kad tai, kokios informacijos šalis privalo nenuitylėti kitai šaliai, priklauso nuo sutarties rūšies, dalyko, šalių, jų tarpusavio santykių ir kitų aplinkybių.

Sistemiškai analizuojant Lietuvos teisės aktus, galima daryti išvadą, kad visais atvejais sąžiningumo pareiga reikalauja, kad ikisutartinių santykių metu kitai šaliai suteikiama informacija būtų teisinga, išsami, tiksli, aiški bei neklaidinanti kitos šalies²²³. Tokie patys atskleidžiamos informacijos kriterijai nustatyti ir kitose valstybėse. Pavyzdžiui, Prancūzijos teismų praktikoje reikalaujama, kad informacija, kurią derybų metu viena šalis turi atskleisti kitai šaliai, būtų išsami ir teisinga, t. y. padėtų kitai derybų šaliai apsispręsti sudaryti sutartį, o neišsami informacija dažniausiai pripažįstama ir neteisinga²²⁴.

Pažymėtina, kad teisės aktai nenustato, kada derybų metu vienai šaliai žinoma informacija, reikšminga kitai šaliai apsispręsti dėl sutarties sudarymo, turi būti atskleista. Šio momento nenurodo ne tik Lietuvos, bet ir kitų kontinentinės teisės sistemos valstybių teisės aktai. Bet tai neturi būti vertinama kaip spraga, nes pripažįstama, kad informacijos atskleidimo momento objektyviai neįmanoma nustatyti²²⁵. Todėl atsižvelgiant į teisės doktrinoje ir teismų praktikoje išskiriamas derybų stadijas²²⁶ ir į tai, kad sąžiningumo pareiga reikalauja atskleisti informaciją, kuri yra svarbi priimant sprendimą sutarčiai sudaryti, galima teigti, kad reikšmingiausia informacija turėtų būti pateikiama bent jau antrojoje derybų stadijoje, kai tarp šalių paprastai pasiekiamas principinis susitarimas dėl būsimo sandorio sudarymo.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos teismų praktika ir teisės doktrina pripažįsta, jog pareigos atskleisti informaciją turinys priklauso nuo sudaromos sutarties rūšies ir dalyko²²⁷. Pavyzdžiui, viena informacija yra svarbi sudarant draudimo sutartį, kita – medicinos paslaugų sutartį, dar kita – akcijų pirkimo pardavimo sutartį²²⁸. Kai kurios CK normos konkretizuoja šios bendros pareigos turinį. Pavyzdžiui, CK 6.645 straipsnio 1 dalis nustato, kad rangovas iki sutarties sudarymo turi suteikti užsakovui visą reikiamą informaciją, susijusią su darbų atlikimu, taip pat informaciją apie darbui atlikti būtinas

²²³ GEDEIKIS, M. Pareiga elgtis sąžiningai, kai yra ikisutartiniai santykiai. *Juristas*, 2006, nr. 1, p. 22.

²²⁴ MUSY, A. M. Disclosure of Information in the Pre-contractual Bargaining. A Comparative Analysis [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-08]. Prieiga per internetą: <<http://www.jus.unitn.it/cardozo/Review/Contract/Musy-1995/musy1.htm>>.

²²⁵ MUSY, A. M. The Good Faith Principle in Contract Law and the Precontractual Duty to Disclose: Comparative Analysis of New Differences in Legal Cultures [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <<http://www.icer.it/docs/wp2000/Musy192000.pdf>>.

²²⁶ Plačiau derybų etapai analizuojami šio darbo 1.3 dalyje.

²²⁷ MIKELĖNAS, V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, I t., p. 208.

²²⁸ THOMPSON, R. *Sinclair on Warranties and Indemnities on Share and Asset Sales*. London: Sweet & Maxwell, 2005, p. 262.

medžiagas bei darbui atlikti reikalingą laiką. Kai kuriais atvejais atskiri įstatymai gali specialiai nurodyti, kokią informaciją viena šalis privalo atskleisti kitai, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo 78 straipsnis nustato draudėjui suteikiamą informaciją²²⁹. Todėl konkrečiu atveju vertinant, ar tam tikra informacija yra svarbi ar ne suteikti kitai derybų šaliai, turi būti atsižvelgiama į sandorio rūšį.

Pareigos atskleisti informaciją turinys ir apimtis taip pat priklauso nuo sutarties šalių teisinio statuso. Jeigu sutarties šalis yra vartotojas, pareiga atskleisti informaciją yra didesnė, nes vartotojas nėra profesionalas ir kai kurių svarbių detalių jis neprivalo ir objektyviai negali žinoti²³⁰. Kadangi, kaip minėta, šiame darbe sąžiningumo pareigos turinys nagrinėjamas tik komercinių sutarčių aspektu, todėl svarbu analizuoti, kaip ši pareiga vertinama, kai derybų šalys yra verslininkai, juridiniai asmenys.

Lietuvos teisės doktrina ir teismų praktika nustato, kad jei abi sutarties šalys yra verslininkai, juridiniai asmenys, užsiimantys tam tikra komercine veikla, pareiga atskleisti informaciją yra taikoma žemesniu laipsniu (lyginant su situacija, kai viena šalis yra vartotojas), nes šalys, užsiimančios ekonomine veikla, yra laikomos profesionalais ir veikia savo pačių rizika, t. y. prisiima pareigą pasirūpinti svarbiais sutarties aspektais²³¹. Taigi profesionalai vertinami taikant aukštesnius pareigos elgtis rūpestingai standartus. LAT byloje *Ž. Šapalas v. AB „Lietuvos taupomasis bankas“*²³² pažymėjo, jog juridiniai asmenys, užsiimantys ekonomine veikla, turi aukštesnio laipsnio pareigą elgtis rūpestingai komerciniuose santykiuose. Teismas taip pat nurodė, kad „profesinei veiklai taikomi griežtesni reikalavimai. Asmenų veikiančių šioje (profesinės veiklos) sferoje, kruopštumo ir apdairumo laipsnis turėtų būti didesnis nei kitose sferose.“ Todėl akivaizdu, kad šalis, užsiimdama profesine veikla turi pareigą domėtis ir elgtis rūpestingai ne tik vykdant sutartis, bet ir ikisutartiniuose santykiuose.

Taigi nustatant, ar derybų metu tam tikra informacija yra svarbi šaliai apsispręsti dėl sandorio sudarymo, turi būti atsižvelgiama į konkrečios situacijos faktines aplinkybes, vertinama sutarties rūšis, dalykas, šalių teisinis statusas bei vadovaujama bendraisiais civilinės teisės principais – protingumu, teisingumu ir sąžiningumu (CK 1.5 str.).

Atkreiptinas dėmesys, kad pripažinus, jog verslininkams, juridiniams asmenims taikomi aukštesni rūpestingumo pareigos standartai, o komercinio pobūdžio sutartyse

²²⁹ Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2003, Nr. 94-4246).

²³⁰ MIKELĖNAS, V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, I t., p. 208.

²³¹ *Ibid.*

²³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. vasario 20 d. nutartis c. b. *Ž. Šapalas v. AB „Lietuvos taupomasis bankas“*, Nr. 3K-3-390/2002, kat. 39.2.1, 39.2.3, 39.3, 60, 94.2.

pareiga atskleisti informaciją yra taikoma žemesniu laipsniu, praktikoje vertinant, ar šalis nepažeidė sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose, dažnai kyla klausimas dėl santykio tarp pareigos atskleisti informaciją ir pareigos domėtis. Atsižvelgiant į tai, yra svarbu atlikti užsienio ir Lietuvos teisės doktrinos bei teismų praktikos analizę.

3.6.2. *Pareigos atskleisti informaciją taikymas užsienio šalių praktikoje*

Kadangi tiek teismų praktika, tiek teisės doktrina nurodo, jog reikalavimas atskleisti informaciją yra sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose turinio elementas²³³, o bendrosios teisės šalys tradiciškai sąžiningumo pareigos iki sutarties sudarymo nepripažįsta, tai pareigos atskleisti informaciją laipsnis ir jos santykis su kitos šalies rūpestingumo pareiga kontinentinės ir bendrosios teisės sistemos valstybėse aiškinamas skirtingai.

3.6.2.1. *Pareigos atskleisti informaciją taikymas bendrosios teisės sistemos valstybėse*

Bendrosios teisės sistemos šalys, nenustatančios ikisutartinių santykių dalyvių pareigos elgtis sąžiningai, taip pat nenumato bendro pobūdžio pareigos atskleisti informaciją (angl. *duty to disclose*). Atitinkamai šių valstybių praktikoje pripažįstama, jog tais atvejais, kai šalys yra verslininkai, juridiniai asmenys, tai vienos šalies pareiga domėtis yra viršesnė už kitos šalies pareigą atskleisti informaciją ir nurodoma, kad visa rizika, susijusi su nepatikrinta sandorio informacija, tenka pirkėjui²³⁴. Šiai bendrosios teisės valstybių pozicijai didelę įtaką turi *caveat emptor* taisyklės pripažinimas, atspindintis individualizmo pakilimą XIX amžiuje²³⁵. Reikia pabrėžti, kad formuluotė *caveat emptor* reiškia „pirkėjas žino“ (angl. *buyer beware*), o tai būtent ir nurodo pirkėjo pareigą pačiam pasirūpinti savo interesais ir jam svarbiais sutarties aspektais²³⁶. *Caveat emptor* taisyklė buvo suformuota Didžiosios Britanijos teismo precedente *Smith v. Hughes*²³⁷, kuriame išskirta aktyvi ir pasyvi apgaulė, t. y. jeigu pirkėjas turėjo galimybę asmeniškai apžiūrėti

²³³ LANDO, O., BEALE, H. *Principles of European Contract Law. Parts I and II*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000, p. 254.

²³⁴ CARTWRIGHT, J. *Misrepresentation, Mistake and Non-disclosure*. London: Sweet and Maxwell, 2007, p. 535.

²³⁵ ATIYAH, P. S. *The Rise and Fall of Freedom of Contract*. Oxford: Clarendon Press, 1979, p. 464.

²³⁶ REK, H. Pre-contractual Good Faith and Breaking off Negotiations. Duty to Disclose v. Duty to Investigate the Target. In *International Law Office. Corporate Finance* [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2006-09-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.internationallawoffice.com>>.

²³⁷ Didžioji Britanija, Lordų Rūmai, 1871 m., *Smith v. Hughes*. Cituota pagal: ATIYAH, P. S. *The Rise and Fall of Freedom of Contract*. Oxford: Clarendon Press, 1979, p. 468.

perkama prekė ir įsitikinti jos savybėmis, tai pardavėjo nutylėjimas apie tam tikrus prekės trūkumus nelaikomas apgaule. Todėl Didžiosios Britanijos teismai nuosekliai taikydami šią taisyklę, pabrėžia *caveat emptor* principo dominavimą pareigos atskleisti informaciją atžvilgiu. Pripažįstama, kad neskaitant išskirtinių atvejų, kuomet tylėjimas prilygsta priešiškam elgesiui, nėra bendros pareigos atskleisti informaciją, kuri galėtų įtakoti kitos šalies apsisprendimą sudaryti sutartį²³⁸. Todėl bendrosios teisės sistemos doktrina pripažįsta, kad pareiga atskleisti informaciją kaip tokia neegzistuoja ir pirmenybė teikiama principui *caveat emptor*.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad *caveat emptor* taisyklė taikoma ne tik pirkimo – pardavimo, bet ir kitų sutarčių atžvilgiu²³⁹.

Didžiosios Britanijos teisės profesorė *G. H. Treitel* nurodo, kad „pagal bendrąją taisyklę, asmuo, kuris ruošiasi sudaryti sutartį, nėra įpareigotas atskleisti esminius faktus, kurie yra žinomi jam, bet nežinomi kitai šaliai. Kartais gali atrodyti, kad ši taisyklė (t. y. *caveat emptor*) labai griežta, bet jeigu bendra pareiga atskleisti informaciją egzistuoja, būtų sudėtinga tiksliai pasakyti, kas ir kada privalo būti atskleista bet kuriuo konkrečiu atveju“²⁴⁰.

Caveat emptor principas taip pat pripažįstamas ir taikomas JAV. Tačiau JAV taip pat didelę įtaką turi sutarčių teisės, o tuo pačiu ir pareigos atskleisti informaciją ikisutartiniuose santykiuose, vertinimas ekonominiu aspektu²⁴¹. Todėl JAV mokslininkai, pabrėždami, kad informacija yra prekė, galinti būti nuosavybės teisės objektu, nurodo, jog tais atvejais, kai šalis svarbią sutarčiai sudaryti informaciją gavo nemokamai, pavyzdžiui, atsitiktinai, tai šalies turtinių interesų nepažeistų įpareigojimas atskleisti ją kitai šaliai²⁴², bet reikalauti paskelbti gautą už atlyginimą informaciją būtų neteisinga²⁴³.

JAV teisės doktrinoje egzistuoja ir priešinga pozicija, tvirtinanti, kad ekonominiai argumentai negali nustelbti moralinių reikalavimų²⁴⁴. Todėl ginčų dėl informacijos atskleidimo sprendimas vadovaujantis vien ekonominiais kriterijais prieštarautų moralei,

²³⁸ FIFOOT, C., FURMSTON. *Law of Contract*. London, Dublin, Edinburgh: Butterworths, 1991, p. 302.

²³⁹ ATIYAH, P. S. *The Rise and Fall of Freedom of Contract*. Oxford: Clarendon Press, 1979, p. 467.

²⁴⁰ TREITEL, G. H. *The Law of Contract*. 7th ed. London: Steven & Sons, 1987, p. 301.

²⁴¹ MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 141.

²⁴² MUSY, A. M. Disclosure of Information in the Pre-contractual Bargaining. A Comparative Analysis [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-08]. Prieiga per internetą: <<http://www.jus.unitn.it/cardoza/Review/Contract/Musy-1995/musy1.htm>>.

²⁴³ KRONMAN, A. T., POSNER, R. A. *The Economics of Contract Law*. Boston, Toronto: Little, Brown and Co., 1979, p. 114-121. Cituota pagal: MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 141.

²⁴⁴ BARRY, N. The Obligation to Disclose Information. English Report. *Contract Law Today*, p. 185-186. Cituota pagal: MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 142.

o tuo pačiu ir pagrindiniam sutarčių teisės principui – sąžiningumui (angl. *fair dealing*)²⁴⁵. Taigi ši pozicija patvirtina teiginį, kad bendrosios teisės sistemos doktrina priartėja prie sąžiningumo pareigos taikymo ikisutartiniuose santykiuose.

Pažymėtina, kad bendrosios teisės sistemos valstybėse *caveat emptor* taisyklės taikymas nėra absoliutus ir yra pripažįstamos jos išimtys.

Tiek JAV, tiek Didžiosios Britanijos teisės doktrina ir teismų praktika nurodo numanomų sąlygų (angl. *implied terms*) institutą, kaip vieną iš *caveat emptor* taisyklės išimčių, pavyzdžiui, pripažįstama, kad pardavėjas garantuoja parduodamos prekės kokybę, kai ji naudojama pagal tikslinę paskirtį, nors tokia sąlyga sutartyje specialiai nenumatyta²⁴⁶. Kita *caveat emptor* išimtis siejama su aktyviais šalies veiksmais, kai ji tvirtina, kad egzistuoja tam tikri faktai, nors ir žino, kad jų nėra, o vėliau kai kita šalis patikėjusi tais tvirtinimais sudaro sutartį, paaiškėja tvirtinimą buvus melagingą²⁴⁷. Taip pat *caveat emptor* taisyklė netaikoma ir reikalaujama atskleisti informaciją kitai šaliai atsižvelgiant į konkrečias sutarčių rūšis (tai tarpusavio pasitikėjimo sutartis) ir į pasitikėjimu pagrįstus santykius, pavyzdžiui, akcijų pirkimo – pardavimo sutartis nėra įtraukta į šią sutarčių grupę, kadangi priimtina, kad paprastai draudimo, partnerystės ir šeimininius santykius reguliuojančios sutartys yra laikomos *uberrimae fidei* sutartimis. Čia svarbu pabrėžti, kad tarptautinėje prekyboje apskritai akcijų pirkimo – pardavimo sutartis pripažįstama specifine, todėl pagal JAV įstatymus įsigyjant bendrovės akcijas, kruopščiai patikrinti bendrovę yra pirkėjo pareiga, nes pripažįstama, kad rizika dėl bet kokių trūkumų tenka jam²⁴⁸.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad pagal bendrosios teisės sistemos valstybių teisę ir teismų praktiką, išskyrus tam tikras išimtis, šalies pareiga ikisutartiniuose santykiuose elgtis rūpestingai ir domėtis jai svarbiomis sandoriui sudaryti aplinkybėmis yra viršesnė už kitos šalies pareigą atskleisti informaciją. Taip pat galima teigti, kad *caveat emptor* taisyklės išimčių pripažinimas bendrosios teisės valstybių praktikoje patvirtina šiame darbe nurodytą poziciją, kad tam tikrais atvejais šios valstybės priartėja prie sąžiningumo pareigos taikymo ikisutartiniuose santykiuose.

²⁴⁵ BARRY, N. The Obligation to Disclose Information. English Report. Contract Law Today, p. 185-186. Cituota pagal: MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 142.

²⁴⁶ PALMIERI, N. W. Good Faith Disclosures Required during Precontractual Negotiations. In *Seton Hall Law Review* [interaktyvus]. 1993, nr. 70 [žiūrėta 2006-10-01], p. 72–209. Prieiga per internetą: <<http://www.international.westlaw.com>>.

²⁴⁷ CARTWRIGHT, J. *Misrepresentation, Mistake and Non-disclosure*. London: Sweet and Maxwell, 2007, p. 22.

²⁴⁸ RITTMEISTER, M. The Management's Board's permission to disclose Due Diligence Information Before a Corporate Acquisition in consideration of the Impact of the Act to Improve the Protection of Investors. In *6 German Law Journal* [interaktyvus]. 2005, nr. 2 [žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.germanlawjournal.com/article.php?id=576>>.

3.6.2.2. Pareigos atskleisti informaciją taikymas kontinentinės teisės sistemos valstybėse

Kadangi kontinentinės teisės sistemos šalys nustato šalių pareigą elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose, tai reikalavimas atskleisti derybų metu kitai šaliai reikšmingą informaciją sutarčiai sudaryti arba įtvirtintas pozityviojoje teisėje, arba išplėtotas ir taikomas teismų praktikoje.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad daugelio valstybių praktika nurodo, jog sąžiningumo pareiga taip pat reikalauja, kad šalys ikisutartinių santykių stadijoje bendradarbiautų. Taip pat pabrėžiama, kad tais atvejais, kai abi šalys yra profesionalai, turi būti siekiama užtikrinti jų interesų pusiausvyrą. Todėl pripažįstama, kad abi šalys turi būti aktyvios sutarties sudarymo etape.

Tai patvirtina PECL principų 4.107 straipsnio 3 dalis, įtvirtinanti keturias aplinkybes, kurios konkrečioje situacijoje turi būti vertinamos nustatant, ar sąžiningumo pareiga derybų metu reikalauja atskleisti informaciją. Minėtoje PECL principų normoje nurodoma, kad visų pirma turi būti vertinama šalies kompetencija atitinkamoje srityje, antra, tokios informacijos gavimo kaina, trečia, turi būti vertinama, ar atsižvelgiant į protingumo principą, kita šalis galėtų gauti tokią informaciją, ir ketvirta, tokios informacijos svarbumas kitai šaliai. Įvertinus šias aplinkybes, galima teigti, kad tai ne tik patvirtina siekį užtikrinti abiejų derybų šalių interesų pusiausvyrą, bet ir parodo, kad nustatant, ar sąžiningumo pareiga ikisutartiniuose santykiuose reikalauja atskleisti tam tikrą svarbią informaciją, turi būti atsižvelgiama ir į ekonominius aspektus. Taip pat svarbu paminėti, kad PECL principų komentatoriai nurodo, jog aukščiau minėtų aplinkybių sąrašas nėra baigtinis. Todėl kiekvienu konkrečiu atveju turi būti vertinama tarp šalių susiklosčiusių santykių faktinių aplinkybių visuma²⁴⁹.

Pažymėtina, kad Vokietijoje, kurioje suformuluota ir pagrįsta *culpa in contrahendo* doktrina, teisėjai taip pat dažnai vadovaujasi interesų balanso principu, kuris yra labai artimas bendrosios teisės valstybėse išvystytai ekonominio efektyvumo teorijai²⁵⁰. Nurodoma, kad derybų šaliai turėtų būti leista nesuteikti svarbios informacijos: pirma, kai ši informacija turi ekonominę vertę (laikoma, kad informacija neturi ekonominės vertės, jei ji neprisideda prie geresnio ribotų išteklių naudojimo, pavyzdžiui, kai informacija įgyjama prieš pat jai tampant vieša)²⁵¹, ir antra, kai gaunant tokią informaciją buvo

²⁴⁹ LANDO, O., BEALE, H. *Principles of European Contract Law. Parts I and II*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000, p. 254.

²⁵⁰ GEDEIKIS, M. Pareiga elgtis sąžiningai, kai yra ikisutartiniai santykiai. *Juristas*, 2006, nr. 1, p. 22.

²⁵¹ *Ibid.*

patirtos nemažos išlaidos²⁵². Tačiau Vokietijos teismų praktikoje taip pat yra nustatyta tokių atvejų išimtis, numatanti, kad informacijos surinkimas ir perdavimas gali būti privalomas pagal sutarties sąlygas ir informacijos kaina įtraukta į bendrą sandorio kainą²⁵³.

Svarbu paminėti, kad nepaisant aiškaus sąžiningumo pareigos ir reikalavimo atskleisti informaciją ikisutartiniuose santykiuose pripažinimo kontinentinės teisės valstybėse, kai kurių valstybių teismų praktika rodo, jog atsižvelgiant į sandorių specifiką tam tikrais atvejais, kai abi šalys yra verslininkai, pareiga domėtis yra viršesnė už pareigą atskleisti informaciją.

Pavyzdžiui, Nyderlandų teisminė praktika patvirtina pareigos domėtis pirmumą prieš pareigą atskleisti informaciją įmonių pirkimo – pardavimo atvejais, t. y. pripažįsta, kad atsakomybė už nuostolius, patirtus dėl neatskleistos informacijos, tenka pirkėjui, kuris nesugebėjo elgtis rūpestingai. Pagrindinė byla, susijusi su tokia pozicija Nyderlanduose yra „*Hoeg Catharijne*“²⁵⁴ precedentas, kuriame buvo nustatyta, kad sutartimi buvo parduotas pagrindinis bendrovės turtas ir išsipareigojimai, susiję su didele prekybos paviljono statyba. Po pardavimo paaiškėjo, kad įmonė turėjo sudariusi dvi didelių paskolų sutartis su Utrechto miesto taryba dėl infrastruktūros aplink paviljoną vystymo. Pirkėjas apie jas nežinojo. Informacija apie šias paskolas nebuvo atskleista pirkėjui derybų metu, jos taip pat nebuvo ir balanso ataskaitoje, kurią perdavimui paruošė pardavėjas. Pirkėjas pasitelkė vieną iš apdraudimo punktų, kuris buvo paremtas vienu iš galutiniame sutarties variante pardavėjo duotų pareiškimų, kad buvo atskleisti visi esminiai faktai²⁵⁵.

Nyderlandų Aukščiausiasis Teismas, sprenddamas šią bylą, konstatavo, kad esamomis aplinkybėmis pirkėjo pareiga patikrinti informaciją yra viršesnė už pardavėjo pareigą atskleisti informaciją. Toliau Nyderlandų Aukščiausiasis Teismas detalizavo, į kokias ypatingas aplinkybes šiuo atveju reikia atsižvelgti – tai sandorio dydis, pirkėjo „teisinio audito komandos“ kompetencija (angl. *the expertise of the „due diligence team“ of the buyer*) ir pardavėjo nekompetentingumas²⁵⁶.

Teisininkas *E. Visser* pateikdamas šio teismo sprendimo komentarus nurodė, kad Nyderlandų Aukščiausiasis Teismas atsižvelgė į tai, jog sudarant sutartį buvo panaudota

²⁵² GEDEIKIS, M. Pareiga elgtis sąžiningai, kai yra ikisutartiniai santykiai. *Juristas*, 2006, nr. 1, p. 22.

²⁵³ *Ibid.*

²⁵⁴ Nyderlandai, Aukščiausiasis Teismas, 1995 m. gruodžio 22 d., Nr. 300, *ABP v. FGH* Cituota pagal: VISSER, E. Two Concepts Affected by European Legal Integration – More to come? In *Paper to be presented at the Fifth Benelux – Scandinavian Conference on Legal Theory: European Legal Integration and Analytical Legal Theory*. Maastricht, 2002, p. 15.

²⁵⁵ *Ibid.*

²⁵⁶ *Ibid.*

iš užsienio atėjusi teisinio audito (angl. *due diligence*) praktika ir pripažino atsakomybės perkėlimą, kuomet pirkėjas nuodugniai patikrina numatytą pirkti bendrovę²⁵⁷. Kai pirkėjas atlieka numatytos pirkti bendrovės teisinį auditą (kur jam padeda daug profesionalių patarėjų), tikėtina, kad būdamas tokioje padėtyje, jis atras numatytos pirkti bendrovės problemas. Atitinkamai pirkėjas turi prisiimti reikiamą atsakomybę, atsižvelgdamas į visas problemas, kurias buvo aptiktos derybų metu, ir spręsti jas pasinaudodamas pagrindinės sutarties nuostatomis. Tuo atveju, kai pirkėjas neaptiko jokių problemų, yra laikoma, kad jis galėjo jas aptikti. Todėl galima daryti išvadą, kad bet kokios užslėptos problemos yra priskiriamos pirkėjo rizikai, kadangi jis prisiėmė didesnę atsakomybę atlikdamas teisinį auditą. Dėl šios priežasties toks pirkėjas negali taip lengvai laikyti pardavėjo atsakingu už tai, kad jis pats aplaidžiai ar naiviai neteisingai įvertino numatytą pirkti bendrovę²⁵⁸. Taigi „*Hoeg Catharijne*“ byla parodė, kad tokiomis aplinkybėmis net gali būti sudėtinga pardavėją pripažinti nesąžiningu ir atsakingu remiantis sutartyje išreikštu patvirtinimu, kurį davė pats pardavėjas.

Apibendrinant galima teigti, kad kontinentinės teisės valstybės pripažįsta, jog turi būti užtikrinta derybų šalių interesų pusiausvyra: viena šalis turi pareigą atskleisti svarbią informaciją, o kita šalis turi būti rūpestinga ir domėtis jai svarbiomis sandorio aplinkybėmis. Taip pat darytina išvada, kad kontinentinės teisės sistemos valstybės pagrįstai vertindamos pareigą atskleisti informaciją ekonominiu aspektu, pripažįsta, jog tam tikrais atvejais (pavyzdžiui, bendrovės išigijimo atveju, kai atliekamas teisinis auditas) kitos šalies pareigai domėtis gali būti teikiamas prioritetas.

3.6.3. Lietuvos teismų praktika dėl pareigos atskleisti informaciją

Kaip jau buvo nurodyta, Lietuvos pozityvioji teisė įtvirtina bendro pobūdžio reikalavimą atskleisti derybų metu kitai šaliai reikšmingą informaciją sutarčiai sudaryti (CK 6.163 str. 4 d.). Bet Lietuvos teismų praktikoje taip pat reikalaujama, kad tais atvejais, kai abi šalys yra profesionalai, jos sandorio sudarymo metu elgtųsi pagal aukštesnius rūpestingumo standartus²⁵⁹.

²⁵⁷ VISSER, E. Two Concepts Affected by European Legal Integration – More to come? In *Paper to be presented at the Fifth Benelux – Scandinavian Conference on Legal Theory: European Legal Integration and Analytical Legal Theory*, Maastricht, 2002, p. 15-16.

²⁵⁸ *Ibid.*

²⁵⁹ MIKELĖNAS, V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, I t., p. 198.

LAT byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Cetarium“, UAB „Ortofina“ ir R. G. K.*²⁶⁰ patvirtino, jog „teismų praktikoje yra suformuluota, kad sudarant kiekvieną sandorį turto įgijėjas yra suinteresuotas neturėti problemų dėl įgyjamo turto, siekia apsisaugoti, kad jis nebūtų išreikalaujamas. Tai reiškia, kad turto įgijėjas taip pat yra suinteresuotas civilinių teisinių santykių stabilumu. Protingu ir apdairiu, tai reiškia – sąžiningu, gali būti laikomas tas įgijėjas, kuris jam prieinamomis priemonėmis pasidomėjo ar sandorį ketinantis sudaryti asmuo neturi kreditorių ir ar sudarant sandorį nebus pažeisti jų interesai. Tai daroma iš dalies jo paties interesais, todėl iš turto įgijėjo pagal sandorį gali būti reikalaujama domėtis kita sandorio šalimi ir jos turtine padėtimi, kiek normaliai reikia sudaryti sandoriui, nepažeidžiant įstatymų. Vadinasi, tai pripažintina jo pareiga“²⁶¹. Taigi LAT pripažįsta, jog pirkėjas taip pat turi būti aktyvus, rūpestingas ir domėtis jam svarbiomis aplinkybėmis, o tam tikrais atvejais prisiimti visą riziką, kylančią iš sutarties.

Analizuojant Lietuvos teismų praktiką dėl pareigos atskleisti informaciją sudarant komercinio pobūdžio sutartis, taip pat galima pastebėti, kad Lietuvos teismai pagrįstai vertina šalių elgesį sąžiningumo principo požiūriu ne tik atsižvelgiant į sandorio šalies statusą, bet ir sandorio rūšį bei dalyką. Paprastai pripažįstama, kad tokie sandoriai, kaip bendrovės įsigijimas perkant akcijų paketą, yra rizikingi, todėl pirkėjas, būdamas profesionalas, turi riziką protingai įvertinti²⁶².

Pavyzdžiui, LApT byloje *UAB „Šilutės rajono vaistinės“ v. Šilutės rajono savivaldybė*²⁶³ ieškovas prašė teismo priteisti iš atsakovo nuostolių atlyginimą dėl to, kad įsigijus 100 procentų vaistinės akcijų, jis tikėjosi gauti pelną iš vaistinės veiklos, bet po įsigijimo paaiškėjus, kad pardavėjo pateiktuose buhalterinės apskaitos dokumentuose buvo įtraukti vaistai, kurių galiojimo terminas buvo pasibaigęs, jis pelno negavo. Todėl ieškovas reikalavo pripažinti atsakovo veiksmus neteisėtais, nes jam nebuvo atskleista visa reikšminga ir tikrovę atitinkanti informacija apie bendrovę. Nors LApT pirmą kartą nagrinėdamas bylą konstatavo, kad „negalima nesutikti su ieškovo teiginiu, kad įsigydamas bendrovės akcijas, pagal pateiktus įmonės buhalterinės apskaitos dokumentus jis turėjo pakankamai pagrindo manyti, kad įsigyja pelningos įmonės akcijas ir gaus dividendus“²⁶⁴, tačiau pirmos instancijos teismui iš naujo ištyrus faktines bylos

²⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. sausio 11 d. nutartis c. b. *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Cetarium“, UAB „Ortofina“ ir R. G. K.*, Nr. 3K-3-17/2006, kat. 31.6.1, 37.7 (S).

²⁶¹ *Ibid.*

²⁶² ADAMONIS, K. Pavojus slepiasi po nekaltomis garantijomis. *Verslo žinios*, 2006, p. 6.

²⁶³ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. kovo 30 d. nutartis c. b. *UAB „Šilutės rajono vaistinės“ v. Šilutės rajono savivaldybė*, Nr. 2A-133/2004.

²⁶⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. kovo 24 d. nutartis c. b. *UAB „Šilutės rajono vaistinės“ v. Šilutės rajono savivaldybė*, Nr. 2A-129/2003.

aplinkybes, LApT pabrėžė, jog nėra pagrindo tenkinti ieškovo ieškinį, nes jis prieš vaistinės privatizavimą turėjo realią galimybę susipažinti su visais įmonės dokumentais, kuriuose buvo nurodytas ne tik paskirstytinas pelnas, bet ir prekės, kurių galiojimo terminas buvo pasibaigęs. Taigi teismas konstatavo, kad atsakovo veikla nebuvo neteisėta, o pirkėjas nesusipažinęs su visais bendrovės dokumentais, nebuvo rūpestingas ir apdairus, todėl prisiėmė visą riziką.

Svarbu pažymėti, kad LApT kitoje nutartyje, civilinėje byloje *UAB „Ūkio banko investicinė grupė“ v. G. Brencius*²⁶⁵ nurodė, kad „protingas ir apdairus pirkėjas turi pats kaip galima išsamiau ir nuodugniau išanalizuoti įmonės, kurios akcijas jis perka, padėtį, verslo perspektyvas, galimybes gauti pelną ir pan. Pirkėjo pozicija, kai jis neatidžiai ištiria minėtas aplinkybes ir įsigyja akcijas bendrovės, kuri, pavyzdžiui, vėliau bankrutuoja, vertintina ne kaip jo apgaulė dėl esminių sandorio sudarymo aplinkybių, o tik kaip paties neapdairumas, neatidumas, nepamatuota rizika sudarant sandorį dėl specifinio turto – akcijų pirkimo.“

Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad Lietuvos teismai formuoja taisyklę, jog tokiuose specifiniuose sandoriuose, kaip akcijų pirkimas – pardavimas, pirkėjas neatlikęs išsamaus perkamos bendrovės patikrinimo rizikuoja, kad savo teisių vėliau jis negalės apginti nei reikalaujamas iš pardavėjo nuostolių atlyginimo, nei bandydamas sutartį pripažinti negaliojančia²⁶⁶. Taip pat darytina išvada, kad tokiais atvejais tam tikros informacijos neatskleidusi šalis nebus laikoma nesąžininga.

Byloje *I. Š. firma „InSpe“ v. UAB „Folis“*²⁶⁷ LAT taip pat pabrėžė, kad „esant sutarties laisvei ir asmenų lygiateisiškumui, kiekvienas asmuo privalo rūpintis savo teisėmis ir interesais. Prieš atlikdamas bet kokį veiksma asmuo turi apsvarstyti galimus to veiksmo teisinius padarinius“. Toliau teismas, nagrinėdamas ieškovo prašymą pripažinti spaudos sistemos pirkimo – pardavimo sutartį negaliojančia, nes ieškovas pastebėjo, kad buvo parduotas nenaujas spaudos sistemos aparatas, nurodė, jog „ieškovas turėjo realią galimybę ir teisę prieš priimdamas daiktą jį visapusiškai patikrinti“, bei vertinant tą aplinkybę, kad „ieškovo įmonė yra įregistruota 1991 m. ir viena iš pagrindinių jos veiklos rūšių yra spausdinimas ir su tuo susijusi paslaugų veikla. Teismas padarė išvadą, kad ieškovas turėjo galimybių ir patirties, jog įvertintų perkamą daiktą pagal sutartį ir pagal perdavimo aktą“²⁶⁸. Taigi teismas pripažino, kad ieškovas, būdamas profesionalas turėjo

²⁶⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. birželio 14 d. nutartis c. b. *UAB „Ūkio banko investicinė grupė“ v. G. Brencius*, Nr. 2A-200/2005.

²⁶⁶ BERTRAM, D., COOKE, D. J. *Due Diligence: a Practical Guide*. London: Law & Tax, 1997, p. 1.

²⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis c. b. *I. Š. firma „InSpe“ v. UAB „Folis“*, Nr. 3K-3-640/2006, kat. 21.4.2.7 (S).

²⁶⁸ *Ibid.*

rūpestingumo pareigą, kurios nepaisydamas, jis prisiėmė iš sandorio kylančią riziką. Taip pat svarbu paminėti, kad teismas nurodė, jog atsižvelgiant į tai, kad turto priėmimo – perdavimo akta, kuriame buvo neteisingai nurodyti spaudos sistemų aparato metai, pasirašė abi šalys, „atsakomybę už netiksliai nurodytus sistemos pagaminimo metus turi lygiomis dalimis prisiimti tiek turto pardavėjas, tiek turto priėmėjas, nes sutartimi nebuvo aptarti prekės pagaminimo metai“²⁶⁹. Vadinasi, galima teigti, jog tais atvejais, kai abi derybų šalys yra profesionalai, sąžiningumo pareiga ikisutartiniuose santykiuose reikalauja, kad sudarydamos sutartį abi šalys būtų aktyvios.

Kitoje LAT byloje *AB „Molesta“ v. AB „Spauda“*²⁷⁰ buvo nustatyta, jog ieškovui laimėjus atsakovo skelbtą aukcioną dėl maitinimo patalpų pardavimo, paaiškėjo, kad parduodamų patalpų plotas yra didesnis, nei kad pardavėjas aukciono sąlygose buvo nurodęs. Tačiau ieškovas, atsakovui vengiant sudaryti sutartį, sumokėjo proporcingai didesniai plotui visą kainą į notaro depozitinę sąskaitą ir reikalavo teismo pripažinti sutartį sudarytą. Tuo tarpu atsakovas ginčijo, kad buvo visiškai nepagrįstai perkelta jam atsakomybė už neteisingą patalpų ploto nustatymą. LAT, sprendamas šią bylą, nurodė, jog tai, kad „ieškovas prieš aukcioną apžiūrėjo ginčo patalpas ir žinojo jų faktinį plotą, prieštarauja logikai – jeigu atsakovas, būdamas šių patalpų savininkas, neabejojo dėl kadastrinių matavimų byloje nurodyto ginčo patalpų ploto atitikties faktiniam plotui, kol pats Registrų centras neaptiko ankstesnių savo kadastrinių matavimų klaidos, tai ieškovas juolab neturėjo pagrindo suabejoti dėl faktinio šių patalpų ploto, vien apžiūrėjęs patalpas prieš aukcioną. Kartu teisėjų kolegija pažymi, kad bylą nagrinėję teismai padarė pagrįstą išvadą, jog neigiamos paaiškėjusių ginčo patalpų ploto skirtumų pasekmės ieškovo ir atsakovo santykiuose tenka ginčo patalpų pardavėjui, t. y. atsakovui, nes jis, būdamas pakankamai apdairus ir rūpestingas šių patalpų savininkas, ketindamas jas parduoti, galėjo ir turėjo žinoti tikslų jų plotą“²⁷¹. Taigi LAT patvirtino, kad ikisutartinių santykių etape ne tik pirkėjas, bet ir pardavėjas turi būti apdairus ir rūpestingas sudarydamas sutartis.

Iš atliktos Lietuvos teismų praktikos analizės galima daryti išvadą, jog sąžiningumo pareiga ikisutartiniuose santykiuose reikalauja, kad derybų metu abi šalys būtų aktyvios. Iš vienos pusės, reikalaujama, kad reikšmingą sutarčiai sudaryti informaciją žinanti šalis ją atskleistų kitai šaliai, bet, iš kitos pusės, taip pat pripažįstama, kad abi ikisutartinių santykių šalys, būdamos profesionalės, turi būti rūpestingos ir apdairios. Atsižvelgiant į

²⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis c. b. *I. Š. firma „InSpe“ v. UAB „Folis“*, Nr. 3K-3-640/2006, kat. 21.4.2.7 (S).

²⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 20 d. nutartis c. b. *AB „Molesta“ v. AB „Spauda“*, Nr. 3K-3-501/2006, kat. 42.5, 45.10 (S).

²⁷¹ *Ibid.*

tai, galima teigti, kad Lietuvoje pirmenybė teikiama sandorio šalių – profesionalių – interesų pusiausvyrai. Tačiau taip pat pripažįstama, kad kiekvienu konkrečiu atveju turi būti vertinama faktinių aplinkybių visuma, nes, pavyzdžiui, tam tikro sandorio rūšis gali lemti šalies rūpestingumo pareigos pirmenybę prieš pareigą atskleisti informaciją.

3.7. Konfidencialumo reikalavimas

Vienas iš sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose elementų, glaudžiai susijusių su analizuota pareiga atskleisti informaciją, yra konfidencialumo reikalavimas²⁷².

Konfidencialumo reikalavimo turinį atskleidžia CK 6.164 straipsnio 1 dalies nuostatos, numatančios, jog jei viena šalis derybų metu suteikia kitai šaliai konfidencialią informaciją, tai kita šalis, sužinojusi ar gavusi šią informaciją, privalo jos neatskleisti ar nenaudoti savo tikslams neteisėtu būdu nepaisant to, ar sutartis buvo sudaryta, ar ne. Atitinkamai tokia pati norma įtvirtinta UNIDROIT principų 2.1.16 straipsnyje bei PECL principų 2.302 normoje.

Pažymėtina, kad konfidencialumo reikalavimą ikisutartiniuose santykiuose pripažįsta tiek kontinentinės, tiek bendrosios teisės sistemos valstybių teisė, tačiau įvairiose jurisdikcijose skiriasi jo taikymo taisyklės²⁷³. Pavyzdžiui, Prancūzijoje ir Liuksemburge konfidencialumo pareigos pažeidimas vertinamas kaip deliktas, t. y. bendro pobūdžio pareigos elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose pažeidimas. Vokietijoje, Austrijoje ir Portugalijoje konfidencialumo reikalavimas kildinamas iš rūpestingumo pareigos (angl. *duty of care*) derybų stadijoje²⁷⁴. Tuo tarpu, Didžiosios Britanijos teismai, taikydami plataus turinio teisingumo principą (angl. *principle of equity*), reikalauja, kad šalis, gavusi konfidencialią informaciją, neįgytų nesąžiningo pranašumo prieš šią informaciją suteikusia šalį²⁷⁵. Tai patvirtina Didžiosios Britanijos Lordų Rūmų sprendimas byloje *Seager v. Copydex Ltd.*, kurioje teismas priteisė nuostolių atlyginimą pagal deliktinės civilinės atsakomybės taisyklės dėl to, kad viena šalis neteisėtai panaudojo derybose kitos šalies jai suteiktą informaciją apie gamybos technologijas²⁷⁶.

²⁷² MIKELĖNAS, V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, I t., p. 209.

²⁷³ LANDO, O., BEALE, H. *Principles of European Contract Law. Parts I and II*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000, p. 194.

²⁷⁴ *Ibid.*

²⁷⁵ *Ibid.*, p. 195.

²⁷⁶ Didžioji Britanija, Lordų Rūmai, *Seager v. Copydex Ltd.* Cituota pagal: MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 130.

Nors įvairiose valstybėse sąžiningumo pareigos turinys ir taikymo apimtis skiriasi, o konfidencialumo pareiga taikoma remiantis skirtingomis taisyklėmis, bet konfidencialumo reikalavimo turinys aiškinamas vienodai – derybų metu gauta konfidenciali informacija negali būti nei atskleista tretiesiems asmenims, nei naudojama neteisėtu būdu savo tikslams. Tai lemia pačios konfidencialios informacijos slaptumo, neviešumo ir neskelbtinumo pobūdis²⁷⁷.

Svarbu pažymėti, kad galioja bendra taisyklė, jog ikisutartiniuose santykiuose šalių apsieista informacija gali būti atskleista ir naudojama, kadangi preziumuojama, kad derybų metu gauta informacija nėra konfidenciali²⁷⁸. Tokia išvada darytina iš minėtų konfidencialumo pareigą reglamentuojančių teisės normų formuluočių, nes jose nenurodoma, kad ikisutartinių santykių šalis visais atvejais yra įpareigota nenaudoti derybose atskleistos informacijos. Todėl derybų metu suteikta informacija laikoma konfidencialia, tik kai tai aiškiai nurodoma kitai derybų šaliai²⁷⁹. Tačiau tam tikrais atvejais informacijos konfidencialumas gali būti aiškus ir neabejotinas net nenurodžius, kad ji yra konfidenciali. Tai gali lemti sutarties pobūdis, ar vienos iš šalies profesinės veiklos ypatumai, pavyzdžiui, advokato, auditoriaus ir pan.²⁸⁰

Konfidencialia informacija taip pat laikoma komercinė paslaptis. Komercinė paslaptimi pripažįstama informacija, kuri turi tikrą arba potencialią komercinę (gamybinę) vertę dėl to, kad jos nežino tretieji asmenys ir ji negali būti laisvai prieinama dėl savininko ar kito asmens, kuriam savininkas ją yra patikėjęs, protingų pastangų išsaugoti jos slaptumą (CK 1.116 str. 1 d.). Teismų praktika pabrėžia, kad komercinė paslaptimi gali būti pripažinta konkreti informacija, atitinkanti šiuos požymius: visų pirma, informacija turi būti nevieša, antra, informacija turi būti saugoma, ir trečia, informacija turi turėti komercinę vertę²⁸¹. Remiantis šiais kriterijais komercinė paslaptimi gali būti tik tokia informacija, kuri neprivaloma viešai skelbti, nėra žinoma tretiesiems asmenims ir ją pagal įstatymą nedraudžiama pripažinti komercinė paslaptimi, kurią savininkas saugo protingomis pastangomis ir kuri turi komercinę vertę arba jos praradimas būtų komerciškai žalingas²⁸².

²⁷⁷ Aiškinant lingvistiškai žodis „konfidencialus“ reiškia slaptas, neskelbtinas. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslų ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, p. 323.

²⁷⁸ *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2004*. Rome: International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), 2004, p. 62.

²⁷⁹ SUTKIENĖ, E. *et al. Sutarčių žinynas*. Vilnius: UAB „Verslo žinios“, 2007, p. 2.

²⁸⁰ MIKELĖNAS, V. *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, I t., p. 209.

²⁸¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis c. b. UAB „Baldu rojus“ v. G. O, Nr. 2A-166/2006.

²⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 20 d. nutartis c. b. G. Z. v. AB „Parex bankas“, Nr. 3K-3-499/2006, kat. 15.3.2; 22.8 (S).

Konfidencialia informacija gali būti pripažinta ir kita nevieša informacija, pavyzdžiui, techninė, finansinė, technologinė informacija ir pan.²⁸³ Todėl atsižvelgiant į tai, kad informacija gali turėti didelę ekonominę vertę, konfidencialumo pareigos pažeidimas sąžiningai derybų šaliai gali sąlygoti didelių nuostolių atsiradimą.

Praktikoje dažnai derybos vedamos tarp konkurentų. Tai sąlygoja civilinių teisinių santykių dalyvių siekį apsaugoti svarbią informaciją nuo neteisėto panaudojimo ir nesąžiningo konkurencinės kovos pralaimėjimo. Todėl šalys derybų pradžioje ar jų eigoje paprastai sudaro konfidencialumo sutartis, kuriose tiksliai apibrėžia, kas yra laikoma konfidencialia informacija, nustato jos naudojimo apribojimus, informacijos saugojimo tvarką ir pan.²⁸⁴ Be to, šalys dažnai nustato, kad konfidenciali informacija ar jos dalis gali būti atskleista tretiesiems asmenims arba paviešinta tik gavus kitos šalies sutikimą (siekiant išvengti ginčų, ar sutikimas atskleisti konfidencialią informaciją kontrahentui buvo duotas, ar ne, paprastai susitariama, kad sutikimas turi būti rašytinės formos)²⁸⁵. Taip pat atsižvelgiant į tai, kad nuostolių, kuriuos asmuo patiria dėl kitos šalies konfidencialumo įsipareigojimo pažeidimo, dydį yra sudėtinga įrodyti²⁸⁶, šalys gali nustatyti netesybas už konfidencialumo įsipareigojimo pažeidimą ir aiškiai apibrėžti įsipareigojimo pažeidimo atvejus. Praktikoje tai padeda užtikrinti, kad šalys laikytųsi konfidencialumo reikalavimo²⁸⁷.

Pažymėtina, kad teisės aktai nenurodo, kiek laiko konfidenciali informacija privalo būti saugoma ir negali būti naudojama savo tikslams. Todėl jeigu abi ikisutartinių santykių šalys ar konfidencialią informaciją atskleidusi viena šalis konfidencialios informacijos saugojimo termino nenustatė, tai pripažįstama, kad ši pareiga yra neterminuota²⁸⁸. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad CK 6.164 straipsnio 1 dalis ir UNIDROIT principų 2.1.16 bei PECL principų 2.302 normos numato, jog konfidencialumo reikalavimas taikomas nepaisant to, ar sutartis sudaryta, ar ne.

²⁸³ SUTKIENĖ, E. et al. *Sutarčių žinynas*. Vilnius: UAB „Verslo žinios“, 2007, p. 2.

²⁸⁴ Šalys gali sudaryti atskirą susitarimą dėl konfidencialumo arba konfidencialumo įsipareigojimo sąlygą numatyti ketinimų protokole ar kitame ikisutartiniame dokumente. Tam tikrais atvejais konfidencialumo įsipareigojimas gali būti numatytas tik vienai derybų šaliai, jį įforminant ne sutartimi, o vienašaliu pasižadėjimu. PIETRAFESA, G. A. The Importance of Confidentiality Agreements and Letters of Intent, In *New Jersey Lawyer* [interaktyvus]. 2002, nr. 20 [žiūrėta 2006–06–21]. Prieiga per internetą: <<http://www.international.westlaw.com>>.

²⁸⁵ SUTKIENĖ, E. et al. *Sutarčių žinynas*. Vilnius: UAB „Verslo žinios“, 2007, p. 2.

²⁸⁶ SEEGAL, J. F. Minimization of Pre-closing Risk in Private Company Acquisitions, In *Corporate Law and Practice Course Handbook Series* [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2007–03–11]. Prieiga per internetą: <<http://www.international.westlaw.com>>.

²⁸⁷ GUTTERMAN, A. S. Confidentiality/ Nondisclosure Agreement, In *Business Transactions Solutions* [interaktyvus]. 2007 [žiūrėta 2007–03–11]. Prieiga per internetą: <<http://www.international.westlaw.com>>.

²⁸⁸ MIKELĖNAS, V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, I t., p. 209.

Apibendrinant darytina išvada, kad konfidencialumo reikalavimo pripažinimas tiek kontinentinės, tiek bendrosios teisės sistemos šalyse yra svarbus sąžiningos ikisutartinių santykių šalies teisių ir teisėtų interesų užtikrinimas. Kita vertus, atsižvelgiant į atskleidžiamos informacijos svarbą ir vertę verslo santykiuose, bei galimų ginčų sprendimo sudėtingumą, šalys praktikoje dažnai sudaro konfidencialumo įsipareigojimo susitarimus.

IŠVADOS

1. Sąžiningumo pareiga ikisutartiniuose santykiuose reikalauja, kad šalis ne tik pradėtų, bet ir tęstų derybas tik turėdamos rimtus ketinimus sudaryti sutartį. Jeigu derybų metu tikslas sudaryti sutartį išnyko, tai šalis bus pripažįstama sąžininga, jei nedelsdama praneš kitai šaliai apie sprendimą nutraukti derybas.
2. Bendrosios teisės sistemos valstybėse pareiga elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose tradiciškai nepripažįstama, tačiau atlikus Didžiosios Britanijos teismų praktikos ir teisės doktrinos analizę, galima teigti, kad bendrosios teisės valstybės netiesiogiai priartėjo prie sąžiningumo pareigos taikymo ikisutartinių santykių etape.
3. Draudimas be pakankamo pagrindo nutraukti toli pažengusias derybas laikomas sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose turinio elementu. Nustatant, ar derybos tarp šalių toli pažengę, pagrindiniu vertinamu faktu turi būti šalių derybų procese pasiekti susitarimai dėl esminių būsimo sandorio sąlygų. Toli pažengusių derybų nutraukimas pripažįstamas nepagrįstu ir pažeidžiančiu pareigą elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose, jeigu šalis iš derybų proceso pasitraukė ne dėl objektyvių priežasčių.
4. Šalis turi nekvestionuojamą teisę sudaryti sandorius maksimaliai sau naudingomis sąlygomis, tačiau toli pažengusių derybų nutraukimas ar preliminarių susitarimų nevykdymas dėl trečiosios šalies gauto pelningesnio pasiūlymo, pripažįstamas sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose pažeidimu.
5. Sąžiningumo pareiga ikisutartiniuose santykiuose nedraudžia vesti lygiagrečių derybų, tačiau reikalauja, kad šalis, gavusi derybų metu trečiosios šalies pasiūlymą, ar norėdama savo iniciatyva pateikti trečiajai šaliai siūlymą derėtis dėl tos pačios sutarties, nedelsdama informuotų apie tai kitą šalį ir vesdama derybas su keliais partneriais siektų sudaryti sutartį bent su vienu iš jų.
6. Sąžiningumo pareiga ikisutartiniuose santykiuose reikalauja, kad šalis atskleistų kitai derybų šaliai informaciją, reikšmingą sutarčiai sudaryti. Sąžiningumas ikisutartiniuose santykiuose taip pat numato, kad kita šalis derybų metu turi būti aktyvi ir rūpintis jai svarbiomis priimti sprendimą sudaryti sutartį aplinkybėmis. Todėl galima daryti išvadą, kad Lietuvoje užtikrinama ikisutartinių santykių šalių interesų pusiausvyra.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais) (Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1992, Nr. 33–1014);
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74);
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1964, Nr.19–138);
4. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2003, Nr. 94–4246);
5. Lietuvos Respublikos prekybos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1995, Nr. 10–204);
6. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1994, Nr. 94–1833);
7. 1993 m. balandžio 5 d. Europos Sąjungos Ministrų Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų vartojimo sutartyse (OL, 1993, L 095, p. 0029–0034).

Specialioji literatūra:

1. ADAMONIS, K. Pavojus slepiasi po nekaltomis garantijomis. *Verslo žinios*, 2006;
2. AMBRASIENĖ, D. *et al. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2004;
3. ATIYAH, P. S. *The Rise and Fall of Freedom of Contract*. Oxford: Clarendon Press, 1979;
4. BALČIKONIS, R. Sąžiningumo principas sutarčių teisėje. *Jurisprudencija*, 2003, T. 41 (33), p 165 – 184;
5. BAUM, A. H., *et al. Formation of Contracts and Precontractual Liability*. Paris: International Chamber of Commerce, 1990;
6. BERTRAM, D., COOKE, D. J. *Due Diligence: a Practical Guide*. London: Law & Tax, 1997;
7. CARTWRIGHT, J. *Misrepresentation, Mistake and Non-disclosure*. London: Sweet and Maxwell, 2007;

8. *Dabartinis lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000;
9. DAMBRAUSKAS, E. Preliminarioji sutartis – sutartis dėl sutarties. *Juristas*, 2004, nr. 4, p. 13 – 16;
10. DESHAYES, O. Refus de l'indemnisation de la perte de chance de tirer profit du contrat en cas de rupture fautive des pourparlers. *La semaine juridique*, 2006, nr. 30, p. 1509 – 1512;
11. FIFOOT, C., FURMSTON. *Law of Contract*. London, Dublin, Edinburgh: Butterworths, 1991;
12. FOX, W. F. *International Commercial Agreements: a Primer on Drafting, Negotiating and Resolving Disputes*. Deventer: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1992;
13. GARNER, B. A., et al. *Black's Law Dictionary*. 8th ed. United States of America: Thomson West, 2004;
14. GEDEIKIS, M. Pareiga elgtis sąžiningai, kai yra ikisutartiniai santykiai. *Juristas*, 2006, nr. 1, p. 17 – 25;
15. GEDEIKIS, M., BLIUVAITĖ, S. Preliminarioji sutartis. *Justitia*, 2005, nr. 3 (57), p. 50 – 60;
16. GEDEIKIS, M., BLIUVAITĖ, S. Preliminarioji sutartis. *Justitia*, 2005, nr. 4 (58), p. 61 – 70;
17. HARTKAMP, A. et al. *Towards a European Civil Code*. Nijmegen: Kluwer Law International, 2004;
18. JANET, O'SULLIVAN, HILLIARD, J. *The Law of Contract*. Oxford: Oxford University Press, 2004;
19. JENSEN, K. *Derybų vadovas*. Vilnius: UAB „Verslo žinios“, 2006;
20. JONAITIS, M. *Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei*. Daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2005;
21. LAMBERTERIE, I., ROUHETTE, G., TALLON D. *Les principes du droit europeen du contrat. L'execution, l'inexecution et ses suites*. Paris: Sagim a Courtry, 1997;
22. LANDO, O., BEALE, H. *Principles of European Contract Law. Parts I and II*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000;
23. MIKELĖNAS, V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, I t.;
24. MIKELĖNAS, V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001;

25. MIKELĖNAS, V. *Prievolių teisė. Pirmoji dalis*. Vilnius: Justitia, 2002;
26. MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996;
27. MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisės normų taikymas teismų praktikoje*. 139–tojo seminaro medžiaga. Vilnius: UAB „Mokesčių srautas“, 2006;
28. MIKELĖNIENĖ, D., MIKELĖNAS, V. *International Encyclopedia of Laws. Contracts. Lithuania*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2004;
29. MONETARI, P. G. *et al. International Encyclopaedia of Laws. Contracts. France*. Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 1999;
30. PAPIRTIS, L. V. Preliminarioji sutartis. *Jurisprudencija*, 2002, T. 28 (20), p. 105–111;
31. SMALIUKAS, A. *Sutarčių teisės aktualios problemos*. Lietuvos advokatūros seminaras, Vilnius, 2006;
32. SUTKIENĖ, E. *et al. Sutarčių žinynas*. Vilnius: UAB „Verslo žinios“, 2007;
33. THOMPSON, R. *Sinclair on Warranties and Indemnities on Share and Asset Sales*. London: Sweet & Maxwell, 2005;
34. TREITEL, G. H. *The Law of Contract*. 7th ed. London: Steven & Sons, 1987;
35. *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2004*. Rome: International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), 2004;
36. VAIŠVILA, A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000;
37. VALIŪNAS, R. *et al. Bendrovių valdymas: žinynas*. Vilnius: UAB „Verslo žinios“, 2006;
38. VANSEVIČIUS, S. *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000;
39. VISSER, E. Two Concepts Affected by European Legal Integration – More to come? In *Paper to be presented at the Fifth Benelux – Scandinavian Conference on Legal Theory: European Legal Integration and Analytical Legal Theory*. Maastricht, 2002;
40. VITKEVIČIUS, P. *et al. Civilinė teisė*. Kaunas: Vija, 1997;
41. ZIMMERMANN, R., WHITTAKER, S. *Good Faith in European Contract Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

Teismų sprendimai:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis c. b. I. Š. firma „InSpe“ v. UAB „Folis“, Nr. 3K-3-640/2006, kat. 21.4.2.7;

2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 15 d. nutartis c. b. *H. G. v. E. G.*, Nr. 3K-3-605/2006, kat. 21.1;
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis c. b. *E. Mikutavičius v. R. Kaupas*, Nr. 3K-3-585/2006, kat. 36.1, 42.4;
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis c. b. *V. Š. v. A. N., A. N.*, Nr. 3K-P-382/2006, kat. 42.4, 45.1, 45.6 (S);
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 10 d. nutartis c. b. *L. B. v. Valstybės įmonė „Valstybės turto fondas“*, Nr. 3K-7-470/2006, kat. 42.1, 45.12;
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 25 d. nutartis c. b. *S. A. v. UAB „Beržolė“*, Nr. 3K-3-441/2006, kat. 42.4 (S);
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 20 d. nutartis c. b. *AB „Molesta“ v. AB „Spauda“*, Nr. 3K-3-501/2006, kat. 42.5, 45.10 (S);
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugsėjo 20 d. nutartis c. b. *G. Z. v. AB „Parex bankas“*, Nr. 3K-3-499/2006, kat. 15.3.2, 22.8 (S);
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. sausio 11 d. nutartis c. b. *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Cetarium“, UAB „Ortofina“ ir R. G. K.*, Nr. 3K-3-17/2006, kat. 35.6.1, 45.4 (S);
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio 20 d. nutartis c. b. *J. Gudavičienė v. S. Krivoščenko*, Nr. 3K-3-225/2005, kat. 21.4.2.6, 45.1;
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. kovo 14 d. nutartis c. b. *L. Valatka v. Kauno apskrities viršininko administracija*, Nr. 3K-3-173/2005, kat. 128.2;
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. kovo 6 d. nutartis c. b. *I. I. V. v. Kauno apskrities viršininko administracija*, Nr. 3K-3-177/2006, kat. 128.2 (S);
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. vasario 28 d. nutartis c. b. *UAB „Club Baltica“ v. UAB „Alkesta“*, Nr. 3K-3-79/2005, kat. 42.4, 44.5.2.17;
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. sausio 19 d. nutartis c. b. *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*, Nr. 3K-3-38/2005, kat. 42.5, 42.6, 52.3;
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. sausio 5 d. nutartis c. b. *P. Kučinskas v. V. Basienė, V. Černauskytė*, Nr. 3K-3-11/2005, kat. 42.4, 45.1;

16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. rugsėjo 13 d. nutartis c. b. *V. Maniušienė v. UAB „Progresyvos investicijos“, UAB „Hanza lizingas“*, Nr. 3K-3451/2004, kat. 19.3, 37.8, 40.6;
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. gruodžio 3 d. nutartis c. b. *AB „Kauno baldai“ v. UAB „Skraja“*, Nr. 3K-3-1005/2003, kat. 37.6, 37.4, 94.5;
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. spalio 8 d. nutartis c. b. *AB „Ūkio bankas“ v. UAB „Baltijos Orfėjas“*, Nr. 3K-3-966/2003, kat. 37.3, 37.6;
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. vasario 20 d. nutartis c. b. *Ž. Šapalas v. AB „Lietuvos taupomasis bankas“*, Nr. 3K-3-390/2002, kat. 39.2.1, 39.2.3, 39.3, 60, 94.2;
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. rugsėjo 18 d. nutartis c. b. *J. Černijenko v. V. Remeikienė, A. Stolevičius*, Nr. 3K-3-827/2000, kat. 37;
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. gegužės 8 d. nutartis c. b. *A. Rimkevičius v. R. Rimkevičienė*, Nr. 3K-3-509/2000, kat. 42;
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. balandžio 3 d. nutarties c. b. *AB „Turto bankas“ v. UAB „Vaidluvė“*, Nr. 3K-3-406/2000, kat. 14;
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus nutartis 1998 m. balandžio 15 d. nutartis c. b. *Visagino miesto valstybinio socialinio draudimo skyrius v. UAB „Rina“*, Nr. 3K-21, kat. 21;
24. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. sausio 30 d. nutartis c. b. *E. A. v. B. P.*, Nr. 2A-52/2007;
25. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis c. b. *UAB „Baldų rojus“ v. G. O.*, Nr. 2A-166/2006;
26. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. liepos 17 d. nutartis c. b. *UAB „Lidl“ v. V. T., B. T.*, Nr. 2A-244/2006;
27. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio 5 d. nutartis c. b. *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“*, Nr. 2A-161/2005;
28. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. birželio 14 d. nutartis c. b. *UAB „Ūkio banko investicinė grupė“ v. G. Brenčius*, Nr. 2A-200/2005;
29. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. kovo 22 d. nutartis c. b. *D. Jurėnas v. A. Mikoliūnienė, A. Mikoliūnas, G. Stasiulaitis*, Nr. 2A-148/2005;
30. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. kovo 30 d. nutartis c. b. *UAB „Šilutės rajono vaistinės“ v. Šilutės rajono savivaldybė*, Nr. 2A-133/2004;

31. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. kovo 24 d. nutartis c. b. *UAB „Šilutės rajono vaistinės“ v. Šilutės rajono savivaldybė*, Nr. 2A-129/2003;
32. Europos Teisingumo Teismo 2002 m. rugsėjo 17 d. sprendimas byloje C-334/00, *Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SpA v. Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH (HWS)*, ECR I-07357;
33. Didžioji Britanija, Lordų Rūmai, 1993 m. sausio 23 d., *Walford and Others v. Miles and Another* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006-12-10]. Prieiga per internetą: <http://www.international.westlaw.com>;
34. Tarptautinių prekybos rūmų Tarptautinio arbitražo teismas, 1996 m. rugsėjo 4 d., Nr. 8540 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <http://www.unilex.info/case.cfm?pid=2&do=case&id=644&step=FullText>.

Elektroniniai dokumentai:

1. FARNSWORTH, E. A. Precontractual Liability and Preliminary Agreements: Fair Dealing and Failed Negotiations. In *Columbia Law Review* [interaktyvus], 1987, nr. 217 [žiūrėta 2006-06-21]. Prieiga per internetą: <http://international.westlaw.com>;
2. GOSWAMI, R. The Principle of Good Faith in English Contract Law: Walford v. Miles Revisited [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-07]. Prieiga per internetą: <http://www.indlaw.com/publicdata/articles/article214.pdf>;
3. GROSSKOPF, O., BARAK, M. Regulating Contract Formation: Pre-contractual Reliance, Sunk Costs and Market Structure [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: http://www.law.northwestern.edu/news/fall05/TelAviv_Grosskopf.pdf;
4. GUTTERMAN, A. S. Confidentiality/ Nondisclosure Agreement. In *Business Transactions Solutions* [interaktyvus]. 2007 [žiūrėta 2007-03-11]. Prieiga per internetą: <http://www.international.westlaw.com>;
5. HOUH, E. M. S. The Doctrine of Good Faith in Contract Law: A (Nearly) Empty Vessel? [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-10]. Prieiga per internetą: <http://www.law.utah.edu>;
6. KNAPP, Enforcing the Contract to Bargain [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-22]. Prieiga per internetą: <http://www.international.westlaw.com>;

7. KOTTENHAGEN, R. J. P. Freedom of Contract to Forcing Parties into Agreement: the Consequences of Breaking Negotiations in Different Legal Systems. In *IUS Gentium*, [interaktyvus]. 2006 [Žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <http://www.international.westlaw.com>>;
8. KUHNE, G. Reliance, Promissory Estoppel and Culpa in Contrahendo: a Comparative Analysis [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-07]. Prieiga per internetą: http://tldb.uni-koeln.de/php/pub_show_document.php?pubdocid=114700>;
9. MIZARAS, V. Prievolių teisė I: paskaitų medžiaga [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2007-01-31]. Prieiga per internetą: http://www.tf.vu.lt/failai/PT_5tema.pdf>;
10. MUSY, A. M. Disclosure of Information in the Pre-contractual Bargaining. A Comparative Analysis [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-08]. Prieiga per internetą: <http://www.jus.unitn.it/cardozo/Review/Contract/Musy-1995/musy1.htm>>;
11. MUSY, A. M. The Good Faith Principle in Contract Law and the Precontractual Duty to Disclose: Comparative Analysis of New Differences in Legal Cultures [interaktyvus]. 2000 [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <http://www.icer.it/docs/wp2000/Musy192000.pdf>>;
12. PALMIERI, N. W. Good Faith Disclosures Required during Precontractual Negotiations. In *Seton Hall Law Review* [interaktyvus]. 1993, nr. 70 [žiūrėta 2006-10-01], p. 72–209. Prieiga per internetą: <http://www.international.westlaw.com>>;
13. PIETRAFESA, G. A. The Importance of Confidentiality Agreements and Letters of Intent. In *New Jersey Lawyer* [interaktyvus]. 2002, nr. 20 [žiūrėta 2006-06-21]. Prieiga per internetą: <http://www.international.westlaw.com>>;
14. POSNER, E. A. Economic Analysis of Contract Law after Three Decades: Success or Failure? [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-07]. Prieiga per internetą: http://www.law.uchicago.edu/Lawecon/WkngPprs_126-150/146.EAP.Contract%20Law.pdf>;
15. POWERS, P. L. Defining the Undefinable: Good Faith and the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-09]. Prieiga per internetą: <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/powers.html>>;
16. REK, H. Pre-contractual Good Faith and Breaking off Negotiations. Duty to Disclose v. Duty to Investigate the Target. In *International Law Office. Corporate Finance* [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2006-09-07]. Prieiga per internetą: <http://www.internationallawoffice.com>>;

17. RITTMEISTER, M. The Management's Board's permission to disclose Due Diligence Information Before a Corporate Acquisition in consideration of the Impact of the Act to Improve the Protection of Investors. In *6 German Law Journal* [interaktyvus]. 2005, nr. 2 [žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.germanlawjournal.com/article.php?id=576>>;
18. SEEGAL, J. F. Minimization of Pre-closing Risk in Private Company Acquisitions. In *Corporate Law and Practice Course Handbook Series* [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2007-03-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.international.westlaw.com>>.

Travaux préparatoires:

1. 2000 m. liepos 12 d. Lietuvos Respublikos Seimo pagrindinio komiteto išvada dėl Civilinio kodekso šeštosios knygos „Prievolių teisė“ projekto (P-2530) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-11]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=105060>.

Lex mercatoria:

1. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts 2004 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/blackletter2004.pdf>>;
2. Principles of European Contract Law 1998 by the Commission on European Contract law [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/textef.html>>.

SANTRAUKA

Šio magistro darbo objektas – sąžiningumo pareigos turinys ikisutartiniuose santykiuose. 2000 m. liepos 18 d. priimtas naujasis Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas įtvirtino, kad pagrindinė abipusė šalių pareiga ikisutartiniuose santykiuose yra pareiga elgtis sąžiningai. Kadangi sąžiningumo pareigos ikisutartinių santykių etape taikymo praktika Lietuvoje yra besiformuojanti, o kilus ginčui tarp šalių šios pareigos turinys dažnai nevienodai suprantamas, pripažįstama, kad yra svarbu užtikrinti nuoseklų sąžiningumo pareigos aiškinimą ir jos taikymo mechanizmą.

Siekiant išanalizuoti pagrindinius sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose elementus, magistro darbe nagrinėjami bendrieji ikisutartinių santykių ir sąžiningumo klausimai. Pabrėžiama, kad šiandien tarp šalių susiklosčiusių santykių dėl sandorio sudarymo sudėtingumas lemia, jog klasikinį sutarties sudarymo modelį „oferta ir akceptas“ dažnai papildoma ilgesnė ar trumpesnė derybų stadija.

Naudojant lyginamąjį, sisteminių, istorinių ir ekonominių tyrimo metodus, pagrindinėje magistro darbo dalyje analizuojami teisės normose nustatyti ir teismų praktikos bei doktrinos suformuoti pagrindiniai sąžiningumo pareigos ikisutartiniuose santykiuose elementai: reikalavimas derėtis tik turint tikslą sudaryti sutartį, reikalavimas nenutraukti toli pažengusių derybų be objektyvių priežasčių, reikalavimas vykdyti preliminarinius susitarimus, reikalavimas vesti tik sąžiningas lygiagrečias derybas, pareiga atskleisti informaciją ir konfidencialumo reikalavimas.

Šiame magistro darbe daroma išvada, kad Lietuvos ir kitų kontinentinės teisės sistemos valstybių doktrina ir teismų praktika yra suformavusi taisykles, kuriomis remiantis praktikoje galima vadovautis nustatant sąžiningumo pareigos turinį ikisutartinių santykių etape. Taip pat atlikus Didžiosios Britanijos teismų praktikos ir doktrinos analizę, daroma išvada, kad bendrosios teisės sistemos valstybės, tradiciškai reikalaujamos elgtis sąžiningai tik vykdant sutartį, netiesiogiai priartėjo prie sąžiningumo pareigos taikymo ir tarp šalių susiklosčiusiems ikisutartiniams santykiams.

SUMMARY

Duty of Good Faith in Precontractual Relations

The object of this master thesis is the content of the duty of good faith in precontractual relations. The new Civil Code of the Republic of Lithuania, adopted on 18th July 2000, established that the duty of good faith is the main mutual duty of the parties in precontractual relations. Taking into account that in Lithuania the application of the duty of good faith in precontractual stage is developing and parties usually understand the content of this duty differently in litigation process, the importance to ensure the consistent interpretation and application of the duty of good faith is emphasized.

In order to analyze the principal elements of the content of the duty of good faith in precontractual relations, the main issues of precontractual relations and good faith are examined in this master thesis. A great attention is paid to the conclusion that nowadays the complex process of formation of contracts determines that the classic rule of “offer and acceptance” is usually supplemented with negotiations stage.

On the basis of comparative, systematic, historic and economic methods, the following principal elements of the duty of good faith in precontractual relations, established by the laws or determined by jurisprudence and case law, are analyzed in the main part of this master thesis: requirement to enter into negotiations and continue them only with intention to reach an agreement, requirement not to break off advanced negotiations without unjustified reasons, requirement to keep on preliminary agreements, requirement to conduct only fair parallel negotiations, duty to disclose and duty of confidentiality.

Referring to the findings of the research it is concluded that on the grounds of the rules established by the jurisprudence and case law of the Republic of Lithuania and other countries of the continental legal system, it is possible to determine in practice the content of the duty of good faith in precontractual relations. Also the analysis of jurisprudence and case law of the United Kingdom in this master thesis proved that common-law countries, which traditionally recognize the duty of good faith only to the performance of the contract, have come very close to introducing the duty of good faith to precontractual relations of the parties as well.